

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSLARININ EYLEM VE
İŞLEMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İZMİR VE
KARAMAN ÖRNEĞİ

ECE GÜNAY

Danışman
Prof.Dr. ATILLA GÖKTÜRK

İZMİR- 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Eylem ve İşlemleri Üzerine Bir Araştırma: İzmir ve Karaman Örneği adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Ece GÜNAY

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ECE GÜNAY

**Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Eylem ve İşlemleri Üzerine Bir Araştırma:
İzmir ve Karaman Örneği**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Ekonomik büyümeden daha geniş bir kavram olan ve sadece ekonomik değil sosyal açıdan gelişimi de kapsayan kalkınma kavramı özellikle 2. Dünya Savaşının sadece ekonomik değil sosyal açıdan da geçerli olan yıkıcı etkileri sonucu ön plana çıkmıştır. Tarihsel süreç içinde anlamı ve kapsamı değişen kalkınma kavramının uygulayıcısı da değişmiş ve merkezden yerele yönelik bir kayma gündeme gelmiştir.

Bu kapsamda dünya genelinde kalkınma ajansları kurulmuş, Türkiye de özellikle Avrupa Birliği’ne üyelik süresi ile birlikte yeni sisteme entegre olmuştur. Türkiye’de kalkınma ajansları kurulmadan önceki dönemde de ağırlıklı olarak AB ve diğer uluslararası fon kaynaklarından finanse edilen programları uygulayan yapılanmalar bulunmaktaydı. Söz konusu uygulamaların devamında da 08.02.2006 tarihli Resmi Gazete’de ilan edilerek yürürlüğe giren 5449 sayılı Kanun ile birlikte kalkınma ajanslarına ilişkin yasal alt yapı oluşturulmuştur.

İki bölümden oluşan çalışmada öncelikle bölgesel kalkınma politikaları ve Türkiye’deki ve Avrupa’da etkin olan bölgesel kalkınma ajanslarının genel organizasyonel yapıları ile mevzuatsal altyapıları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise ülkemizdeki kalkınma ajanslarına örnek olarak seçilen İzmir ve Mevlana Kalkınma Ajanslarının ilişkin gerek organizasyonları gerekse uyguladıkları program ve projeler ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Bölgesel kalkınma, Kalkınma ajansları, İZKA, MEVKA.

ABSTRACT

Master's Thesis

Ece GUNAY

**Turkey's Action and Development Agency for Research on Process: The Case of
İzmir and Karaman**

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

Program The concept of development, which is wider than economic growth and includes not only economic but also social development, has come to the forefront as a result of the devastating effects of World War II not only in economic terms but also socially. The application of the concept of development, whose meaning and scope has changed in the historical process, has also changed and a shift from the center towards the local has come up.

In this context, development agencies established throughout the world, Turkey has also been integrated into the new system, particularly with the European Union membership period. During the period before the establishment of development agencies in Turkey, there were mainly EU-funded programs and implement structures from other international sources of funding. The legal infrastructure for development agencies was established with the Law No. 5449 published in the Official Gazette dated 08.02.2006.

The study consists of two parts, primarily regional development policies and legislative infrastructure and general organizational structure of regional development agencies operating in Europe and Turkey were discussed. In the second part of study, both the organizations and the programs and projects implemented by the İzmir and Mevlana Development Agencies selected as examples of development agencies in our country were discussed and evaluated.

Keywords: Development, Regional development, Regional development agencies, MEVKA, IZKA.

TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSLARININ EYLEM VE İŞLEMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İZMİR VE KARAMAN ÖRNEĞİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.1. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE YENİ AKTÖR OLARAK KALKINMA AJANSLARI	3
1.1.1. Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Yaşanan Değişimler	3
1.1.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri ve Tanımları	5
1.1.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları ve Faaliyetleri	6
1.1.4. Bölgesel Kalkınma Ajansların İdari ve Personel Yapıları	8
1.1.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri	9
1.1.6. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansmanları ve Bütçeleri	11
1.2. AVRUPA’DA BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARI	12
1.2.1. Avrupa Birliği’nde Bölgesel Kalkınma Politikaları	13
1.2.1.1. Avrupa Birliği Yapısal Uyum Fonları	18
1.2.1.2. EURADA (European Association of Development Agencies)	19

1.2.1.3. NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics)	20
1.2.2. Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları	22
1.2.3. Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Bakımından Ülke Örnekleri	25
1.2.3.1. Almanya	26
1.2.3.2. Fransa	30
1.2.3.3. İngiltere	33
1.2.3.4. İspanya	38
1.3. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARI	41
1.3.1. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları	42
1.3.2. Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve Mevzuat Yapısı	54
1.3.2.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları	60
1.3.2.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Görev ve Yetkileri	60
1.3.2.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Örgütsel Yapıları	62
1.3.2.3.1. Yönetim Kurulu	62
1.3.2.3.2. Kalkınma Kurulu	63
1.3.2.3.3. Genel Sekreterlik	64
1.3.2.3.4. Yatırım Destek Ofisleri	65
1.3.2.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Personel Yapıları	66
1.3.2.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman ve Bütçeleri	67
1.3.2.6. Bölgesel Kalkınma Ajansların Denetimleri	68
1.3.3. Kalkınma Ajansları Tarafından Sunulan Destekler	69
1.3.3.1. Mali Destekler	69
1.3.3.2. Teknik Destekler	71
1.3.4. KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME	71

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA AJANSLARI KAPSAMINDA İZMİR VE KARAMAN

2.1. İZMİR VE MEVLANA KALKINMA AJANSLARI	76
2.2. İZMİR KALKINMA AJANSI	76
2.2.1. İZKA'nın Kuruluşu	77
2.2.2. İZKA'nın Misyon, Vizyon ve Amacı	78
2.2.3. İZKA'nın Örgütsel Yapısı	79
2.2.4. İZKA'nın Personel Yapısı	79
2.2.5. İZKA'nın Finansman ve Bütçeleri	81
2.2.6. İZKA'nın Proje ve Faaliyetleri	86
2.2.6.1. İzka'nın Faaliyetleri	87
2.2.6.2. İzka'nın Projeleri	88
2.2.7. İZKA'nın Dış İlişkileri ve Bağlantıları	98
2.2.8. İZKA Tarafından Sunulan Destekler	100
2.2.9. İZKA Denetimi	104
2.3. MEVLANA KALKINMA AJANSI	107
2.3.1. MEVKA'nın Kuruluşu	108
2.3.2. MEVKA'nın Misyon, Vizyon ve Amacı	108
2.3.3. MEVKA'nın Örgütsel Yapısı	109
2.3.4. MEVKA'nın Personel Yapısı	110
2.3.5. MEVKA'nın Finansman ve Bütçeleri	111
2.3.6. MEVKA'nın Proje ve Faaliyetleri	118
2.3.6.1. MEVKA'nın Faaliyetleri	118
2.3.6.2. MEVKA'nın Projeleri	120
2.3.7. MEVKA'nın Dış ilişkileri ve Bağlantıları	122
2.3.8. MEVKA Tarafından Sunulan Destekler	124
2.3.9. MEVKA'nın Denetimi	125
2.4. İZKA VE MEVKA KARŞILAŞTIRMALI DURUM ANALİZİ	126

SONUÇ	129
KAYNAKÇA	134
EK	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABİGEM	Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri
AEPB	Araştırma Etüt ve Planlama Birimi
AKKM	Ağrı-Konya-Kayseri-Malatya
ANIMA	Akdeniz Yatırım Tanıtım Ajansları Birliği
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
AYAGEM	:Adana Güçbirliği Vakfı ve Adana Yatırımları Araştırma ve Geliştirme Merkezi
BAGEV	Batı Akdenizi Geliştirme Vakfı
BES	Bölgesel Ekonomik Stratejileri
BESTMER	Biyokütle Enerji Sistemleri ve Teknoloji Merkezi
BİLTEK	Bilgi ve Teknoloji Odaklı Üretim Mali Destek Programı
BKA	Bölgesel Kalkınma Ajansı
CIACT	Interministerial Committees for Territorial Planning and Competitiveness
DAKP-MEDA	Doğu Anadolu Kalkınma Programı
DAP	Doğu Anadolu Planı
DATAR	Bakanlıklar arası Bölgesel Planlama Ajansı
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
Der.	Derleyen
DOKAP	Doğu Karadeniz Kalkınma Planı
DP	Demokrat Parti

DBYKP	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
DIACT	Bakanlıklar arası Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve Kalkınma Ajansı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
E.	Esas
Ed.	Editör
EGEV	Ege Ekonomisini Geliştirme Vakfı
ERDF	European Regional Development Fund
ESF	European Social Fund
ESSİAD	Ege Soğutma Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
EURADA	European Association of Regional Development Agencies
EXIMBANK	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.(
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM	Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İDB	İzleme ve Değerlendirme Birimi
İGEME	İhracatı Geliştirme Merkezi
İŞGEM	İş Geliştirme Merkezi
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
İZMİR	İzmir Bilimsel Araştırma, Uygulama, Test ve Sistem Geliştirme
TEKNOTEST	Laboratuvarları
İZTEKGEB	İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi
K.	Karar

KBGSMH	Kişi Başına Düşen Gayrisafı Milli Hasıla
KHK	Kanun Hükümünde Kararname
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KSS	Küçük Sanayi Siteleri
KYB	Kurumsal Yönetim Birimi
LTD. ŞTİ.	Limited Şirketi
MEKİK	Mersin Kalkınma İşbirliği Konseyi
METU	Middle East Technical University
MEVKA	Mevlana Kalkınma Ajansı
NUTS	No-menclature of Territorial Units for Statistics
OBYKP	Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSB	Organize Sanayi Bölgeleri
ÖÜKP	Ön Ulusal Kalkınma Planı
PPKB	Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi
PYB	Program Yönetimi Birimi
s.	sayfa
SABEKAK	Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi
SBYKP	Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

SKE	Samsun-Kastamonu-Erzurum
ss.	sayfa aralığı
SSS	Sıkça Sorulan Sorular
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCI Network	Rekabetçilik Enstitüsü
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDİB	Tanıtım ve Dış İlişkiler Birimi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TUBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TVA	Tennessee Valley Authority
ÜBYKP	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
WAIPA	Dünya Yatırım Tanıtım Ajansları Birliği
vb.	Ve benzeri
YDO	Yatırım Destek Ofisi
YHGP	Yeşil Irmak Havzası Gelişim Planı
ZBK	Zonguldak Bartın Karabük

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel Tavandan Tabana Yaklaşım Karşı Yeni Tabandan Tavana Yaklaşım	s. 4
Tablo 2: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Çalışma Alanları ve Faaliyetleri	s.7
Tablo 3: Bölgesel Kalkınma Ajanslarında Yasal Yapı	s.23
Tablo 4: İncelenen Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri	s.26
Tablo 5: Almanya'daki Eyaletler Bazında Kurulan Yerel Kalkınma Kuruluşları (Ülke Kalkınma Ajansları)	s.29
Tablo 6: İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları ve Bölge Kurulları	s.35
Tablo 7: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Bütünleşik Değerlendirmesi	s.51
Tablo 8: Düzey 2 Kapsamındaki İller ve Merkezleri	s.57
Tablo 9: Düzey 2 Kapsamındaki İller ve Merkezleri	s.57
Tablo 10: Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Yapısı	s.59
Tablo 11: İZKA Tarafından İstihdam Edilen Personelin Yıllara Göre Sayısal Dağılımı	s.81
Tablo 12: İZKA Yıllara Göre Bütçe Gelirleri	s.82
Tablo 13: İZKA Yıllara Göre Bütçe Giderleri	s.85
Tablo 14: Mali Destek Programlamaya İlişkin Bilgiler	s.90
Tablo 15: İZKA'nın Dış İlişkileri ve Bağlantıları	s.100
Tablo 16: MEVKA Yıllara Göre Personel Sayısı	s.111
Tablo 17: MEVKA'nın Yıllara Göre Bütçe Gelirleri	s.113
Tablo 18: MEVKA Yıllara Göre Bütçe Giderleri	s.116
Tablo 19: Mali Destek Programlamaya İlişkin Bilgiler	s.120

GİRİŞ

Sanayi devrimi dünyadaki birçok ülke açısından ekonomik büyümeyi öncelikli hedef haline getirmiştir. Günümüzde de birçok ülke değişen ve gelişen ekonomi politikalarına uyum sağlayabilmek ve ekonomik büyüme ile kalkınmayı sürdürülebilir hale getirmek için çaba sarf etmektedir. Ekonomi politikalarının temel amaçları sahip olunan sınırlı kaynakların optimum şekilde kullanılmasını sağlamak ve ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmasını sürdürülebilir kılarak refah düzeyinin artırılması şeklinde ifade edilebilir.

Özellikle 1980 sonrasında ekonomi politikalarında bir takım değişiklikler gündeme gelmiş ve geleneksel bölge anlayışı terkedilerek bölgesel kalkınmanın genel ekonomi politikaları içindeki önemi artmıştır. Geçmiş dönemde uygulanan geleneksel bölge anlayışına göre bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklarını gidermek üzere geliştirilen politikalar ulusal sınırlar ve kaynaklar çerçevesinde değerlendirilirken son dönemde bu anlayış terk edilmiştir. Yeni uygulanan ekonomi politikalarında bölgeye dayalı kalkınma politikaları ön plana çıkmış ve bölgesel yapılanmaların oluşturdukları ekonomik güç ve ağ üretim teknolojileri ve organizasyonel yapıdaki değişim ile birlikte ulusal kalkınmanın temeli haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin kurulması ile birlikte üye ülkeler içinde de belirli bölgeler önemli birer aktör olarak ekonomi ve sosyal politikalarda rol almaya başlamışlardır. Bu kapsamda söz konusu bölgeler ekonomi politikaları açısından daha özerk bir yapıya kavuşmuş, bölgelerine yönelik yabancı yatırımı arttırmak amacıyla diğer bölgeler ile rekabete girişmişlerdir. Bu rekabetin sonucu olarak da söz konusu bölgeler içinde çeşitli kalkınma örgütleri ortaya çıkmıştır. AB'nin 1990 ve sonrasındaki dönemde bölgesel kalkınmayı destekleyen fon desteğinin artması da bölgesel kalkınma ajanslarının üye ve aday ülkeler içindeki etkinliğini arttıran bir diğer faktör olmuştur.

Türkiye açısından konu değerlendirildiğinde ise; AB'ye üyelik sürecinin başlaması ile birlikte geçmiş dönemde uygulamakta olduğu teşvik sistemine dayalı bölgesel kalkınma politikası terkedilmiş ve yeni bir kalkınma politikası uygulamaya konulmuştur. AB'ye üye ya da aday olan diğer ülkeler tarafından da uygulamaya

konulan bu yeni kalkınma politikası gereği sermaye, özel sektör ve bölgesel rekabet ön plana çıkmıştır.

Ortaya çıkan bu yeni ekonomi ve kalkınma modelinin en önemli organizasyonel kurumu da Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik seviyesindeki farklılıkları ortadan kaldırmak, bölge ekonomisini canlandırmak ve bölgeye yönelik yerli ve yabancı yatırımları arttırmak kalkınma ajanslarının temel hedefleri olarak ifade edilebilir.

Dünya genelinde “*Kalkınma Ajansı*” olarak faaliyet gösteren yaklaşık 20.000 kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kapsamda faaliyet gösteren ajansların genel organizasyonel yapıları, amaçları, hukuki statüleri, yetki görev ve sorumlulukları çeşitli farklılıklar göstermektedir. Söz konusu hususlar sadece bölgeden bölgeye ya da ülkeden ülkeye değil zaman içinde de çeşitli değişiklikler göstermiştir. Dolayısıyla genel kabul görmüş tek bir kalkınma ajansı modeli ortaya koyabilmek ya da bu kapsamda bir tanım geliştirebilmek pek mümkün değildir.

Türkiye’de ise kalkınma ajansları kurulmadan önceki dönemde de ağırlıklı olarak AB ve diğer uluslararası fon kaynaklarından finanse edilen programları uygulayan yapılanmalar bulunmaktaydı. Söz konusu uygulamaların devamında da 08.02.2006 tarihli Resmi Gazete’de ilan edilerek yürürlüğe giren “*Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun*” ile birlikte kalkınma ajanslarına ilişkin yasal alt yapı oluşturulmuştur.

İki bölümden oluşan çalışmada öncelikle bölgesel kalkınma politikaları ve bölgesel kalkınma ajanslarının genel hedefleri, organizasyonel yapıları, Avrupa’daki kalkınma ajanslarına ilişkin ülke örnekleri ve Türkiye’deki kalkınma ajanslarına ilişkin mevzuatsal altyapı ele alınmıştır. İkinci bölümünde ise ülkemizdeki kalkınma ajanslarına örnek olarak seçilen İzmir ve Mevlana Kalkınma Ajanslarının kuruluş süreçleri, amaç ve hedefleri, organizasyonel yapıları, bütçeleri ve günümüze kadarki dönemde uyguladıkları projeler gerek kendi içinde gerekse karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.1. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE YENİ AKTÖR OLARAK KALKINMA AJANSLARI

2.1.1. Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Yaşanan Değişimler

Dünya genelinde kalkınma programlarının yaygınlaşması ve devamında da kalkınma ajanslarının oluşmasının ortalama bir tarihini vermek gerekirse İkinci Dünya Savaşı sonrası baz alınabilir. Ülkeler savaş sonrası oluşan tahribatlarını ortadan kaldırmak için bölgesel merkezi yönetimin kontrolünde olan kalkınma araçlarını kullanmayı hedeflemişlerdir. Ülkeler az gelişmiş bölgelerine sübvansiyonlar sağlamışlar, alt yapı yatırımları gerçekleştirmişler, büyük ölçekli firmaların bu bölgelere yatırım yapmaları için teşviklerde bulunmuşlardır. Ancak kalkınma araçları ülkelerin içsel ve yerel kaynaklara dayalı bir büyüme sağlamalarında başarısız olmuştur.

İkinci dünya savaşı sonrasında tek tek dünya ülkelerinde uygulanan “*sosyal refah devleti*” ilkeleri geri kalmış yörelere yönelen bir dizi uygulamanın gerçekleştirilmesi, plan kararları ve uygulamalarında konuya yer verilmesi gerekmiştir.¹ Bu çerçevede baktığımızda İkinci Dünya Savaşından sonra 1970’li yılların başında kadar geçen sürede kalkınmanın temel aktörü olarak tanımlanan devlet, uluslararası sisteme entegrasyonun aktörü olarak çıkmaktadır.²

1980’li yılların başından itibaren küreselleşme sürecinin etkisiyle kalkınma politikaları yeniden şekillenmeye başlamıştır. Ülkeler öncesinde sadece az gelişmiş bölgelerinde kalkınma politikaları uygularken değişimlerle birlikte ülke geneline yayılan politikaları benimser hal almışlardır. Aynı zamanda uluslararası düzlemde rekabet ve pazarlara erişimde temel hedefler arasına dâhil edilmiştir. Aslında yaşanan en büyük değişimin bölgesel kalkınma hedeflerinin merkezi idare tarafından yürütülmesinin bir başarı sağlamadığı savı ile kalkınma politikaların da tabandan

¹ Atilla Göktürk, “Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler** (Der: Ayla Arı) Derin Yayınları, İstanbul, 2006, s. 25.

² Mehmet Türkay, “Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**, (Der: Ayla Arı), Derin Yayınları, İstanbul, 2006, s. 16.

tavana doğru gerçekleşen kalkınma politikasına doğru yön alınmıştır. Yeni benimsenmeye çalışılan kalkınma politikasında yerel ile merkez arasında bir aracı kurum olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)lar gündeme gelmiştir. Bu sürecin hızlanmasının sebeplerinden biriside, AB politikalarında aday ve üye devletlerde BKA'nın önemini artmasıdır.³

Tablo 1: Geleneksel Tavandan Tabana Yaklaşım Karşı Yeni Tabandan Tavana Yaklaşım

Yenilikler	Geleneksel Tavandan Tabana	Yeni Tabandan Tavana
Örgütlenme	Ulusal merkezi yönetime bağlı yapı Bürokratik genel yaklaşımlar	Bölgesel yarı özerk yapı Esnek ihtisaslaşmış yaklaşımlar
Ekonomik araçlar	Bölgeler arası eşitlik Ulusal ekonominin büyümesi	Bölgeler arası rekabet Bölgesel ekonominin büyümesi
İşlevsel yöntem	Otomatik/ ihtiyari Sorunlara tepki veren (reactive)	İhtiyari Sorunları öngörerek önlem geliştiren (Proactive)
Politika araçları	Bürokratik düzenlemeler Mali yaptırımlar Danışmanlık servisleri Kamu hizmetleri	Finansal yaptırımlar Danışmanlık servisleri Kamu hizmetleri

Kaynak: Halkier, Danson ve Damburg'tan Aktaran Demircioğlu, s. 181.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere bölgesel politikalarda yaşanan bu köklü dönüşümlerle birlikte ülkeler kullanacakları araçları da yeni sisteme uyumlaştırmaya çalışmışlardır. İdari ve hukuki yönetim yapılarını değiştirmiş, bölgesel politika araçlarına yenilerini ekleyerek devam etmişlerdir. Bu yeni bölgesel araçlardan en önemlisi “*Bölgesel Kalkınma Ajansları*”dır.

³ Serap Kayasü ve Suna S. Yaşar, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi TEPAV, Eylül 2006, Ankara, s. 203.

2.1.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri ve Tanımları

Ajanslar değişen dünya sistemine bölgesel sorunlara daha çabuk çözüm üretilmesi gerekçesi ile kurulmuş yapılar olmalarına rağmen kuruldukları her ülke için tek tip bir model bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni ise ülkelerin farklı ekonomik, yönetsel ve sosyal yapılara sahip olmalarıdır. Birçok kalkınma ajansı farklı yapılarda oluşturulmuş olmalarına rağmen benzerlikleri de bulunmaktadır. Bunlar ise şöyle sıralanabilir;⁴

- BKA, bölgesel politikaların geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumlu bir yönetim kuruluna sahiptir,

BKA yönetim kurulu, çoğunlukla merkezi yönetim tarafından atanan ve bir ajans oluşturulmasını teşvik eden kuruluşların temsilcilerinden oluşur.

- BKAlar, maliyetler açısından devlet idarelerine karşı sorumludur. Bununla birlikte, kendi politikaları dahilinde bölgesel politikaları kurabilir ve uygulayabilir,

- Bir bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılara bilgi sağlamak için BKA'lar genellikle talep edilir.

- BKA, bölgedeki işletmelere fon sağlamak,

- Bölgedeki işgücü gelişimine BKA'lar katılmaktadır.

- BKA'lar dış teknolojileri sorumlu oldukları bölgeye aktarır ve altyapı yönetimi faaliyetlerini yürütür.

Sayılan bu genel özelliklerin aşağıda ayrıntılı olarak açıklaması yapılacaktır.

Daha etkili kalkınma ajansları için uygulamalarının kalıcı olabilmesi, bölgedeki yerel gruplarla bağlantılar kurulması ve bunlardan finansman desteği alabilmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir. Aynı yaklaşım gereği özel sektörler ile bölgesel ve yerel yönetimlerle kurulan bağlantılar şeffaf, finansal ve kurumsal olmalıdır. BKA'ların işlevlerini gerçekleştirebilmesinde ekonomik kalkınmayı canlandırma adına, belirli projeler üzerinde kurulan kamu-özel ortaklıklar gereklidir, Ayrıca eğitim sistemi ve üniversitelerle bağlantılar da son derece önemlidir.⁵

⁴ Seyit Koçberber, “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:61, s. 39-40.

⁵ Serap Kayasü, Melih Pınarcıoğlu, Suna Senem Yaşar ve Sencer Dere, “**Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**”, İTO Yayınları, No:2003-08, İstanbul, Ocak 2003, s. 20-21.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'nin (European Association of Regional Development Agencies - EURADA) tanımladığı üzere BKA'lar; *“Spesifik bir coğrafi bölgenin ortak eğilimlerini gözeten, bu nedenle de bu bölgedeki yerel ya da bölgesel kamu ve özel otorite ve organizasyonlarla ilişkide olan özerk bir yapıdır.”*⁶

Kalkınma ajansları: *“Bir ülkenin belli coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır.”*⁷

Diğer bir tanıma göre ise BKA'lar, *“Merkezi hükümet ve yerel yönetim ana yapısının dışında, çoğunlukla yumuşak politika araçlarını entegre biçimde kullanarak yerel iktisadi kalkınmayı destekleyen, bölgesel bazda yerleşik, kamu tarafından finanse edilen kurumlardır.”*⁸

1.1.3.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları ve Faaliyetleri

Dünya genelinde BKA'ların amaçları da diğer yapıları ve faaliyetleri gibi çok çeşitlilik göstermektedir. En belirgin amaçları bölgelerin sorunlarını ve potansiyellerini dikkate alarak geliştirilen politika doğrultusunda, bölge halkının ekonomiye aktif katılımını sağlamak ve böylece bölgedeki ekonomiyi canlandırmaktır. Bölgeye dışarıdan yatırımcı çekmekte önemli amaçlarındandır. Bu amacı yerine getirmek için yurtdışında büro açmak, benzer kurumlarla bağlantı kurmak ve fuarlara dâhil olmak gibi faaliyetler de bulunabilirler.

Özetlemek gerekirse; kuruldukları bölgenin potansiyelini içsel dinamiklerini yerel aktörlerinde desteği ile gün yüzüne çıkartmaktır. Bölgeye dışarıdan yatırımcı çekebilmek içinde bölgenin potansiyeli açığa çıkartılmalıdır. Bu sayede hem ekonomik olarak gelişmişlik sağlanacak olup hem de sosyal gelişmişlik düzeyi

⁶ EURADA, “Creation, Development and Management of RDAs-Does It Have To Be So Difficult?”, February 1999, 4th Version, s. 16.

⁷ Tekin Avaner, “BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?”, **Bölge Kalkınma Ajansları-Nedir, Ne Değildir?**, (Der: Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, 2005, s. 242-243

⁸ Henrik Halkier, “Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, 7-8 Eylül 2006, s. 3

arttırılmış olacaktır. Bu amaçlar çerçevesinde bakıldığında ise bölgelerin eşitsizliklerini girmekten ziyade rekabet etme potansiyelleri açığa çıkartılmaya çalışılmaktadır.

Ajansların temel faaliyetlerine zemin oluşturan amaçlar İşbirliğini geliştirmek, Ulusal ve uluslararası yatırımları çekmek, kalkınmaya yönelik stratejiler belirlemek ve bölgenin sosyo-ekonomik gelişimi sağlamak şeklinde dört ana başlık altında toplanabilir.

Kalkınma ajanslarının faaliyetleri genel olarak uluslararası faaliyetler, eğitim hizmetleri, bölgesel ve yerel yetkililere sunulan hizmetler, girişimlere verilen hizmetler, yabancı yatırımların çekilmesi ve içsel kalkınma faaliyetleridir. Bu faaliyetleri gerçekleştirmek için teknik ve finansal desteklerde dâhil olmak üzere pek çok araç kullanmaktadır.

Tablo 2: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Çalışma Alanları ve Faaliyetleri

İçsel Kalkınmayı Sağlamak	- Planlama - Kaynak değerlendirme - Altyapı yönetimi - Altyapı ile ilgili hizmetler - İçsel kaynakların geliştirilmesi
Yabancı Yatırım Çekmek	- Mülakatlar - Arsa sağlama - Yurtdışı ofisleri - Altyapı - Pazarlama - Ortaklık - Finansal aracılık -Ar-Ge - Finansal güvence -Teknik yardım
Girişimcilere Hizmet Vermek	- Danışmanlık - Finansman desteği - Teknolojik destek - Sübvansiyonlar - İhracat - Kredi imkânları - Şirket birleşmesi - Risk sermayesi - Fuarlar ve seminerler - Kuruluş sermayesi - İşbirliği oluşturma merkezleri - Kredi garanti fonları - Yurtdışı temsilcilik Vergi indirimleri
Yerel ve Bölgesel Otoritelere Hizmet Vermek	- Danışmanlık - Yerel ve bölgesel otoriteler adına yönetim - Girişimcilere finansal destekler - Bölgeye yabancı yatırım çekme çalışmaları - Sanayi bölgesi ve yer seçimi çalışmaları
Eğitim Alanında Hizmet Vermek	- Girişimcilere, yöneticilere yönelik eğitimler - Çeşitli gruplara istihdam sağlanmasına yönelik eğitimler

Kaynak: Burcu Yavuz Tiftikçigil, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları”, Derin Yayınları, Haziran, 2010, s. 45.

Kalkınma ajanslarının dönemsel değişimleri itibariyle önceleri tarımsal ve altyapı kalkınmasına önem verdikleri sonraları sanayi aktivitelerini geliştirmekle ilgilendikleri ve son dönemlerde inovasyon, AR-GE ve bilgi teknolojileri faaliyetlerine verilen önem AB fonlarından yararlanabilme adına büyük oranda artmıştır. Bu nedenle KOBİ’lerde hedef gruplar içerisinde ajansların faaliyetlerinin özel bir yeri vardır ve girişimci sayısını arttırmak, rekabet gücünü ve yatırımları geliştirmek, KOBİ’leri yenilikçi teknoloji ile buluşturmak vb. konulara öncelik verilmektedir. Ajanslar bu doğrultuda pazarlama faaliyetlerine de büyük önem vermektedirler. Ajansların faaliyet alanlarını çeşitli fuarlara katılarak, broşür ve katalog dağıtarak, web siteleri kurarak ve geniş kapsamlı sektör ve pazar araştırmaları yürüterek hem ulus hem de uluslararası düzeyde tanıtmak için uğraşmaktadırlar.⁹

1.1.4.Bölgesel Kalkınma Ajansların İdari ve Personel Yapıları

Merkezi idareden bağımsız bir yapı olarak bölgesel temelde faaliyet gerçekleştiren BKA’ların önemli bir bölümünün merkezi idareler aracılığıyla oluşturulduğu bilinmektedir. BKA’ların içsel teşkilatlanmasında ikili bir yapı söz konusudur. İlki yasal bir yapı özelliğinde kurulan Genel Müdür, Denetleme Komitesi, Denetim Kurulu ve Genel Kurul gibi yapılardır. Diğerisi ise ajansların politikalarını geliştirmek ve geliştirilen politikaları sürdürmekle görevlendirilmiş bir Yönetim Kurulu vardır. Bu kurulda, çoğunlukla merkezi idare aracılığıyla görevlendirilen ve ajansın oluşturulmasında faydası olan kuruluşların temsilcileri bulunmaktadır. Kurulda yerine getirilen en önemli görevlerden biri Genel Müdürü belirlemektir. Önemli bir işlev üstlenen Genel Müdür, teknik ekibin yetiştirilmesinde büyük rol üstlenmektedir. Ajanslar, kamu idarelerine karşı harcamaları yönüyle sorumlu

⁹ Çağkan Aydoğdu, “Avrupa’da Kalkınma Ajansları”, İzmir, 2008, ss. 9-22

kuruluşlardır, politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması açısından kanun ve mevzuatları kapsamında serbestiyetleri bulunmaktadır.¹⁰

Önceki dönemlerde bu tarz teşkilatlanmalar milli, merkezi idare kontrolünde, genel anlayışlara uygun hareket eden bir karaktere sahipken, bugün esnek, yarı-özerk, bölgesel bir yapı ve uzmanlaşmış yaklaşımları benimsemektedir. Yeni küresel sistemin uygulamalarıyla uyumlu sözleşmeli çalışanlarla iş yapmaktadırlar ve ayrıca personelin belirlenmesinde bağımsız hareket edebilmektedirler.¹¹ Ajans, çalıştıracağı personeli doğrudan istihdam etmektedir. İstihdam edilmesi istenen çalışanın özellikleri basın aracılığıyla ilan edilir ve işe alımlar BKA tarafından yapılır. Çalışanın performansı takip edilir. Bu kapsamda personel, çalıştığı süre içerisinde yeterlilik yönüyle değerlendirilmekte ve bu değerlendirme neticesinde başarısızlık olursa personelle yapılan sözleşmeler feshedilebilmektedir.¹²

1.1.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri

Dünya genelinde BKA'lar pek çok açıdan sınıflandırılabilir. Bunlardan bir tanesi kurucuları esas alınarak yapılan sınıflamadır. Kurucularına göre BKA'lar dört ana grupta toplanabilir:¹³

- Kamu ya da özel ortaklığı ile kurulanlar,
- Yerel ve bölgesel yönetimlerce kurulanlar,
- Yerel yönetimler aracılığıyla kurulanlar,
- Merkezi idare aracılığıyla kurulanlar.

¹⁰ Metin Berber ve Ebru Çelepçi, “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, 2005,ss. 147-148, <http://www.metinberber.com/makaleler.asp> (03/01/2019)

¹¹ Gökhan Çalt, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi Bildiri Metinleri**, 3-7 Ocak 2005, Ankara, s. 9, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14 (03.01.2019)

¹² Aytül Güneşer Demirci, “Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları”,**Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 188.

¹³ EURADA, s. 18.

Başka bir sınıflandırma ise BKA'ların faaliyetlerine göre'dir:¹⁴

- Stratejik BKA'lar: Amaçları genel olarak mevcut girişim potansiyelini ortaya çıkarma, KOBİ'lere destek bilgi sağlama, ulusal ve uluslararası arenada bölgenin desteklenmesi, sektörel ve genel ekonomik ve sosyal alanlarda araştırmalar, bilgi bankalarının oluşturulması vb. çalışmaları bulunmaktadır.
- Genel operasyonel BKA'lar: öncelikli amaçları sektörler arası iyileşme projeleri oluşturmak, bunları desteklemek ve yönetmektir.
- Sektörel operasyonel BKA'lar: Belirli yere özgü projeleri ya da özel bir sektörü destekleme gayesiyle oluşturulmuşlardır.
- Dışarıdan yatırımcı çekmek amacıyla kurulan BKA'lar.

Gerçekleştirdikleri çalışmalara göre BKA'lar güçlü ve zayıf ajanslar olarak iki grup halinde ayrılmaktadır.¹⁵ Zayıf ajanslar, esas faaliyetleri bölgelerine dış yatırımcı çekmek olan ajanslardır ve bölgedeki firmalara, bölge dışında olan ve ileri teknoloji kullanan firmaların teknolojilerini transfer edebilmek için çalışmalar yürütmektedirler. Zayıf ajansların diğer faaliyetleri arasında; ilişkilerini geliştirmek için kendi ülkelerinde ve yurt dışında ofisler kurmak, etkinliklerini arttırmak ve enformasyon hizmeti sunmak yer almaktadır. Avrupa'da bulunan ajansların önemli bir bölümü zayıf ajans konumundadır.¹⁶

Kuvvetli ajanslar ise istihdamın artırılması, kentleşme ve çevrenin düzenlenmesi, çalışma hayatının ve bölgesel ekonominin gelişmesi gibi amaçları olan ajanslardır. 500 veya daha fazla kadroya sahip olan bu ajansların üzerinde bulunan sorumluluklar merkezi hükümetçe verilmektedir. Bu tür ajansları gerçekleştirmekte oldukları diğer faaliyetleri arasında; konut üretiminde bulunanlar için arazi temini, kırsal bölgelerin kalkındırılması ve buralarda tarımsal sanayinin ve mümkünse turizmin gelişmesini sağlayacak faaliyetler, geçmişte iyi olan ancak zamanla kullanılamaz konuma gelen sanayi bölgelerindeki arazilerin iyileştirilmesine yönelik

¹⁴ EURADA, s. 18.

¹⁵ DPT, "Yeni Sanayi Odakları ve Girişimcilik Ortaklıklar Alt Komisyonu Raporu", **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000,s.194'dan aktaran Güneşer Demirci, Farklı Ülke, s. 187.

¹⁶ Neşe Kumral, "**Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviki**", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1993, s. 51'den aktaran Berber ve Çelepci.

etkinlikler, kentsel alanlar içerisinde yoksulluktan dolayı yeni yatırım yapılamayan ve ekonomik potansiyelini büyük oranda kaybetmiş bölgeleri yeniden etkinleştirme faaliyetleri, kendi hükümetleri ve AB tarafından bölgelere verilen hibelerin dağıtımını gerçekleştirme etkinlikleri de yer almaktadır.¹⁷

1.1.6.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansmanları ve Bütçeleri

Birçok BKA'nın ağırlıklı olarak finansal kaynakları merkezi yönetim tarafından bölgelere verilen hibelerden oluşmaktadır. Bölgesel ve yerel yetkililer tarafından oluşturulan BKA'lar ödeneklerini birçok Avrupa ülkesinde kendilerine destek veren siyasi kurum ve kuruluşlardan sağlamaktadırlar. BKA'ların bunların dışında da finansal kaynakları bulunmaktadır. Bunlar bölgeden toplanan vergilerden elde edilen paylar, sunulan hizmetlerden kazanılan gelirler, kira gelirleri gibi kendi yarattıkları kaynaklar, borsa yatırımlarından elde edilenler ve AB kaynaklarıdır. BKA'lardan anonim şirket statüsünde kurulanların başlangıçtaki mülk, hizmet ve çeşitli mali ihtiyaçları kurucular tarafından karşılanmaktadır. Faaliyetlerini gerçekleştirebilme adına gerekli olan fonların kendi bünyelerinde karşılanamaması durumunda dış gelirlere yönelmektedirler.

Dünya Bankası ve AB, BKA'lara fon oluşturmaktadır. Ancak bu ödenek düzenli olarak verilmemektedir. Ödenek konusunda iki fon önceliklidir.

“Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu”, yapısal güçlük içindeki ülkelere küresel rekabete uyum sağlamaları, yerel kalkınmaya öncelik vermeleri ve altyapılarını geliştirmeleri amacıyla verilmektedir. “Ön Kalkınma İçin Yapısal Araç Fonu” da AB'ye aday konumundaki devletlerin projelerini gerçekleştirmeleri adına sağlanmaktadır. BKA'lara verilen finansal desteklerin önemli bir bölümü merkezi idarenin gözetimi çerçevesinde sunulmaktadır. Projelerin belirlenmesinde ajanslar farklı önemde rol oynarken, bu ajanslara yapılan finansal yardımların dağıtımını daha çok idarelerin kontrolüne verilmiştir.¹⁸

¹⁷ Berber ve Çelepçi, s. 147.

¹⁸ Mustafa Sakal ve Gökhan Gürer, “AB’de Bölgesel Politikalar Düzleminde Kalkınma Ajansları ve Mali Yardımların Kullanımında Ajansların Rölü” **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, (ed. Emine Kılavuz-Fahri Şeker-Fatih Çiftçi-Yunus Emre Akdoğan) 7-9 Ekim 2010, Yozgat, ss. 147.

BAKA'ların kamusal gelirleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Merkezi ve yerel yönetim bütçelerinden alınan pay,
- BKA'ları destekleyen politik yapılardan sağlanan fonlar,
- Dünya Bankası ile diğerk uluslararası kuruluşlardan ve AB'den alınan finansal destek.

Bu sayılanların dışında BKA'ların özel faaliyetlerinden elde ettikleri gelirler de bulunmakta olup söz konusu gelirleri de aşağıdaki şekilde sıralayabilmek mümkündür;

- Borsa faaliyetlerinden kazanılan gelirleri,
- Kira gelirleri,
- Sağladıkları hizmetler kapsamında kazanılan gelirler,
- Diğerk özel gelirler.

Her BKA kurulduktan sonra kendi bölgesel ekonomik stratejisi, rekabeti arttırmak, yerel bilinç oluşturmak ve bölgesel kalkınmada yaratacakları değışiklikleri dile getirmek için oluşturulmuştur. Fakat BKA'ların bölgesel ekonomik stratejilerine bakıldığında birbirlerinden hem strateji hem de uygulama anlamında bir fark olmadığı görölmektedir. Buda ekonomik stratejinin uygulanması ve sosyal içerik ile uyum konularında sorunlar yaratmaktadır. BKA'ların işlevlerini gerçekleştirebilmeleri için tamamen sahip olabildikleri bir bütçeleri yoktur. Sonuç olarak ağırlıklı biçimde kamu kaynaklarına bağılı olan BKA'lar rekabet gücünü arttırmak için başka bir finansal kaynak seçenekleri de yoktur.¹⁹

2.2. AVRUPA'DA BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARI

Bölgesel sorunları bertaraf etmek için AB ölkeleri 1950'lerden itibaren BKA'ları kurmaya başlamış ve 1990'dan önemi artarak devam etmiştir. Çalışma kapsamına almamızın sebebi Avrupa ölkelerinde kurulmaya başlanılan BKA'ların küreselleşme sürecinin de etkisi sadece Avrupa ölkelerinde değil dünyanın başka

¹⁹ Kayasü ve diğerkleri, s. 44.

birçok ülkesinde de kurulmaya başlamasıdır. Bu etkileşim ortamında Türkiye’de nasibini almıştır.

Farklı sosyo-ekonomik yapıya ve güce sahip ülkeler arasında BKA’ları incelemek ve kıyaslama yapmak çalışma kapsamında daha yararlı olacaktır.

2.2.1. Avrupa Birliği’nde Bölgesel Kalkınma Politikaları

AB ekonomik açıdan dünyanın önde gelen zengin bölgelerinden biri olmasına karşın, bölgeleri arasında derin sosyo-ekonomik farklar bulunmaktadır. Bu nedenle AB’ye üye ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik ve bölgesel farklar bir takım politikalara ihtiyaç duyulmasına sebep olmaktadır. AB bölgesel politikasının öncelikli hedefi üye ülkeler arasındaki ekonomik uyumu sağlamaktır.²⁰ Bu amaçla da birçok girişimlerde bulunulmuş ve bulunulmaya da devam etmektedir.

Avrupa Birliği’nde bölgesel politikanın neleri içerdiğinden bahsetmeden önce bölge sözcüğünün ne ifade ettiğine değinmek gerekir. Bölge kavramı bir mekânı belirtmek için kullanılmakta olup boyutu ve mahiyeti, kelimenin kullanıldığı bağlam doğrultusunda değişebilmektedir veya aynı bağlam üzerinde değişiklik ortaya çıkarabilmektedir. En genel anlamda bölge, şehirden büyük ve ülkenin geneli düşünüldüğünde küçük bir mekânı ifade etmektedir.²¹ Bölge tanımlamasından yola çıkarak da bölgesel politikaların oluşturulduğu sınırlar şekillenmektedir.

Bölgesel kalkınma politikalarına yönelik olarak kesin bir tarih vermek olanaksızdır fakat Dünya genelinde ve Avrupa’da yaşanan sorunlar özellikle savaşlar ve ekonomik krizlerin etkisi ile ülkeler gelişimlerini hızlandırmak adına bu tarz girişimlerde bulunmaktan kaçınmamışlardır. Ağırlıklı olarak İkinci Dünya Savaşı ile hız kazanan “bölgesel” gelişim çabaları daha sonraki süreçlerde de evrilerek devam etmiştir. Ülkelerin kalkındırılması ve gelişmişlik farklarının giderilmesi için devlet destekli yürütülen müdahaleler bir süre daha devam etmiştir. Fakat sonraki süreçlerde

²⁰ Burcu Yavuz Tiftikçigil, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları”, Derin Yayınları, İstanbul, 2010, s. 55.

²¹ Füsün Özerdem, “AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programları ve Bölgeye Getirdiği Değerler”, **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, (Ed. Emine Kılavuz, Fahri Şeker, Fatih Çiftçi, Yunus Emre Akdoğan), 7-9 Ekim 2010 Yozgat, s. 100.

bölgesel politikalarını, bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarını gidermekten daha çok bölgelerarasındaki rekabete yöneltmiştir.

Avrupa Birliği'nin kuruluş aşamasında en önemli motivasyon olarak görülen gelişme, ülkeler ve bölgeler arası paylaşımlarda adil ve dengeli bir yaklaşımla hareket etmektir. AB'nin bölgesel kalkınma anlayışına önem vermesi, büyüme ve gelişme stratejisiyle paralel ilerlemektedir. Fakat AB, kendisini meydana getiren bölgelerin arasındaki mevcut gelir farklılıkları olmasından dolayı bölgesel politikaya gereksinim hissetmiştir; nitekim Roma Antlaşması'nda da belirtildiği üzere Antlaşmanın hedeflerinden biri, Topluluğun bölgeler arasındaki eşit olmayan dağılımı gidermek ve bu şekilde az gelişmiş ülkelerin gelişmesini sağlamaktır. Paralel şekilde düşünüldüğünde, Avrupa Bütünleşme süreci ve Avrupa Birliği bölgesel politikasındaki anlayış doğrultusunda yönetim ve verim, bu bölgeselleşme süreçlerinde etkin rol oynamıştır.²²

Çalışmanın amacından sapmamak için Avrupa Birliği'nin kuruluş süreci anlatılmayacaktır. Fakat Avrupa Birliği'ndeki bölgesel politikaları açıklarken daha anlaşılır olması için bir takım anlaşmalara ve gelişmelere değinmek yararlı olacaktır.

1957'de Avrupa Topluluğunun kurucu anlaşması özelliği gösteren Roma Antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşmada bölgesel politikalarla ilgili net bir hüküm yer almamaktadır ancak bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması hedefine yüzeysel olarak değinmiştir. Antlaşmanın baş tarafında üye ülkelerin, bölgeler arasında görülen gelişmişlikle ilgili farkları en aza indirerek ve gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelerin kalkınmalarında oluşan gecikmeyi bertaraf ederek, ekonomilerinin güçlendirilmesini ve gelişmesini gerçekleştirmeye istekli şekilde bir Avrupa Ekonomik Topluluğu oluşturmayı kararlaştırdıkları ifade edilmiştir. Antlaşma kapsamında yer verilen 130.maddesinde, ekonomiyle ilgili tüm sektörlerde gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelerin gelişmesini hedefleyen projelerin Avrupa Yatırım Bankası tarafından finanse edilecek olup ve bu Antlaşmaya dayanılarak Avrupa Sosyal Fonu kurulmuş, "Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun da oluşturulmasına karar verilmiştir.

²² Elvira Uyarra, "Knowledge, Diversity and Regional Innovation Policies: Teoritical Issues and Emprical Evidence of Regioal Innovation Strategies", 2005'den aktaran Özerdem, s. 100.

1972’de gerçekleştirilen Paris Zirvesi’nde bölgesel bir politika geliştirilmesi; sanayi, enerji, sosyal ve çevre politikalarında da çalışmalar yapılması öngörülmüştür. Paris Zirve’sinin ardından hem Topluluğa üye ülkeler arasında olan gelişmişlik farklarını hem de üye ülkelerdeki bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırma hedefine dair, 1975’te “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu” kurulmuştur.

Roma Antlaşmasının kapsamını genişleten ek ve düzenlemeler 1 Temmuz 1987 yılında yürürlüğe sokulan Avrupa Tek Senedi, dayanışmaya bağlı olarak ekonomik ve sosyal uyumlarla ilgili politikalara yer veren ilk metin olması açısından ve Topluluğun bölgesel anlamda ortak bir politika geliştirmesi gerektiğini ortaya koyması bakımından, AB Bölgesel Politikası’nda önemli bir yer tutmaktadır.

Topluluğa 1986 yılında İspanya ve Portekiz ile birlikte eski ve yeni dâhil olan ülkeler arasında ortaya çıkan gelişmişlik farklarını ve belirgin düzeyde var olan bölgesel eşitsizlikleri gidermek ile iç pazarı geliştirmek öncelikli hedeflerden olmuştur. 1988’de gerçekleştirilen Reformla Bölgesel, Sosyal ve Yapısal Fonlar tek bir isimde birleştirilerek “Yapısal Fonlar” adı altında toplanmıştır. Yapısal Fonların kurulmasıyla beraber 1950’li yıllarda kurulmaya başlayan BKA’ların sayılarında büyük bir artış yaşanmış ve süreç içerisinde artış sürmüştür. Bu gelişmelerin ardından AB Bölgesel Politikası, ülkelerin tamamında gerçekleştirilen düzenlemelerle NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics) şeklinde belirtilen “bölgeler bazında ve gelişmişlik düzeyine göre farklı programlama yaklaşımları” ile 1988’de uygulanmıştır.

1 Kasım 1993’te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, AB içindeki sosyal ve ekonomik uyumu içermiştir. Bu Antlaşmayla bölgesel politikada iki yeni yapılanma gerçekleşmiştir: Bölgeler Komitesi ve Uyum Fonu’dur.²³ Sosyal ve ekonomik uyum için oluşturulan Uyum Fonu parasal birliği gerçekleştirmek ve sosyo-ekonomik hedefleri yerine getirmek için mali bir araç olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte 1993’te 7 yıllık bütçe uygulamasına geçilmiştir.

²³ Pelin Aslı Özen ve Yılmaz Özmen, “Öğrenen Bölgeler Perspektifinde AB Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi, Mevcut Durumu ve Türkiye’nin Alacağı Dersler”, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları**, (Ed. Birol Akgün-Nisfet Uzay), Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, ss. 229-232.

Maastricht Antlaşmasından sonra AB Konseyi, 1999 yılında, “*Gündem 2000*” olarak adlandırılan belgeyi kabul etmiştir. Amacı ise 2000-2006 yılları arasında AB politikalarının temelini oluşturmaktır. Bu belge Yapısal Fonların öncelikleri, idaresi, fonksiyonları, etkinliği gibi konuları içeriyordu. Bu süreçte fonlarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Performansa bağlı fon tahsis etme ve sürdürülebilir kalkınma bu dönem için temel ilkelerden olmuştur.²⁴

Ekonomik ve sosyal uyumla ilgili üçüncü raporu olan “Yeni Uyum Ortaklığı: Rekabet Edebilirlik ve İş birliği” raporunu 18 Şubat 2004 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmesinden sonra, 2007-2013 dönemini kapsayan yeni bir uyumlaştırma politikası çerçevesini sunulmuştur. Onay yakınsaması ilkesine uygun olarak, azgelişmiş ve gelişmiş bölgeler arasındaki istihdam koşulları, fiziksel gelişim, sosyal gelişim ve insan sermayesi alanındaki yenilikçi bilgiler ile uyumlaştırmayı amaçlamaktadır.²⁵

Rekabetçilik prensibi de geri kalmış ülke ve bölgelerin haricindeki ülke ve bölgelerde ekonomik değişim başlatmak ve bu bölgelerde ekonomi sektöründe rekabet gücünü ve yatırımları fazlaştırmak esası önemsenmektedir. İş birliği prensibi, AB kapsamında bulunanların uyumlu ve dengeli bir kalkınma oluşturması için ülkelerle bölgeler arasında ve uluslararası düzeyde işbirliğinin oluşturulması esasına dayanmaktadır.²⁶

AB yeni dönem bölge politikalarında 2007-2013 dönemi için öncelikli alanlar olarak işbirliğinin geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik uyumun sağlanması ve rekabet gücünün arttırılması belirlenmiştir. Bu yeni süreçte bölgeler arası eşitsizliklerin girilmesi yönteminden bölgelerin öne çıkan özellikleri kullanılarak rekabet güçleri ön plana çıkartılmaya çalışılmış ve böylece yapısal fonları da bu doğrultuda kullanılması hedeflenmiştir.

²⁴Selen Banu Akşahin, “Avrupa Birliğinin Bölgesel Politikası ve Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye’nin Uyum” **Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2008 https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/selenge_banu_aksahin_tez.pdf (26.04.2019)

²⁵Aylin Çağlayan Özcan ve Melek Gülşen, “**Avrupa Birliği’nin 2013 Sonrası Uyum Politikası**”, 23.08.2010, Ankara, https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/yayinlar/bilgi_notu_ab_nin_2013_sonrasi_uyum_politikasi_23_08_2010.pdf (01.03.2019)

²⁶ Neşe Kumral, “Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**. ODTÜ, 7-8 Eylül 2006, ss. 281-282.

Diğer bir ifade ile Avrupa'daki mevcut merkezi idare gücünün, alt yapıyla ilgili hizmetleri sağlama ve gelir toplamayla sınırlandırılması, bölge için getirilen teşvik ve desteklerin, düzenli bir şekilde sunulması usulünü kaldırarak bölgenin ihtiyaç duyduğu kadarının bölgeye aktarılması usulüne başka bir ifadeyle proje esasına dayanarak (selektif olarak) yararlandırılmasına neden olmuştur. Bu şekilde bu teşvik ve destekleri idare edebilmek ve bunlardan yararlanabilmek amacıyla nitelikli projeler geliştirilmesinde büyük rol üstelenen bölgesel yapı ve kurumlar önemli hale gelmiştir.²⁷

Avrupa 2020 Stratejisi'nde bölgesel politikalara yönelik oluşturduğu hedefler kapsamında; AB'nin bölgelerinin tamamını kapsamına almaktadır. Katılımcı, sürdürülebilir ve akıllı bir büyümeyi öngören Avrupa 2020 Stratejisi'nin uygulanması, 2014-2020 mali döneminde temel hedeftir. Uyum Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kapsamında; yoksulluk, eğitim, iklim değişimi ve çevre, araştırma ve geliştirme ile istihdam konularına ağırlık verileceği bilinmektedir.²⁸

2014-2020 Mali Çerçevesi'nde ön plana çıkan önemli nokta, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen ve yeni istihdam imkanları oluşturulmasına katkıda bulunan "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" (ERDF) ve "Avrupa Sosyal Fonu" (ESF) için ayrılmış olan kaynağın büyüklüğüdür.²⁹ AB bütçesinden Bölgesel Politika'ya 2014-2020 mali dönemi için 351,8 milyar Euro ayrıldığı görülmektedir.

Avrupa'da gelişen bölgeye yönelik yeni bakış açılarının arkasında 1970'lerdeki krizlerin sonrasında gelişen yeniden ekonomik yapılanma, üretim organizasyonlarındaki hızlı değişimler, teknolojik gelişmeler, küreselleşme, ulus devletin yapısındaki değişiklikler ve en önemlisi Avrupa'daki entegrasyon süreci gösterilebilir.³⁰

²⁷ Ahmet Tamer, "Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri", DPT Uzmanlık Tezleri, Yayın No: DPT:2757, Ocak 2008, (Türk Hukuk Sistemi), s. 8.

²⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=226 (Erişim Tarihi: 10.01.2019)

²⁹ Müge Hayriye Güvenç, "Avrupa Birliği Bütçesi: 2014-2020 Yıllarına İlişkin Çok Yıllı Mali Çerçeve", **Maliye Dergisi**, Sayı: 65, Temmuz-Aralık 2013, s. 270.

³⁰ Serap Kayasü ve diğerleri, s. 3.

2.2.1.1. Avrupa Birliği Yapısal Uyum Fonları

Dünya genelinde ve Avrupa’da bölgesel politikaların itici güçlerinin ilk sıralarında Avrupa Birliği de yer almaktadır. Birliğe üye ölkeler ve aday ölkelerin bölgesel olarak kalkınması ve gelişmesine büyük önem verilmektedir. Bu yüzden bölgesel politikaların uygulanması ve gerekli alt yapıyı oluşturmak maksadıyla çeşitli stratejiler geliştirilmektedir.

Aday ölkelerinde birliğe katılımı ile hem mevcut üyeler arasındaki hem de üye devlet sınırları içerisindeki var olan bölgesel eşitsizlikler daha da artacaktır. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası bu çerçevede oluşturulmuştur ve eğitim politikalarıyla bölge sistemlerinin modernizasyonunu uyumlu hale getirmek, bölgelerde karşılaşılan yapısal güçlükleri ortadan kaldırmak ve gelişmeyi ve yapısal uyumu desteklemek şeklinde üç ana hedefi vardır.³¹ Yapısal Fonlar da bu doğrultuda oluşturulmuştur ve ekonomik kalkınma ve istihdam için oldukça önemli bir unsurdur. Bu fon aynı zamanda AB üye ölkeler vatandaşları arasındaki uyumu da destekleyen etkili bir unsur olarak görölmektedir.

“Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla” (KBGSMH) kriteri, bölgesel politikalarda AB’nin en önemli kriteridir. Bu kriter doğrultusunda bir Avrupa haritası çıkartılmakta ve hedef 1 kapsamında değerlendirilen ilgili bölgelere, bölgesel fonların yaklaşık %70’i aktarılmaktadır.³² Bünyesindeki bütün milletlerin refah seviyesini yükseltmek AB’nin ana hedeflerinden bir diğeridir. Bu doğrultuda AB tarafından Rekabet Politikası, Sosyal Politika ve Ortak Tarım Politikası gibi bir dizi politika oluşturulmuştur. Bölgesel Politika ise bu hedefe hizmet eden bir diğer politikadır.³³

2000-2006 dönemi için üye ölkeler için yapısal uyum fonlarının uygulanabilmesi için uygun alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlar “Hedef 1-2 ve 3” bölgeleri olarak sınıflandırılmıştır. AB ortalamasına göre kişi başı ortalama GSYİH’si

³¹ Özerdem, ss. 100-101.

³² Elmas Gülen, “AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**. (Der.Aylan Arı), Derin Yayınları, İstanbul 2006, ss.149

³³ Aslı Nazlı Vurucu, “**Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi**”, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013, s. 57.

%75'ten düşük olan bölgeler “hedef 1 bölgesi”dir. Zor durumda olan kentler ve kırsal bölgeler “hedef 2 bölgesi”ni oluştururken, hedef 1 dışındaki bölgelerde bulunan insan kaynaklarının gelişimi adına bütün önlemlerin bir araya getirildiği bölgeler ise “hedef 3 bölgeleri”dir.³⁴

Yapısal fonlardan yararlanabilmek adına bazı üye ülkeler ve aday ülkeler kurumsal ve yasal düzenlemeler gerçekleştirmiş, yerelliklerin sınırlarını yeniden belirlemiş ve yerel kurumlar oluşturmuşlardır. Bölgesel Kalkınma Ajansları oluşturulan bu kurumların başında gelmektedir.

2.2.1.2. EURADA (European Association of Development Agencies)

Aralık 1991’de Brüksel’de çok sayıda kalkınma ajansını bir araya getirmek için “EURADA-European Association of Development Agencies” (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği) kurulmuştur. Birliğin kuruluş amaçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür,³⁵

- Kalkınma ajansları işbirliği projelerinin birçok ülkede oluşması için destek olmak,
- AB haricinde kalan bölgelerde yeni kurulmuş olan kalkınma ajanslarına yardımcı olmak,
- Teknik işbirliğini Avrupa Komisyonunun yanı sıra diğer topluluk kuruluşları ile daha iyi hale getirmek ve kuvvetlendirmek,
- KOBİ'lere ve şirketlere destek ya da bölgesel kalkınma programlarının dağılımı ve gelişmesi hususunda katkılar sunmak,
- Bir ekonomik kalkınma birimi ve ayrı bir mekanizma olarak kalkınma ajanslarının tanıtımını yapmak,
- Bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma hususunda en beğenilen faaliyetleri tanıtmak ve desteklemek,

³⁴ Teresa Reeves, “Regional Development In The EU And Turkey”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi TEPAV, Ankara, Eylül 2006, ss. 40-44.

³⁵ Tamer, Türk Hukuk Sistemi, ss. 9-10.

- Kalkınma ajanslarının birbirleriyle olan tecrübe ve bilgi paylaşımlarını desteklemek,

EURADA, kâr amacı gütmeyen ve faaliyetleri üyelik aidatlarından karşılanan bir kurumdur. Faaliyet alanları arasında şunlar yer almaktadır;

- Bölgesel kalkınma ajanslarından yeni kurulmuş olanlara teknik danışmanlık yapmak ve deneyim-bilgi paylaşımında bulunmak,
- Bölgesel kalkınma ajanslarının yararlanabileceği finansal programlar ve ilgili AB mevzuatı konusunda hakkında bilgilendirmeler yapmak.
- Bölgesel rekabet noktasında çeşitli modeller oluşturmak,
- Daha çok Nisan ve Ekim aylarında yapılan ve üye kuruluşların katıldığı yıllık toplantılar tertip etmek,
- Bölgelerarası projeler hazırlamak, bunları yürütmek ve işbirliği programları düzenlemek,
- Ajans faaliyetleri hakkında ve üye kalkınma ajanslarının tecrübelerine yönelik bilgilendirmelerde bulunmak,
- EURADA'ya üye kuruluşların ve Avrupa Komisyonu'nun ilgi gösterdiği KOBİ Destek hizmetleri, Bilgi Toplumu, İnovasyon, Yapısal Fonlar vb. politikalara yönelik eğitimler düzenlemek, bilgi notları hazırlayıp yayımlamak.

2.2.1.3. NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics)

NUTS, AB'ye üye ülkeler arasında ortak bir zeminde geri kalmış bölgelerin birliğin sağladığı fonlardan faydalanmalarını sağlamak ve bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmak için üye ülkeler içerisinde bir bölgeleme sistemi meydana getirilmiştir. Belirtilen sistem ile bölgelerarası farkların belirlenebilmesi ve her bölgeye ait verilerin karşılaştırılabilir nitelikte olması hedeflenmektedir.

Avrupa İstatistik Enstitüsü (EUROSTAT) tarafından kurulan NUTS, al çerçevesi 2003 yılında oluşturulmakla birlikte 1988 yılından bu yana kullanılan bir sistemdir. NUTS'un oluşturulma nedeni bölgelere yönelik istatistiki veriler elde edilebilmesi için bir tek bölgesel bölünme gerçekleştirmektir.

Ulusal toprakları bölgesel bir ayrıma tabi tutmak için kullanılan bir sistem olan NUTS'ta bu ayrım yapılırken farklı kriterler kullanılabilir. Fakat daha çok kültürel ve tarihsel unsurlar gözetilerek oluşturulan veya tamamen coğrafi olabileceği gibi sosyo-ekonomik unsurlara göre belirlenen kriterler kullanılmaktadır.

Bölgeler arası benzerlikler bulunsa da sınıflandırmalar farklı seviyelerde yapılırken, üye devletler arasında bu sınıflandırmalara yönelik uygulamalarda farklılıklar gözlenmektedir. Bu sistemde ilk olarak ülkenin yönetim yapısına yönelik bir analiz yapılır. Sonrasında bölgesel analizlerde sıklıkla kullanılan verilerin kontrolü yapılır. Analizi yapılan mevcut yönetim birimlerinin daha çok nüfus olmak üzere ortalama büyüklüklerin NUTS hiyerarşisi içerisinde hangi seviyede olduğuna bakılmaktadır.³⁶

NUTS, beş düzeyli hiyerarşik bir sınıflandırma olan NUTS'ta söz konusu bu seviyelerin ikisi yerel üçü ise bölgeseldir. Ülkeler NUTS sınıflandırmasının hiyerarşik yapısı içerisinde ilk olarak en büyük alanı içeren NUTS-1 bölgesine ayrılmıştır. Sonrasında ilgili bölgeler de kendi içlerinde NUTS-2 ve NUTS-3 bölgelerine bölünmüş durumdadırlar. Alan yönetimini kapsadığından bu ilk üç kademe “bölgesel” olarak ifade edilirken, NUTS-4 ve NUTS-5 olarak ifade edilen diğer iki kademe ise yerleşme yönetimlerini kapsadığından “yerel” kademeler olarak kabul edilmektedir.

Üye ülkelerin her NUTS düzeyi için ilgili bölgelerdeki mevcut nüfus değerleri göz önünde bulundurularak, ortalama en az-en çok nüfus çizgileri bulunmaktadır. NUTS sınıflandırmasının üye ülkede uygulanabilmesi için ilk olarak ülkenin yönetim yapısına yönelik bir analiz yapılır. Sonrasında hali hazırdaki idari seviyelerde bilgi toplanıp toplanmadığı belirlenmektedir. Son olarak ise analizi yapılan mevcut yönetim birimlerinin daha çok nüfus olmak üzere ortalama büyüklüklerin NUTS hiyerarşisi içerisinde hangi seviyede olduğuna bakılmaktadır.³⁷

³⁶ Mercan Efe, “Kalkınma Ajanslarının Gerekliği Temelinde Düşünülmesi Gerekenler ve Yeni Sınır Önerisi”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS)**, Ankara, 2010, ss. 195-196.

³⁷ Kübra C. Çamur ve Özge Gümüş, “İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 147-152.

1.2.2.Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları

II. Dünya Savaşı sonrası bölgesel kalkınma konusuna verilen önemi giderek artan bir biçimde Avrupa’da kalkınma ajansları kurulmaya başlanmış ve Avrupa Birliği’nin bölgesel politikalarının etkisi altında sayıları artmıştır. Ayrıca, bölgesel kalkınma için AB bütçesinin 1 / 3’ünün ayrılması ve ülkelerdeki yapısal fonların kullanılması sayesinde, kalkınma ajanslarının sayısı faaliyet alanlarında ve yetkileri hızla artmıştır.

Bugün ki BKA benzeri kurumlar ülkelerde değişik zamanlarda kurulmuştur. 1950’ler de İrlanda, Fransa, Belçika, Avusturya’da; 1960-1970’li dönemlerde Hollanda, İtalya, İngiltere, Almanya’da; 1980’lerde de Danimarka, Finlandiya,, İspanya Yunanistan’da ortaya çıkmıştır. 1990’lı yıllarda AB isteği üzerine Ukrayna, İsveç, Slovakya, Portekiz, Polonya, Litvanya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Macaristan ülkeleri bu yapıyla doğrudan tanışmışlardır.³⁸ AB’ye aday ülkelerde 1990’lı yıllarda bölgesel kalkınma stratejilerini belirleyerek, ajans yapılarını oluşturmaya başlamışlardır.

Kalkınma ajanslarındaki yapı ve konumlar, ülkeler arasında hatta ülke içinde bölgeler arasında farklılık göstermektedir. BKA’larla ilgili Fransa ve İspanya gibi ülkelerin iç hukuklarında özel yasalar mevcuttur. Başka bölgeler ve ülkelerde yasal kurum olarak çerçeve anayasa kapsamında veya devletin kendisinin koymuş olduğu kurallara göre konum ve yapılar belirlenmektedir. Bu kuruluşların çoğu genel itibariyle finans ve kadrolaşma esnekliği oluşturan özel yasalarla meydana getirilmiş kamu kuruluşlarıdır.³⁹

³⁸ Kayasü ve diğerleri, s. 7.

³⁹ Kayasü ve diğerleri, s. 12.

Tablo 3: Bölgesel Kalkınma Ajanlarında Yasal Yapı

Ülkeler	Yasal Yapı
Belçika	Belediyeler arası ajans
Bulgaristan- Fransa-Macaristan-Ukrayna	Kar amacı gütmeyen kuruluş
Belçika-Almanya	Kamu yasası kuruluşları
Danimarka	Kar amacı olmayan vakıflar
İspanya	Kamu-özel yasal kurumları
Romanya	Vakıflar
Yunanistan	Belediye girişimi
Litvanya	Kar amaçsız şirketler
İngiltere	Yerel yönetimlerin garantisi ile sınırlı şirket
Almanya	Limited şirketi
İrlanda, Hollanda, Yunanistan ve İtalya	Kamu limited şirketi
Portekiz	Kamu-özel anonim şirketi
İsveç	Sınırlı şirket
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Polonya ve Slovakya	Anonim şirket
Fransa	Karma ekonomi şirketi

Kaynak: EURADA'dan aktaran Kayasü ve diğerleri.

Her ülkedeki bölgesel kalkınma ajanslarının kendine özgü yapıları vardır. Bu hiç kuşkusuz farklı bölgeler için farklı strateji ve hedeflerin belirlenmesinden, ekonomik olanaklardan, yönetsel biçimden hatta beklide toplum yapısından kaynaklanabilir. Durumun böyle olmasına karşın ajansların idari yapılarında olmazsa olmaz denilebilecek kurul ve kadroları vardır. Bunlar; Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Denetleme Kurulu, Genel Müdürlük ya da Sekreterliktir.

Avrupa ülkelerinde kurulan BKA'lara ait olan bütçeler, yasal yapılarının özelliklerine, sağladıkları hizmetlere bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Yerel yetkililerce oluşturulan BKA'lar için bütçe, bu kurumları destekleyen politik yapılardan sağlanmaktadır.⁴⁰ Avrupa'da çalışmalar yapan BKA'ların en büyük finansman kaynağını kamu gelirleriyle AB fonları oluşturmaktadır. AB bünyesinde oluşturulan bölgelerarası rekabeti ve ileriki dönemlerde de devam ettirilebilir kalkınma politikalarını üye ve aday ülkeler bazında gerçekleştirmek amacıyla ulus-altı yapılarda

⁴⁰ Mürteza Hasanoglu ve Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Kalkınma Ajansları", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, 2006, s. 93.

önemli oranlarda ekonomik teşvik sağlaması, bu teşviği de il veya ilçe bazındaki yerel yönetimler yerine, yalnızca bu konuyla ilgili bölgesel örgütler vasıtasıyla yapmak istemesi, bölgesel kalkınma ajanslarındaki sayının 1990'lı yıllarda hızlı bir şekilde artması sonucunu doğurmuştur.⁴¹ Son dönemlerde ülkelerin AB fonlarından yararlanabilmek amacıyla BKA'ların kurulmasına büyük önem vermişler ve buda sayılarını kısa sürede arttırmıştır. Fakat zaman içerisinde AB Fonlarının dağıtımında bir takım değişiklikler olmuştur. AB doğrudan fon dağıtımını yerine proje temelli mali kaynak aktarmaya başlamıştır.

Mali yönü güçlü olan Bölgesel Kalkınma Ajansları, kendisi için birçok mali kaynak oluşturabilmiş ve belli bir düzeni takip eden, gelirleri yeterli olan ajanslardır. Bu tarz ajanslar, sahip oldukları ödeneklerinin önemli bir kısmını yerel ve bölgesel yönetimlerden sağladığı gelirlerle genel ödeneklerden; ayrıca söz konusu kuruluşun yönetim kurulundaki üyelerin ve hissedarların bağlantılı oldukları yerel bankalar, turizm birlikleri, tarım, ticaret, sanayi ve meslek odaları ile bölge için büyük yatırımlar yapan özel sektör kuruluşlarından sağlamaktadır. Mali kaynak yetersizliği yaşayan ajanslar ise, AB fonlarından başka kaynağı bulunmayan ajanslardır.⁴² Zayıf ajanslar kendilerine yeni kaynaklar bulamadıkları takdirde de mali krizler yaşayacaklardır.

AB üyesi ülkelerdeki kalkınma ajanslarının gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler değerlendirildiğinde kuruluş aşamasında yoğun bir şekilde altyapı ve tarımsal kalkınmalarına odaklandıkları, ilerleyen dönemlerde sanayi ile ilgili çalışmalarını geliştirmek için çaba harcadıkları ve sonları da hizmetler ve ileri teknolojilerle ilgili destek faaliyetlerine yöneldikleri anlaşılmaktadır. Son zamanlarda AB kapsamında Yapısal Fonlardan daha çok teşvik alabilmek amacıyla bilgi teknolojilerini kullandıkları, Ar-Ge çalışmaları yaptıkları ve inovasyon faaliyetlerini daha çok önemsedikleri bilinmektedir. Dolayısıyla KOBİ'ler ajans faaliyetlerindeki hedef gruplar arasında ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda KOBİ'lerin iş etkinliği ve verimlilikleri konusunda gereken çalışmalar yapılarak KOBİ'leri üst seviyelere taşımak, bu kuruluşların yenilikçi teknolojilerle buluşturulmasını sağlamak,

⁴¹ Özen ve Özmen, s. 237.

⁴² Seyida Turan, “**Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007, ss. 39-40.

yatırımların ve rekabet edebilirliğin iyi düzeye taşınmasını gerçekleştirmek gibi konular öncelik kazanmaktadır. Kalkınma ajanslarının pazarlama konusunda iletişimi önemsedikleri, kapsamlı pazar ve sektör araştırmalarına yöneldikleri, broşürler, basılı katalog, web siteleri ve değişik fuar katılımları vasıtasıyla bölgenin özelliklerini ve imkanlarını, ajansı ve çalışmalarını gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde tanıtmayı hedefledikleri görülmektedir.⁴³

1.2.3.Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Bakımından Ülke Örnekleri

Bu çalışma kapsamında dört ülke incelenecektir. Ülkeler: Almanya, Fransa, İngiltere ve İspanya’dır. Bu ülkelerin seçilmesinin nedeni ülke yapıları, yönetim şekilleri, ekonomileri, coğrafi ve kültürel anlamda farklılıkları bulunmasının yanı sıra birçok konuda örnek alınan ve alınabilecek ülkeler olmasıdır. Avrupa Birliğine farklı zamanlar üye olmuşlardır. Bölgesel politikalarını farklı şekillerde ancak aynı amaçlar için geliştirmektedirler ve bu politikaların oluşmasında AB’nin etkisi de büyüktür.

Çalışmada incelenen ülkelerde “*Kalkınma Ajansı*” niteliğindeki kurumların bu kavramın, ulusal ve uluslararası zeminde bu denli önem kazanmasından önce oluştuğu görülmektedir. İncelenen kalkınma ajansları, kuruldukları ülkenin yapısal, yönetsel ve yasal farklılıklarına bağlı olarak yasal statü anlamında birbirlerinden farklıdırlar. Hatta bazı durumlarda, aynı ülke içerisinde bile farklı yasal statülere sahip ajansların aynı anda faal olabildikleri görülmektedir. Kabaca bir değerlendirme yapıldığında, kalkınma ajanslarının, belli bir bakanlık bünyesinde veya merkez teşkilatlarında organik anlamda bir bağlılık oluşturmalarının genellikle üniter yapıya sahip ülkelerde ortaya çıktığı, federal yapı özelliğindeki devletlerde de daha özerk bir yapıda kamu ya da özel sektör statüsü taşıyan ajanslar olarak oluşturuldukları ifade edilebilir. İncelenen ülkelerdeki kalkınma ajanları kar amacı gütmeyen tüzel kişilik sahibi olarak görev yapmaktadırlar. Dünya genelinde değişen konjonktüre uyum sağlayabilmek için kuruldukları günden bugüne politikalarında ve yapılarında bazı değişiklikler yaşamışlardır.

⁴³ Can Ergüder, “**Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**”, 1.Basım, İzmir, 2011, s. 39.

Aşağıdaki tabloda ve açıklamalarda ülkeler sırasıyla incelenecek. Öncelikle Ülkelerin yönetim özellikleri hakkında kısaca bilgi verilip daha sonra kalkınma ajansları ile ilgili açıklamalara geçilecektir.

Tablo 4: İncelenen Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri

Ülkeler	Yasal Statüleri	Bağlı Oldukları Kurum ve Kuruluşlar	Finansal Kaynakları	Kuruluş Amaçları ve Faaliyetleri
ALMANYA	- Sınırlı sorumlu şirketler - Kamu Hukuku organizasyonları	-Federal ekonomi ve teknoloji bakanlığı ile özel sektör	-Kamu ve/veya özel sektör katkıları	- Bölgeleri ekonomik olarak geliştirmek, - Bölgeye yardım çekmek, yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek, - Teşvikler, finansman ve bölge fırsatları ile ilgili rehberlik ve danışmanlık yapmak, - Kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek
İNGİLTERE	- Bakanlık dışı kamu kuruluşu, - Özerk örgüt	- Ticaret ve Sanayi Bakanlığı	- Kamu gelirleri (merkezi bakanlıklardan aktarılan paylar) - AB yapısal fonları	- Bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziksel gelişmesine katkıda bulunmak, - İş destekleri sunmak, - Yatırım ve rekabeti arttırmak - İstihdam yaratmak
FRANSA	- Kâr amacı gütmeyen tüzel kişilik, - Karma ekonomi şirketi	-Bölgelerin rekabetçiliği ve alan düzenlemesi bakanlıklar arası Delegrasyon, Ekoloji, Kalkınma ve Sürdürülebilir alan Düzenlemesi Bakanlığı	- Kamusal finans + faaliyet gelirleri	- Yerel kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak, - Bölge şirketine yerel, ulusal ve uluslararası teknik destek sağlamak, - Yatırım çekmek
İSPANYA	- Kamu / Özel Hukuk Kuruluşları	- Bölge hükümetinin sanayi, ticaret ve turizm bölümü	-Kamu Kaynağı (bölge hükümetlerinden aktarılan paylar)	- Sanayi aktivitelerini geliştirmek, - Bölgede yeni firmaların oluşumunu desteklemek, - Yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek, ağ oluşumlarını, bilgi ve teknoloji aktarımını desteklemek

Kaynak: Ülke incelemeleri sonucu oluşturulmuştur.

1.2.3.1.Almanya

Dünya’da birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Almanya’da da bölgeler arası dengesizlik sorunları çok eski tarihlere dayanmaktadır. Fakat günümüzde Almanya AB ülkeleri içerisinde ekonomik ve jeopolitik açıdan büyük öneme sahip ülkelerden bir tanesidir. Özellikle 3 Ekim 1990’da, İkinci Dünya

Savaşı ile ikiye bölünen ülkenin Berlin Duvarı yıkılarak tekrar birleşmesi ile ülke kapladığı alanı ve nüfuzunu daha da arttırıcı etki yaratmıştır.

Alman Federalizmi, 1949'da kabul edilen ve halen yürürlükte olan anayasasının 20. ve 28. maddelerine dayanmaktadır ve temel anayasal ilkeler arasına alınmıştır. Bugün 11'i batı, 5'i doğuda (birleşmeden önce Doğu Almanya'ya ait olan bölgede) olmak üzere 16 eyalet bulunmaktadır. Bu federal devlet sistemine paralel olarak, yasama organını iki meclisli bir parlamento oluşturmaktadır; Federal Meclis (Bundestag) ve Federal Senato'dur (Bundesrat).⁴⁴

Federal Cumhuriyet, desantralize⁴⁵ bir yapıdan oluşmaktadır. Federasyon, 16 Federe Devlet, İdari Bölgeler, İdari Alanlar, İlçeler ve Belediyelerden oluşan bu yapıda ve her birinin kendi özerk politikaları, karar alma mekanizmaları ve mali yönetimleri bulunmaktadır. Her bir Federe Devletin kendi parlamentosu, hükümeti, otoriteleri, mahkemeleri ve anayasaları bulunmaktadır. 16 eyaletten 3'ü şehir-eyaleti olup, Berlin ve Hamburg beldelere, Bremen eyaleti ise 2 bağımsız il idaresine ayrılmıştır: Bremen ve Bremenhaven.

Alman Anayasası'nın 30. maddesine göre bölgenin ekonomik gelişmesinden öncelikle Federe Devlet sorumlu kılınmıştır. Ancak 1969'dan itibaren Federal Devlet "*Bölgelerin Ekonomik Yapısını Geliştirme*" Birlik Görevi (Gemeinschaftsaufgabe "*Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur*"-GA) çerçevesinde Almanya'da uyumlu bir gelişmenin sağlanabilmesi için eş- sorumluluğu üstlenmiştir. GA, Almanya'da düzenli bir bölgesel gelişmeyi sağlamakta, bölgesel rekabet gücünü geliştirmekte, bölgesel eşitsizlikleri azaltmakta, toplu ekonomik gelişmeyi desteklemektedir. Bu kapsamda Federe Devletler ve Federal Devlet, her yıl ilerleme ile ilgili kural ve programları içeren bir çerçeve planı hazırlamaktadır.

Her bir eyalet ayrı bir bölge şeklinde ele alınmakta ve NUTS 1 açısından da bu yönüyle sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Federal yapıdaki Almanya'da Kalkınma

⁴⁴ Özden Akın, "Federal Almanya'da Kamu Yönetimi", **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, İmge Kitapevi, 2.Baskı, 2008, s. 423.

⁴⁵ İdari yerinden yönetim, yerel nitelikteki kamu hizmetleriyle iktisadi, ticari, kültürel ve teknik bazı fonksiyonların merkezi idarenin hiyerarşi yapısı dışındaki kamu tüzel kişiliklerince yürütülmesidir.

Ajansı sayısı oldukça fazladır.⁴⁶ Bu ajansların asıl amacı, bölgelerinin gelişmesi için dışarıdaki yatırımcının gelmesini sağlamaktır. Dış yatırımcılar için bölgelerinin özelliklerini görünür kılıp dikkatlerini çekmek amacıyla; politika ve endüstri sektöründe istikrar, bankacılık sisteminin gelişmişliğinin yüksek olması, nitelikli işgücü, enflasyon oranının düşüklüğü, verimlilikte yükseklik ve risk oranının düşük olması gibi avantajlar belirtilmektedir.⁴⁷ Ayrıca Almanya'daki BKA'ların diğer amaçları da; bölgelerinde ekonomik gelişmişlik sağlamak, bölgeye dışardan destek çekmek, yenilikçilik ve girişimcilik faaliyetlerine destek vermek, mali kaynak ve bölge olanaklarıyla alakalı rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunmak ve ağ oluşumlarını desteklemektir.

Aşağıdaki tabloda da Almanya'daki ajanslar belirtilmiş olup, bağlı oldukları kurum ve kuruluşlar, Federal Ekonomi ve Teknoloji bakanlığı ile özel sektördür. BKA'ların finansman kaynağı ise kamu ve/veya özel sektör katkılarından oluşmaktadır.

⁴⁶ Gülin Tunca, “**Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Kapasitesinin İncelenmesi: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Karşılaştırma**”, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011, s. 51.

⁴⁷ Kumral, s. 52.

Tablo 5: Almanya'daki Eyaletler Bazında Kurulan Yerel Kalkınma Kuruluşları (Ülke Kalkınma Ajansları)

EYALETLER	YEREL KALKINMA KURULUŞU
Baden-Württemberg eyaleti	Baden-Württemberg uluslararası Ekonomik ve Bilimsel İşbirliği Teşkilatı Ltd. Şti.
Bavaria Eyaleti	Bavyera Ekonomik İlişkiler, Yatırım, Ulaştırma ve Teknoloji Bakanlığı
Berlin Eyaleti	Berlin Partner Ltd. Şti.
Brandenburg Eyaleti	Brandenburg Ekonomik Gelişme Ltd. Şti.
Bremen Eyaleti	Bremen Yatırım Ajansı Ltd. Şti.
Hamburg Eyaleti	Hamburg İş Geliştirme Teşkilatı Ltd. Şti.
Hessen Eyaleti	Hessen Ajansı Ltd. Şti.
Aşağı Saksonya Eyaleti	Aşağı Saksonya Yatırım Teşvik Ajansı
Mecklenburg Vorpommern Eyaleti	Mecklenburg Vorpommern Ekonomik Gelişme Teşkilatı Ltd. Şti.
Kuzey Ren- Vestfalya Eyaleti	Kuzey Ren- Vestfalya Ekonomik Gelişme Teşkilatı Ltd. Şti.
Rheinland-Pfalz Eyaleti	Rheinland-Pfalz Yatırım ve Yapı Bankası
Saarland Eyaleti	Saarland Ekonomi Teşvik Teşkilatı Ltd. Şti
Saksonya-Eyaleti	Saksonya Ekonomik Gelişme Teşkilatı Ltd. Şti.
Saxony-Anhalt Eyaleti	Saksonya Ekonomik Gelişme Teşkilatı Ltd. Şti.
Schleswig-Holstein Eyaleti	Schleswig-Holstein İş Geliştirme ve Teknoloji Transfer Teşkilatı Ltd. Şti.
Thuringia Eyaleti	Thuringia Eyalet Gelişme Teşkilatı Ltd. Şti.

Kaynak: İZKA, ss. 29-30.

Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte Almanya'da o tarihe kadar uygulanan bölgesel politikalar ve ekonomik yardımlarda değişiklikler meydana gelmiştir. Bunun sebebi ise Batı Almanya'ya oranla görece daha az gelişmiş durumda olan Doğu Almanya'da bulunan beş eyaletin kalkındırılması hedeflenmiştir. Bölgesel politikaları ve yatırımları da bu ölçüde değiştirilmiştir.

Geçmiş 1970'lere kadar dayanan Almanya'daki BKA'larından olan GZW isimli ajanstır. GZW isimli ajansın bulunduğu Baden-Württemberg eyaleti sadece ülkenin değil dünyanın en gelişmiş bölgeleri arasında yer alan ve pek çok uluslararası yatırımın bulunduğu bir bölge haline gelmiştir. GZW'nin yüklendiği misyona bakılırsa; bölgedeki yerleşik firmaların piyasaya açılma sürecini desteklediği, bölgedeki yeni firmalara destek verdiği, bölgeye gelen yabancı yatırımcıların tüm ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığı ve profesyonel iş ve meslek eğitimine destek olduğu

söylenbilir. Ayrıca sözü edilen kalkınma ajansının yabancı yatırımları çekebilmek amacıyla dünyanın değişik ülkelerinde ofislerinin bulunduğu görülmektedir.⁴⁸

Küreselleşmenin etkisiyle Almanya ile benzer bir süreç yaşayan Türkiye'nin, Almanya'yı yakından izlemesinin nedeni olarak, II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük bir enkaza dönen Almanya'nın yeni bir siyasal-yönetimsel sistem uygulayarak ülkeyi tekrardan inşa etmesi ve kalkınma süreci yaşaması gösterilmektedir. Almanya, "birleşme" süreciyle birlikte geri kalmış Doğu Almanya'yı tekrardan Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler İnşası deneyimiyle önemli bir yere taşımıştır. Ortaya konan kalkınma deneyimleri, bilhassa gelişmekte olan ülkelerin örnek alması için önemlidir.

1.2.3.2.Fransa

Fransa, Napolyon döneminden itibaren varlığını devam ettiren ve kuruculuğunu üstlendiği merkezi yapıyı 1982 yılındaki bölgesel yönetim reformlarına kadar koruyarak devam ettiren bir güçtür. Fakat 1982 yılında gerçekleştirilen reformların ardından merkeziyetçi yapı büyük ölçüde yerel yönetimlere geçmiştir. Reformdan önce bölge kendisine verilen görevi yerine getiren bir kamu kurumu niteliğindeki, reformlardan sonra bir yerel yönetim birimine dönüşmüştür. Bu tarih itibarıyla Fransa'da yönetim sistemi farklılaşmış ve yerel yönetimle üçlü bir yapı ortaya çıkmıştır: Belediyeler, iller ve bölgeler şeklinde. İller ve bölgelerdeki örgütlenme, merkezi idarenin taşra teşkilatı olarak örgütlenmesi şeklinde ortaya çıkan yerel yönetim birimleridir. Fransa'daki yerel yönetimlerin korunması, anayasal güvenceyle sağlanmaktadır. Aynı düzeyde yer alan yerel yönetimlerin hepsinde aynı statü tanımlanmıştır ve hepsi genel oy uygulamasıyla doğrudan seçilen meclisin içinde tekrar bir seçim yapılarak belirlenen icra organınca yönetilirler. 2003'te gerçekleşen Anayasa değişikliğiyle 1982'den 2003'e kadar devam eden yerelleşme hareketi sağlamlaştırılmıştır. Bu değişiklik kapsamında Anayasa'da bulunan "üniter devlet" tanımı çıkartılmış ve bu ibare yerine "Cumhuriyet yerinden yönetim ilkesine göre örgütlenir" şeklinde bir ibare kullanılmıştır. Bu şekilde yerinden yönetim ve adem-i

⁴⁸ Mustafa Ildırar, "Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Stratejileri", Nobel Yayınevi, Ankara, 2004, s. 132

merkeziyetçi özellik gösteren yapı anayasayla hükme bağlanmıştır.⁴⁹ Tüm dünya genelinde olduğu gibi Fransa'da yerelin önceliği anlayışına entegre olmuştur.

Fransa şekil olarak dağınık bir ülke görünümüne sahip olsa da (denizaşırı eyaletler dışında) bölgesel gelişmişlik yönüyle önemli farklılıklara sahip bir ülke konumundadır. Ülkedeki dağlık kesimlerin ve bir ada konumunda olan Korsika'nın önemli sorunlarının olduğu belirtilmektedir. Orta Fransa (Massif Central) gelişmişlik açısından ülkenin çok gerisinde bir bölgedir ve problemlidir. Deniz kıyısında (Littoral) bulunan bölgelerin de çok gelişmiş olduğu söylenemez ve genel konjonktürün etkisi altında kalan yerlerdir. Gelişmiş olan eski ağır sanayi bölgelerinin de Avrupa çapında geniş bir alanı etkileyen krizden dolayı işsizlik problemleriyle karşı karşıya kaldığı ifade edilmektedir. Sanayi kollarının ve sosyal yaşantının Paris ve çevresinde (Ile-de France) yoğun olarak şekillenmesi bu bölgede birçok sorunun yaşanmasına yol açmış ve başka bölgelerden sermayenin, genç nüfusun ve öteki üretim unsurlarının bölgede yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur.⁵⁰

Fransa'da iki bölgeselleşme dalgası gerçekleşmiştir. İlki, 19.yüzyılın sonlarıyla İkinci Dünya Savaşının dönem arasında, ekonomik kayıp yaşayan elitlerin belli bölgelerde ortaya çıkan kültürel ve dinsel gelenekleri cumhuriyet projesini yıpratmak amacıyla kullanmalarıyla bölgesel dalgalanma görülmeye başlanmıştır.⁵¹ İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Fransız Devleti, ekonomi ve sanayi alanında yeniden yapılanma sürecini başlatmak durumunda kalmıştır. Fransa, gelecek dönemlerde büyümeyi, gelişmeyi ve Paris'le Fransa'nın diğer bölgelerinde mevcut olan dengesizliklerini düzeltmeyi hedefleyerek yayılcı bir politikayla hareket etmiştir. 1950'li yıllarla 1960'lı yılların sonuna denk gelen dönemlerde, ikinci kez bir bölgesel dalgalanma yaşanmıştır. Bu yeni bölgesel dalgalanma hareketi, Fransa'nın merkezi

⁴⁹ Siyasal Merkeziyetçilikte Mahalli İdareler Modeli Fransa Yerel Yönetimler Sistemi, <http://dahafazlasiyaset.blogspot.com.tr/2009/05/fransa-yerel-yonetim-yapisi.html> (01.03.2019)

⁵⁰ Rasim Akpınar, **Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Yerel Büyüme Koalisyonları/Bölgesel Kalkınma Ajansları Deneyimi**, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, Kasım, 2004, s. 115.

⁵¹ Ayhan Kaya ve François Bafoil (Der), **Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice Karşılaştırmalı Analizi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Aralık, 2009 s. 41.

idaresince ortaya konmuş olup söz konusu bölgesel planlama politikasıyla devlete ait merkezi planlama ajansları arasında bağlantı bulunmaktaydı.⁵²

Fransa’da kalkınma ajansları Dernekler Yasası’na tabidir. Ayrıca ajanslar uzun süre bir yasal tanınma olmaksızın dernek statüsünde faaliyet göstermişlerdir. 1999 yılında çıkartılan kanun ise, yerel yönetimler kalkınma ajanslarının kurulmasına izin veren bir hüküm içermektedir. Böylece zaten 1950’li yıllardan beri var olan bir yapı yasal olarak tanınmıştır. Fransa’da kalkınma ajansları genel seçimle oluşmuş yerel konseylerin öncülüğünde kurulmuşlardır.

Ajans meclisinde konsey üyelerinin çoğunlukta olması, ajans yönetim organlarının konseyin uygun gördüğü kişilerden oluşmasına, dolayısıyla da, ajansların yerel yönetimlerin kontrolünde olmasına rağmen bazı kendi yönetim organlarına sahip olan ajanslar, dernek statüsündedir ve yerel yönetimlerin bir organı değildir. Bu durum da yerel yönetimlerin kontrolünde fakat belirli bir özerkliğe sahip bir teknik uzmanlık kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmelerine neden olmaktadır. Ajansların dernek statüsünde olması özel şirketlere danışmanlık desteği vermeyi kolaylaştırıcı bir nitelik arz eder. Bir kamu kurumunun bu tür bir danışmanlık hizmeti vermesi eşitlik ilkesine ters düşer bu yüzden Fransa’da kalkınma ajansları statü olarak kamunun dışında fakat fiilen kamunun hizmetindedir. Yerel inisiyatiflerle harekete geçirilen bu ajanslar Fransa’da kuruluş amaçlarını en iyi şekilde yerine getirmeye odaklanmış ortalama 25-30 kişilik ekiplerdir. Bu ajanslar turizmden araştırma-geliştirmeye, şehircilikten kültüre kadar hemen her konuda ve her yerel düzeyde hizmetleri kapsamaktadır. Bütçeleri çok büyük ölçüde yerel otoriteler tarafından sağlanır fakat ajanslar yerel otoriteye doğrudan bağlı değildir. Ajansların dernek olmalarından kaynaklanan özerklikleri vardır ve bu özerklik onların ana statülerinde yazan amaca odaklanmış teknik bir uzmanlık kurumu olmalarını güvence altına alır. Bölge kalkınmasının büyük oranda bölge şirketlerinin gelişmesi anlamına geldiği düşüncesi Fransa’da hâkimdir. Bölge şirketlerinin karşılaştığı sorunların da kendisi özel sektör mantığıyla çalışan ajanslar tarafından iyi şekilde anlaşılabilceği ve bu yüzden onlar tarafından çözülebileceğine geniş ölçüde inanılır.⁵³

⁵² Kaya ve Bafoil, s. 42.

⁵³ İZKA, ss. 229-246.

Fransa’da 1960’lı yıllardan başlayarak bölgesel politika “DATAR (Bakanlıklar arası Bölgesel Planlama Ajansı)” tarafından biçimlendirilmektedir. Ekim 2005’ten sonra DATAR’ın adı DIACT (Bakanlıklar arası Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve Kalkınma Ajansı) şeklinde değiştirilmiştir. Görev ve yetkilerin dağıtılması konusunda merkezi bölgesel ve yerel birimlerde tekrar bir yapılanma başlatılmış ve DIACT zamanla arabulucu rolünü üstlenmiştir. DIACT, planlama sözleşmelerinde koordinatörlük rolündedir ve Avrupa Komisyonu ile iletişim halindedir. Başbakanlık bünyesinde faaliyetlerini sürdüren DIACT yeni politika uygulamaları neticesinde 2005 yılı itibariyle İçişleri Bakanlığı ile bağlantılı hale getirilmiştir.⁵⁴

Fransa’da kurulmuş bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik ilk girişim 1950 yılında Strasbourg merkezli Aşağı Ren ilinde kurulan ARIDA’dır. ARIDA’nın temel görevi bulunduğu bölgedeki şirketlere ihtiyaç duydukları her konuda yardım etmek ve profesyonel danışmanlık hizmeti vermektir. Mikro ve makro düzeyde karar alıcılara yönelik know-how destekleri sağlanmaktadır. Bu destekler; iş yeri araştırması (bina ve arazi), yerel otoritelerde işlemlerin takibi ve hızlandırılması, şirket, iş kurma-geliştirme, finansman mühendisliği, yerel kamu yardımlarının alınması, yurt dışı operasyonlarda yerel aktörlere destek, yerel aktörler arasında tamamlayıcı olma, üniversiteler ve araştırma merkezlerinden şirketlere teknoloji transferi sağlama, işletmelere halkı ve basın ile ilişkiler konusunda tavsiyelerde bulunma olarak sıralanabilir.⁵⁵ ARIDA kendisinden sonra Fransa’da kurulan birçok bölgesel kalkınma ajansı için model olmuştur.

1.2.3.3.İngiltere

İngiltere’de değişik dönemlerde planlamayla ilgili geliştirilen bölgeselleşme uygulamaları, 1980’lerden başlayarak Avrupa Birliği etkisiyle planlama işlevinin üstünde bölgesel anlamda politika tespit etme ve hizmet sağlamanın aracı durumuna dönüşmüştür. AB yapısal fonlarıyla ilgili gerçekleştirilen düzenlemelerin ardından

⁵⁴ Murat Kara, “Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları”, *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No:2774, Ağustos 2008, s. 101.

⁵⁵ İZKA, ss. 234-235.

AB’de başlıca gündem maddesi haline gelen bölgeselleşmeyle ilgili politikalar, AB üyesi olan başka ülkelerde görüldüğü üzere İngiltere’de de etkili olmuştur.⁵⁶

İngiltere’deki BKA’ların kurulma süreçlerine bakarsak iki kısımda incelemek mümkündür. 1970’lerde kurulmuş İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’da; 1998’de ise İngiltere’de 9 adet BKA yasası ile kurulmuş olanlardır. İngiltere’de Tony Blair hükümeti Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasası’nı, bölgelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerini arttırmaya yönelik olarak 9 Ocak 1998 yılında (Regional Development Agency Act) çıkartmıştır. Çıkartılan kanun ile İngiltere’de 8 adet BKA kurulmuştur. Fiilen 1 Nisan 1999 tarihinde çalışmalarına başlamışlardır. İlave olarak Londra Kalkınma Ajansı 3 Temmuz 2000 oluşturulmuş. Sonuç olarak BKA’ların sayısı 9 olmuştur.

⁵⁶ Koray Karasu, “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s.197.

Tablo 6: İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları ve Bölge Kurulları

Bölge	Ajans	Kurul
East of England	East of England development agency	East of England regional assembly
East of midlands	East midlands development agency	East midlands regional assembly
Nort east	One Nort east	Nort east assembly
Nort west	Nort west development agency	Nort west regional assembly
South east	South east England development agency	South east England regional assembly
South west	South west england RDA	South west england regional assembly
West midlands	Advantage west midlands	West midlands regional assembly
Yorkshire and the humber	Yorkshire forward	Yorkshire and the humber assembly
London	London development agency	

Kaynak: Çağkan Aydoğdu, **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, İzmir, 2008.

BKA’lar ‘*strateji ve eylem planları*’nı oluşturmuşlardır. Bu stratejilerin daha geniş ve ortak bir bölgesel vizyon ve strateji oluşturmaya katkısı olacağı öngörülmüştür. Stratejilerin, bölgesel ekonomik kalkınma ihtiyaçlarını ortaya konması beklenmektedir ve 5 ile 10 yıllık performans hedefleri tanımlamaları gerekmektedir.⁵⁷ Bölgelerin her birinin potansiyelini en verimli biçimde kullanarak yüksek düzeyde ve ileriki dönemlerde de devam ettirilebilir bir büyüme, İngiliz bölgesel kalkınma politikasının hedefidir.⁵⁸

⁵⁷ Aydoğdu, s. 268.

⁵⁸ Ahmet Şimşek, “**Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**”, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı Yayın No: 2854, Ağustos, 2013, s. 72.

Merkezi idareden aktarılan sınırlı miktarlardaki bütçe ve yetkileriyle etkinlikler yapmaya başlayan BKA'lar, İngiliz İşbirliğinin, Devlet Bölgesel Ofislerinin ve Kırsal Kalkınma Komisyonunun; arazi kalkınmasını ve iç bölgelere yapılacak yatırıma destek vermek gibi belli güçlerini ve personellerini devralmışlardır.⁵⁹

1998'de çıkartılan BKA yasasının birinci maddesine göre BKA'lara 5 ana hedef verilmiştir;

- Kapsadıkları alanın ekonomik gelişmesini ve sosyal ve fiziksel anlamda yeniden canlanmasını daha ileriye götürmek,
- İş destekleri sunmak ve yatırım ile rekabeti arttırmak,
- Becerileri çoğaltmak,
- Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmak,
- Kapsadıkları alanda istihdamı arttırmak

Yine bu yasanın ikinci maddesine göre BKA'ların amaçları şöyledir;

- Bölge içine çekilen yatırımların bölgesel koordinasyonunu üstlenmek,
- AB Yapısal Fonları ile ilgili olarak önder bir rol oynamak,
- Bölgesel ekonomik kalkınma stratejisini hazırlamak,
- Ticaret ve iş geliştirmek,
- Teknoloji transferini ve büyüme kümelerini geliştirmek,
- Bölgenin beceri temellerini geliştirmek,
- Bölgeyi bir "iş konumu" olarak pazarlamak,
- Siteleri talep etmek ve hazırlamak.

BKA'ların kurulmasından az bir zaman sonra BKA'ların yerine getirmesi gereken ilk görevi 5-10 yıllık Bölgesel Ekonomik Stratejileri ve Merkezi Devlet Rehberliğini ileri bir seviyeye taşımak olmuştur. Stratejiler hazırlanırken sivil toplum kuruluşları, bölgesel çıkar grupları, özel ya da yerel paydaşlarla ortaklıkların kurulması gerekmektedir.⁶⁰

⁵⁹ Özlem Aslan, "Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü ve Etkinlikleri: İngiltere Örneği", **Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları**, (Ed. Birol Akgül ve Nispet Uzun), Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, s. 192.

⁶⁰ Aslan, s. 192.

İngiltere’de Kalkınma Ajansları tamamen Bakan ve Parlamento’ya sorumludur. Londra Kalkınma Ajansı hariç diğerleri bakanlık haricinde ki kamu kuruluşlarıdır. BKA’ların finansmanı ise merkez yönetim tarafından karşılanmaktadır. BKA’larda günlük işlerden sorumlu bir başkan bulunmaktadır. Başkan ilgili bakanlık tarafından atanmaktadır. Başkana bağlı olarak çalışan ise yaklaşık 180 personel bulunmaktadır ve düzenli olarak artmıştır.

İngiltere’de BKA’lar Ticaret ve Sanayi Bakanlığı’na bağlanmıştır. BKA’lar arasındaki koordinasyon ise 2000 yılında oluşturulan İngiliz Bölgeler Ağı(The English Regions Network) tarafından sağlanmaktadır.

Karar organları yönetim kurullarıdır ve iş dünyası temsilcilerinin BKA’ların yönetim kurullarında çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Ajanslar Ticaret ve Sanayi Bakanlığının bünyesinde oldukları için bu yapı tarafından denetlenmektedirler yapı olarak da kamu kuruluşu niteliğinde oldukları için de Sayıştay’ın denetimindedirler. Merkezi yönetim ajansları ilgili Bölge İdareleri(GOR) tarafından denetlenmektedir.⁶¹

Ancak, 2002 yılında yapılan bir düzenleme ile kaynak yine ilgili bakanlıklar olarak kalkmak suretiyle, kaynaklar tek bir bütçede birleştirilmiştir. Tek Program(Single Programme) adı verilen bu yöntem ile BKA’lara kaynak aktarımı artık hizmete özgü olmaktan çıkmıştır. Ayrıca Tek Programın kabulü ile BKA’lara verilen kaynak önemli bir düzeyde artmıştır. BKA’ların Bakanlıklardan gelen kaynaklarının dışında en önemli gelir kaynaklarından biri de AB Yapısal Fonları’ndan gelen kaynak aktarımlarıdır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan İngiltere’de 1998 yılında kurulmaya başlanan ve 2000 yılında dokuz bölgede kurulması tamamlanan BKA’lar, koalisyon hükümetince 2010 yılının Haziranında düzenlenen bütçe programı kapsamında; bütçede artan açığı dengelemek için borçlanma uygulamasına gitmektense tasarrufa dayalı yeni kalkınma modelleri düşünülmesine karar verilmiştir. Bu amaca uygun olarak, yarı kamu kurumu özelliğinde olan ve önemli ölçüde kamu tarafından finansal

⁶¹ Şimşek, s. 74.

kaynakları oluşturulan kalkınma ajanslarının, ihtiyaç dışı harcamalardan kaynaklanan bütçe giderlerindeki artış savunulmuştur.

Ajansların kapatılma sebepleri arasında; kalkınma araçlarının tek bir strateji doğrultusunda uygulanması, diğer kamusal desteklere benzer desteklerinin sunulması ve bunların birbirleriyle çakışmaları, Ajansların sadece fon dağıtan kuruluşlar olarak algılanmaları ve bilinirlik ve tanınırlıklarının az olması,⁶²

Ajansların kapatılmasının sonra kalkınmada etkililik oluşturmak maksadıyla “*Yerel Girişim Ortaklıkları* (Local Enterprise Partnership-LEP)” adıyla yeni yapılar kurulmuştur. Oluşturulan yeni yapı ile birlikte bölgesel ekonomik kalkınma yaklaşımı büyük ölçüde sona ermiştir. Yapılan düzenleme ile BKA’ların bazı görev, yetki ve sorumlulukları ilgili kamu kurumlarına, bazıları ise yerel girişim ortaklıklarına devredilmiştir. Yerel girişim ortaklıkları ile BKA’lar açısından mevcut olumsuzlukları ortadan kaldıran, yerel yönetimler ile özel sektörü de karar alma mekanizmasına dahil eden bir yapının oluşturulması amaçlanmıştır.

İngiltere’de BKA’ların kuruluş sürecinden kaldırılmasına kadar geçen zamanda incelendiği üzere amacına ulaşmakta zorlandığı görülmektedir. Bölgeler arası eşitsizlik ve dengesizlikleri gidermeleri beklenirken, bölgelere sunulan imkanlarla bu eşitsizlikler daha belirgin hale getirdikleri düşünülmektedir. Denetleme ve kaynak dağıtımı açısından zayıf kalınması birçok problemi beraberinde getirmektedir. Gelişmiş bölgeler daha çok gelişmekte, görece geri kalmış bölgeler ise kendi gelişimlerini tamamlamak açısından zorlanmaktadır.

1.2.3.4.İspanya

1978’de halk oylaması ile kabul edilen yeni anayasayla birlikte İspanya yönetim yapısı eskiye göre farklılıklar yaratan yenilikler kabul edilmiştir. İspanya demokratik bir monarşi olarak ilan edilmiş, bu yeni demokratikleşme hareketi yerinden yönetim ilkesini gündeme getirmiştir. Bölgesel yasa yapma yetisi tanınmıştır.

⁶² Mahsut Demiroğlu ve Elif Topal Demiroğlu, “Türkiye ve İngiltere Kalkınma Ajansları: İngiltere Deneyiminden Alınabilecek Dersler”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:48, Kış-2014, ss. 192-193.

Fakat federal devlet yönetim yapısından farklı olarak her özerk bölgenin kendi anayasası yoktur. Senatolarda özerk bölgeler değil, yine halk temsil edilir. Ülke; kentler, eyaletler ve özerk bölgelere ayrılmıştır. 1978 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle, İspanya’da varlıkları anayasa ile güvence altına alınan 17 adet özerk topluluk (bölge) ile 2 özerk şehirden oluşmaktadır. Toplulukların hangi alanlarda hangi ölçüde yetkiye sahip oldukları anayasada belirlenmiştir. Yetkilerin merkezi yönetimle paylaşımı konusunda her topluluk eşit derecede yetki ve özerkliğe sahip değildir. Her özerk bölgenin kendi yasaları vardır ve bunları uygular. Devlet bu yasaları tanımanın yanı sıra kendi yasal düzenlemesinin bir parçası olarak korumak zorundadır.

İspanya’da kalkınma ajansları genel olarak, 1980’li yıllarda özel bir yasayla, kamu şirketleri veya kuruluşları olarak kurulmuşlardır. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, İspanya’da da kalkınma ajansları bölgesel gelişme politikalarının uygulama araçlarının temeline oturtulmuştur. Genel olarak, özerk bölge hükümetlerinin Ticaret, Sanayi ve Turizm Bölümlerine bağlı kamu şirketleri olarak kurulan İspanya’daki kalkınma ajansları, ticaret ve sanayi politikalarının hem oluşturulmasında hem de uygulanmasında önemli roller üstlenirler. İspanya’daki ajanslar arsa, bina, teknoloji parkları gibi gayrimenkul alım, satım ve tanıtımı da yapmakta, ticaret ve sanayiye somut araçlarla desteklemektedir.⁶³

İspanya’da kalkınma ajanslarından olan Barcelona Activa, Barcelona Belediyesi’ne ait olan bölgesel kalkınma ajansıdır. Barcelona Activa; faaliyetlerini gerçekleştirirken kendi eylem planı doğrultusunda gelecek odaklı olarak istihdam yapmakta ve bu anlamda firmaları desteklemektedir. 1986’da 16 projenin uygulanmasıyla beraber belediyeye ait bir firma olarak oluşturulmuştur. Başlangıçta firma kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla oluşturulan Ajans, günümüzde yerel ve uluslararası alanda girişim yapanlar için profesyonel, teknolojik ve modern iş sahaları yaratılması için 100.000 katılımcının gereksinimlerine yanıt oluşturan, yıllık 1.000’den fazla proje için koçluk rolü üstlenen ve teknoloji parkı Cybernarium aracılığıyla çok fazla sayıda Barselonalı’ya teknik ve mesleki eğitim, kişisel gelişim

⁶³İZKA, ss. 316-347.

ve iş olanağı sağlayan ve Barcelona'nın dönüşümünü her açıdan tamamlamayı hedefleyen bir kurumdur.⁶⁴

Ajansın öncelikli faaliyet alanları arasında; uluslararası ekonomik ilişkiler, kurumsal işbirliği, stratejik sektörlerin belirlenmesi, işletmeler için bilgi ve iletişim teknolojileri, turizm, istihdam ve girişimcilik yer almaktadır.

Ajans; projelerle ilgili fizibilite çalışmalarına yönelik yaptığı değerlendirmelerde alanda uzmanlık kazanmış çalışanlarıyla bu projenin kurucularına koçluk yapmakta ve temel girişimcilik eğitimleri sağlamaktadır. Projenin oluşması için fikir ortaya atan kişiler şirketlerini kurup iş dünyasına girmekte ve Ajans, bu firmalar için iş stratejilerinin geliştirilmesi, pazarlama, fon bulma, uluslararası pazarlara açılma gibi hususlarda destek vererek şirketlerin küresel ölçekli olmasını sağlamaktadır. Birçok projeye koçluk yapmakta aynı zamanda da KOBİ'lerin gelişim süreçlerini yönetmektedir. Bunlara ilave olarak, Barcelona için en önemli gelir kaynaklarından biri olan turizm, Ajansın bir diğer ilgilendiği alandır.⁶⁵

Dört ülke BKA incelemelerinin gösterdiği üzere ajansların kuruluş amaçları aynıdır: Bölgeler arası ekonomik gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak, istihdamı sağlamak, yatırım potansiyelini artırarak yatırımcıyı bölgeye çekmek, yerel yönlemler ile ilişkisini arttırmak, halkın bölgesel kalkınmaya katılımını sağlamaktır.

Kuruluş şekilleri ve dönemleri farklılık göstermesine rağmen özellikle küreselleşme süreci ile birlikte ulaşmaya çalıştıkları amaç aynılaştırmıştır. AB kalkınma fonlarından yararlanabilmek için BKA sayılarını ve işlevlerini arttırmaya çalışmıştır. Akabinde de her bölge daha fazla fon kaynağı sağlamak adına bölgesinde var olan en belirgin özelliğini daha güçlendirerek fark yaratmaya çalıştığı için bölgesel dengesizlik giderilmesi amaçlanırken bölgesel rekabet ortamı oluşmuştur.

Ülkelerin yönetim yapıları ajanslarda yapısal ve tüzel kişilik olarak farklılıklara sebep olmuştur. Bazı ülkelerde şirket vasfında, bazı ülkelerde dernek statüsünde bazı ülkelerde ise kamu tüzel kişiliğine sahip kurum niteliğinde kurulmuşlardır. Fakat yararlanılan maddi kaynaklar bakımından eş düzeydedirler: bağlı bulundukları

⁶⁴ İpekyolu Kalkınma Ajansı, “İspanya Çalışma Ziyareti Raporu”, Gaziantep, 2014, s. 6, <https://www.ika.org.tr/upload/yazilar/Ispanya-Calisma-Ziyareti-Sonuc-Raporu-598866.pdf> (04.05.2019)

⁶⁵ Karacadağ Kalkınma Ajansı, ss. 9-10.

Bakanlığın desteği, AB fonları, özel sektör katkılarıdır. Bu derece maddi bağımlılığın olması da BKA'ların tanımlamalarında yer alan özerklik olgusunu zedeler niteliktedir.

Ülkeler özellikle II. Dünya Savaşından sonra sosyo-ekonomik sıkıntılarını atlatabilmek için yapmış oldukları kalkınma hamleleri başarılı olmuş ve bugün dünyada örnek gösterilir önemdedirler. Fakat günümüzde bu derece gelişmiş olmalarına rağmen ülkelerinde yaşadıkları sorunlara bakıldığında küresel niteliktedir. Gelişmenin az olduğu ya da göç alan bölgeleri görece sanayi ve teknoloji açısından geri kalmış konumda olması ülkede bölgesel dengesizliklere sebebiyet vermektedir. AB nin etkisinden öncede bu dengesizlikleri giderici tedbirler almaya çalışmış olmalarına rağmen AB ve küreselleşme süreciyle BKA'larını yeniden revize etmişlerdir.

İncelenen üç ülkede BKA'lar görevlerine devam etmekte olup İngiltere 2012 yılında kalkınma ajanslarını kapatılarak yerine özel sektör ve yerel yönetimlerin de karar alma mekanizmalarına dâhil olduğu yerel girişim ortaklıkları kurulmuştur. Sebebi ise ajansların bölgeleri arası dengesizliği gidermediği gibi aksine daha fazla dengesizliğe sebebiyet verdiğidir. Ayrıca ajanslar vasıtasıyla yapılan harcamalar aşırı borçlanmalara sebebiyet verdiği anlaşılmış, yeni ekonomik kalkınma modelini belirleyip bu modeli de tasarrufa dayalı oluşturmayı amaçlamıştır. Ayrıca ajansların bilinirliğinin az olması, sadece hibe dağıtan bir kurum olarak algılanması ve denetimlerinin yetersiz kalması da kapatılma sebepleri arasında gösterilmektedir. İngiltere'nin belirtmiş olduğu bu sebepler üzerinde düşünülmesi ve incelenmesi gereken sebeplerdir.

1.3.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARI

Sanayi devrimi ülkeler açısından ekonomik kalkınma hedefini ön plana koyan bir milat niteliğindedir. Bu kapsamda ortaya çıkan ekonomik rekabet ülkeleri ekonomik büyüme ve kalkınma politikaları açısından yeni arayışlara sevk etmiştir. Ortaya çıkan yeni arayışlar çerçevesinde de yerel kalkınma önem kazanmış ve bölgesel bazda geliştirilen ekonomi politikalarının önemi artmıştır.

AB'nin kurulması ile birlikte de her ülke içinde oluşturulan belirli bölgeler önemli ekonomik aktörler olarak ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda söz konusu bölgelere ilişkin eğilim özerk ekonomi politikaları geliştirmeleri ve uluslararası rekabet içinde yabancı yatırımları bölgelerine çekmeye gayret etmeleri yönündedir.

Türkiye ise AB'ye üyelik başvurusu ile birlikte teşvik sistemine dayalı bölgesel kalkınma politikalarından vaz geçerek yeni politikalar geliştirmiştir. Zira AB'nin yeni yaklaşımı sermayeyi, bölgesel rekabeti ve özel sektör kaynaklı kalkınmayı ön planda tutmakta ve bu yaklaşım tüm üye ülkeler tarafından benimsenmektedir. Uygulanmaya başlayan yeni politikaların en önemli unsuru da BKA'lardır. Bu bölümde Türkiye'deki bölgesel politikalarından ve değişim sürecinden, daha sonra da kalkınma ajanslarının kuruluş süreci ve mevzuat yapısından bahsedilecektir.

1.3.1. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları

Ülkemiz'de sosyo-ekonomik yapının her bölgede farklı olması büyük bir dengesizlik ortaya çıkarmaktadır. Bölgeler arasındaki mevcut dengesizlikler, izlenen bölgesel kalkınma politikalarına yön verilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.⁶⁶ Dengesizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla belirli stratejiler izlenmeye çalışılmıştır. İzlenmeye çalışılan bu stratejileri dönemleştirmek, kesin sınırlarını çizmek oldukça zordur. Fakat genel hatlarıyla bir taslak çizmek gerekirse; Planlı Dönem Öncesi, Planlı Dönem Sonrası ve 2000'lerden sonra uygulanmaya çalışılan Küresel Politikalar şeklinde ifade edilebilir. Kısaca bu politikaları ve içerikleri açıklanacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından, Türkiye Cumhuriyeti tam anlamıyla bir kaos ortamında kurulmuştur. Yıllardır savaş halinde olan ülke, bir taraftan coğrafi şartlar ve coğrafi konum, diğer taraftan imparatorluğun izlediği dışa bağımlı politikanın neticesinde Doğu Anadolu ve Batı Anadolu arasında gelişen ve

⁶⁶ Ergüder, s. 41.

Batı Anadolu lehine gerçekleşen her anlamdaki farklılık, Cumhuriyet Döneminde hızını artırmıştır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra planlı döneme (1960'lı yıllara) kadar geçen süre içerisinde, İzmir İktisat Kongresi ve Teşvik-i Sanayi Kanunu gelişmeleriyle sanayileşme sürecinin, devlet desteğinde ve özel sektör güdümünde gerçekleştirmesi prensibi benimsenmiştir. Fakat özel sektör güdümünde aktarılan sermayenin yatırım için yetersiz olması, ekonomik ve sosyal altyapıda yaşanan eksiklikler, özel sektörün istenilen oranda işlevsel kılınamaması ve dünya genelinde hissedilen 1929'daki krizin ülkemizi de olumsuz etkilemesi bu düşüncenin harekete geçmesini engellemiştir. Bundan dolayı 1933-1939 dönemlerinde beşer senelik iki planı oluşturularak, ithal ikamesine dayalı endüstrileşme takip edilmiştir.⁶⁷

1930-1939 döneminin iktisat politikalarının iki temel belirleyici özelliği; korumacılık ve devletçilik olmuştur. Bu dönemde dünya ekonomisi büyük buhranı yaşarken, Türkiye, devlet eliyle bir milli sanayileşme denemesi gerçekleştirmektedir.⁶⁸ Sovyet uzmanlar grubuna hazırlatılan sanayi programı hükümet tarafından benimsenmiş ve 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konulmuştur.⁶⁹ Daha birincinin uygulaması devam ederken, 1936 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlıkları yapılmaya başlanmıştır. İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsadığı alanlar ve tesis sayımı bakımından birincisinden daha geniş tutulmuştur.⁷⁰ Bu plan ilk planın devamı niteliğindedir. Ara ve yatırım malları üretime öncelik vererek ithal ikameci politikaların sürdürülmesi hedeflenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok partili hayata geçilmesi ve iktidar değişikliği ile Türkiye'de uygulanan ekonomi politikalarının içinde sanayi sektörüne yönelik programlar da

⁶⁷ Tamer, Türk Hukuk Sistemi, ss. 32-33.

⁶⁸ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005**, İmge Yayınları, 11.Baskı, Ankara, 2007, s. 59.

⁶⁹ Hüseyin Şahin, "**Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu**", Ezgi Kitap Evi Yayınları, Bursa, 2007, ss.59-60'den aktaran Fevzi Engin ve Fatih Konur, "Sanayileşmede Bölgesel Politikaların Gelişimi ve Bu Gelişimde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve İşlevi", **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, (Ed. Emine Kılavuz, Fahri Şeker, Fatih Çiftçi, Yunus Emre Akdoğan), Yozgat, 7-9 Ekim 2010, s. 215.

⁷⁰ Rıdvan Karluk, "**Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Değişim**", 5.Baskı, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1997, s. 206.

farklılıklar görülmüş, 1950-1960 dönemi Türkiye'nin dağınık bir yeniden yapılanma sürecidir.⁷¹

1950-1960 yılları arası çok partili dönem ile kurulan Demokrat Parti (DP)'nin yönetim yıllarıdır. Bu yıllarda bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları yine kendisini köy-kent çelişkisi üzerinden göstermeye devam etmiş, bu bağlamda da siyasete yön vermiştir. Anılan dönemin bölgesel gelişmişlik farklılıkları bakımından kendini gösterdiği alanlar, Marshall yardımlarının da etkisiyle tarımda makineleşme ve demiryolları yerine kara yollarına 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatının kurulması ile bölgesel politikalarda 1963'de oluşturulan Beş Yıllık Kalkınma Planıyla "Planlı Dönem" uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca 1961 Anayasasında da bölgesel gelişme perspektiflerinin devlet öncülüğünde olacağı belirtilmiştir.

1960-1980 yılları arasında ithal ikameci politikalar uygulayan Türkiye ekonomisi, 1980 yılından itibaren dışa açık sanayileşme stratejisiyle küresel piyasalara açılmıştır. Alınan önlemlerle 1980'li yıllarda yurt içi alım gücünün kısılarak, teşvik politikasının yoğun olarak hissedildiği yurtdışı pazarlara yönelik ihracat faaliyetlerinin önem kazandığı klasik birikimin gerçekleştirildiği görülmektedir.⁷² Bu belirtilen döneme kadar 4 adet Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi geçirilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çok açık stratejik tercihi olan ithal ikameci sanayileşme⁷³ politikası bölge politikalarında yansımıştır. Planda bölge kalkınmasına ve planlamasına yönelik amaç ve hedefler belirlenmiş, bölgesel politikaların geliştirilmesi bölgesel planlama ile mümkün olabileceğine vurgu yapılmıştır. Doğu Marmara, Çukurova, Antalya, Zonguldak gibi büyüme kutupları belirlenmiş ve geri kalmış bölgelere vurgu yapılmıştır. Geri kalmış bölgelere özel sektörün yatırım yapması için yatırım teşvikleri düzenlenmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı önceki plandan farklı olarak kentleşme olgusunu bölgeler arası dengesizlikleri giderici bir araç olarak görmektedir. Hızlı kentleşmeden kaynaklanan nüfus sorununa odaklanmıştır. Gelişme ve büyüme

⁷¹ Fevzi Engin ve Fatih Konur, "Sanayileşmede Bölgesel Politikaların Gelişimi ve Bu Gelişimde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve İşlevi", **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu** (Ed. Emine Kılavuz, Fahri Şeker, Fatih Çiftçi, Yunus Emre Akdoğan), Yozgat, 7-9 Ekim, 2010, s. 215.

⁷² Engin ve Konur, s. 215.

⁷³ Boratav, s. 118.

kapasitesi yüksek bölgelerin desteklenmesiyle birlikte kalkınma kutupları yaratılmaya çalışılmıştır, geri kalmış bölgelerde de stratejik şehirleşme merkezleri belirlenerek alt yapı yatırımlarının yoğunlaştırılması öngörülmüştür. Aynı zamanda az gelişmiş bölgelere yönelik özel sektör yatırımları teşvik edici şekilde devam etmiştir.

İlk iki planın genel bir değerlendirilmesi yapıldığında yetersizliklere rağmen bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel gelir dağılımında düzelme için bölge bazlı bir bakış açısının yakalanabildiği göze çarpmaktadır. Her iki planda da belirtilen amaçlara ulaşabilmek için bölge planlarının oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. Hatta ilk plandaki gerekli teşkilat ve personel vurgusu bölgesel gelişme ve kalkınmanın yerel ayaklarına ilişkin dönemin ilerisinde bir bakış açısı getirmektedir.⁷⁴

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında daha yüzeysel bir düzeyde kalkınma anlayışı benimsenmiştir. Bu dönem içinde, bölgelerdeki geri kalmışlık devlet destekli politikalarla giderilmeye çalışılmış ve bu bağlamda Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) politikası önem kazanmıştır. KÖY politikası az gelişmiş bölgelerin kalkınması amacıyla yönelik uygulanan bir politikadır.⁷⁵

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (DBYKP), bölgeselleşme ve yerelleşme konusu bırakılmıştır. Önceki planlardan hareketle bölgeler arası eşitsizliğin ve gelir dağılımının hala giderilemediği kabul edilmiştir. GAP'ın ilk olarak gündeme geldiği dönemdir. Bölgesel gelir dağılımındaki adaletsizliğe vurgu yapılmıştır.

Türkiye'nin yaşadığı bölgeler arası gelir dağılımındaki dengesizliklere de bu planlar çerçevesinde yaklaşılmıştır. İlk iki plan da bölgeler arasındaki dengesizliklere ilişkin bölge planlaması perspektifi bulunmaktadır. Bu bağlamda çok kuvvetli olmasa da bazı adımlar atılmıştır. Öte yandan 12 Mart Muhtırasından sonra bölgeci eğilimler doğurabileceği gerekçesiyle bölge planı perspektifinden vazgeçilmiş, bu durum ÜBYKP'ye aynen yansımıştır. DBYKP'de ise bölge planlamasına olan gereksinim tekrardan vurgulanmıştır.

DBYKP her ne kadar 1980 sonrasına sarkmaktaysa da hazırlanış felsefesi ithal ikameci anlayışa dayanmaktadır. Bu yüzden DBYKP'de önceki planlarla birlikte

⁷⁴ Fırat Gündem, “Bölgesel Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörlerin Analizi: Türkiye Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2014, s. 153.

⁷⁵ Mustafa Sakal, “Bölgesel Kalkınma Sürecinde Kalkınma Ajansları”, Altı Nokta Yayınevi, İzmir, 2010, s. 22.

değerlendirilmiştir. Bu dönemde uygulanan politikaların bölgesel dengesizlikleri ve bölgeler arasındaki gelir dağılımında bir düzelmeye yol açmadığı ise dördüncü planda detaylı bir şekilde tespit edilmiştir.⁷⁶

24 Ocak 1980 kararlarıyla benimsenen ihracata yönelik kalkınma modeli anlayışı 2000’li yıllara kadar sürmüştür ve Türkiye bu süreçte uluslararası kurum ve kuruluşlar ile eklemlenmeye başlamış, mal ve para hareketliğinin önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır. Bu politikaların yansımaları Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında gündem oluşturmuştur. Sosyal eşitliği dikkate alan dengeli bölge planları tekrar gündeme gelmiştir ve doğrudan bölgesel planlama konusunu içeren 16 fonksiyonel bölge önerisi getirilmiştir

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında “bölge planlaması” kavramı kullanmak yerine “bölgesel gelişme” tercih edilmiştir. Önceki plandan farklı olarak bölge planlamasında KÖY’ler ön plana taşınmıştır. Bölgesel kalkınmalarla ilgili politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında Avrupa Topluluğu kapsamında düzenlenen bölgesel politikalarda dikkat edilen amaç ve uygulamalara öncelik verileceği yönünde görüş benimsenmiştir.⁷⁷ Bu dönem içinde yürürlüğe sokulan 3194 sayılı İmar yasasıyla bölgeyle ilgili plan yapma- yaptırmada yetki, DPT’ye aktarılmıştır. Bu dönemdeki başka bir özellik de 1990’da “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın (KOSGEB)” oluşturulmasıdır.⁷⁸

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da yine diğer planlarda olduğu gibi bölgesel gelişme politikaları üzerinde durmuştur. Bölgesel gelişmenin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal her anlamı ile bir bütün teşkil ettiği vurgulanmıştır. KÖY politikasının yanı sıra Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için acil destek programları dile getirilmiş ve GAP diğer planlar döneminde olduğu gibi devam ettirilmiştir. Bu planda diğer planlardan farklı olarak uluslararası koşullara uyum ve kendisini hissettirmeye başlayan küreselleşme dalgasının da etkisiyle farklı maddeler

⁷⁶ Gündem, s. 157.

⁷⁷ <http://www.kalkinma.gov.tr/> (04.05.2019)

⁷⁸ Sakal, s. 24.

ele alınmıştır. Bunlar; bölgesel farklılıkların giderilmesi, rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir kalkınmadır.

Sürdürülebilir kalkınma politikasının etkisi ile bölgelerdeki var olan kaynakların gelecek nesillerinde ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde kalması gerekliliği bakımından bölgesel kalkınma prensiplerine bu konuda dâhil edilmiştir. Bu duruma paralel olarak Yedinci Plan yeni bölgesel kalkınma projelerini teşvik etmiş; daha dengeli bir bölgesel kalkınma hedeflemiş ve kültürel, siyasal, toplumsal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir kalkınmayı desteklemiştir. Bu kapsamda DPT tarafından Doğu Anadolu Planı (DAP); Zonguldak Bartın Karabük (ZBK); Doğu Karadeniz Kalkınma Planı (DOKAP) ve Yeşil Irmak Havzası Gelişim Planı (YHGP) desteklenmiş; Doğu Karadeniz TR90 Düzey II Bölgeleri, Ağrı-Konya-Kayseri-Malatya (AKKM) Düzey II Bölgeleri; Samsun-Kastamonu-Erzurum (SKE) Düzey II Bölgeleri ve Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP-MEDA), Türkiye AB Mali İşleri ile destek sağlanan bölgesel gelişme programları olmuştur.⁷⁹

Ekonomik istikrarın oluşmasında katkısı olan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı aynı zamanda, yapısal özellikler ve kurumsal düzenlemelerin, rekabet edebilirliğinin sağlanması, AB sürecinde uyum esaslarının önemsenmesi, bilgi ve teknolojik çağına geçişte altyapının hazırlanmasına başlanması, eşit bir gelir dağılımıyla farklılıkların en aza indirilmesinde etkileşimli bir yaklaşım takip edilerek bölge ve il planlamalarında öncelik oluşturulmuş ve TCMB imzasıyla yürürlüğe girmiştir.⁸⁰

2000’li yıllar daha öncede değindiğimiz gibi Türkiye’nin AB’ye dâhil olmaya başladığı bir dönemdir. Özellikle Helsinki Zirvesi’nden sonra bölgesel politika alanları da dâhil birçok alanda yeniden yapılanma ve uyum sürecine girilmiştir. 1989 yılında sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlar kaldırılmış ve Gümrük Birliğine geçilmiştir.⁸¹ Böylece AB’nin istediği uluslararası Pazar fikrine daha da yaklaşmış, bölgesel anlamda rekabet edebilirlik ve farklılık aranan özelliklerden olmuştur. AB’nin

⁷⁹ Füsun Özerdem ve Senem Demirkıran, “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Dengeli ve Sürdürülebilir Kalkınma İçindeki Rolü”, **Fırat Kalkınma Ajansı**, 1.Baskı, Malatya, Eylül 2011, s. 456.

⁸⁰ <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBD8FB4D720EB6A172> (04.05.2019)

⁸¹ Boratav, s. 172.

bölgesel kalkınma için aday ülkelere sağladı fonların kullanılabilmesi için ülke içerisinde değişikliklerin yapılması gerekli görülmüş olup ,bu durumda bölgesel planlara yansımıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (SBYKP) bu doğrultuda oluşturulmuştur. Bölgesel planlama, KÖY, kırsal kalkınma konuları incelenmiştir. Dünyada küreselleşme olgusunun yarattığı gelişmelere değinilmiş. AB ve OECD ülkelerinde de bölgesel gelişmişlik farklarını gidermeye yönelik politikaların uygulanmaya konulduğuna değinilmiştir.

SBYKP ile bağlantılı olarak hazırlanan “Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda son zamanlarda uygulanan iç ve dış dinamikler, bölgesel gelişme politikaları ve kısıtlayıcılar üzerinden düşünülerek mekânı mali ve sosyal gelişmenin yansıması gibi görülmesinden çok, bu türden gelişmenin bir boyutu olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁸²

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, küreselleşmenin hissedildiği, kişiler, kurumlar ve milletler için imkanların ve risklerin fazla olduğu dönemde, yapılan Plan bütüncül bir yaklaşımla ülkenin mali, kültürel ve sosyal alanlarda yapacağı dönüşümlerin belirlendiği temel politikanın yazılı olduğu dokümanıdır. Dolayısıyla Dokuzuncu Kalkınma Planı, büyümesini istikrarlı sürdüren, adil bir gelir dağılımı yapan, küresel düzeyde rekabet edebilir güçte olan, bilgi ve teknolojinin kullanıldığı toplum düşünülerek oluşturulmuştur.⁸³ Diğer planlardan farklı olarak beş yıllık değil yedi yıllık hazırlanmıştır. Planda kırsal gelişmeye ilişkin bölümlere de yer verilmiştir. Tümüyle küreselleşmenin dayattığı neoliberal yöneltlerin ışığında hazırlandığı görülen bu planda önce yerel düzeyde kurumsal kapasitenin arttırılması ilkesi çerçevesinde kamu kuruluşlarının özel kesim ve STK’larla işbirliği yapması, ortaklıklar kurmasının özendirileceği belirtilmiştir. Katılımcılığa vurgu yapılmaktadır.

Bu dönemde AB’nin etkisi ile İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına (İBBS) uygulamasına geçilmiştir (ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak bahsedileceği için şuanda sadece belirtmekle yetiniyoruz). Bölgesel politikalar için AB finansmanı daha açık dile getirilmiş ve 2006 yılında 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu,

⁸² Fatma Doğruel, “Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, **Değişen Mekan**, (Ed. Ayda Eraydın), Dost Yayınları Ankara, 2006, s. 175’den aktaran Gündem, s. 166.

⁸³ Dokuzuncu Kalkınma Planı, 1 Temmuz 2006 tarih ve 26215 sayılı Resmi Gazete, s. 1, <https://www.metu.edu.tr/system/files/kalkinma.pdf> (04.05.2019)

Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” çıkartılmıştır. Bu planın hazırlandığı dönemde Kalkınma Ajansı kurulmamıştır. Fakat tarihsel oluşumları farklılık gösterse de, yerel ve bölgesel kalkınmasında hizmet sağlamak için ülkenin belli bölgelerinde toplumdan değişik kesimlerin toplanmasıyla, İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM), Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GİDEM), Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi (SABEKAK), Kelkit Platformu, Batı Akdenizi Geliştirme Vakfı (BAGEV), Adana Güçbirliği Vakfı ve Adana Yatırımları Araştırma ve Geliştirme Merkezi (AYAGEM), Mersin Kalkınma İşbirliği Konseyi (MEKİK), Ege Ekonomisini Geliştirme Vakfı (EGEV) gibi kalkınmayla ilgili platformlar özelliği taşıyan birtakım yapılar kurulmuştur. Türkiye’de bölgesel kalkınmayla ilgili yaklaşımların oluşmasında ve kabul görmesinde büyük katkıları bulunan ve kalkınma ajansı hususunda uygulama sürecinde önemli bir birikim sağlanan bu yapılar, kurumsal kimlik taşımamalarından dolayı, teknik yönden proje oluşturma ve uygulama noktasında kapasitelerinin oldukça düşük seviyelerde bulunması, merkezi idarenin yetersiz desteği ve gereken finansmanı sağlayamamaları gibi problemler sebebiyle, kalkınmayla ilgili kurumsal yapılanma gereksinimini yeteri kadar karşılayamamışlardır.⁸⁴

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (OBYKP), 2011 yılında DPT’nin Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden organize edilmesi ile birlikte Kalkınma Bakanlığı bünyesindeki koordinasyonda sürdürülen Onuncu Kalkınma Planı taslağı oluşturulmasına 2012 Temmuz ayında başlamıştır. Kalkınma Bakanlığınca plan hazırlama çalışmalarında, Türkiye’nin problemlerinin detaylı olarak görüşülmesi, geleceğe yönelik uygulamalar için görüş birliğinin sağlanması adına çözümlerin değerlendirilmesi ve planın uygulamaya geçirilmesi amacıyla toplumdaki her kesimin planın hazırlanması aşamasında çalışmalara katılımı sağlanması için çaba gösterilmiştir. Bu amaç doğrultusunda STK temsilcileri, özel kesim ve kamu kesimi ile akademik çevreleri buluşturan komisyonlar oluşturulmuştur.⁸⁵

⁸⁴ Tamer, Türk Hukuk Sistemi, ss. 36-37.

⁸⁵ Yakup Karaca, “Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara ve Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2013, s. 85.

Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet kavramları birlikte dile getirilmiş, bölgesel gelişme için yapısal uyumlardan da bahsedilmiştir. Bölgesel dengesizlik konusu ilk plandan beri devam etmektedir. Bunu gidermeye yönelik kalkınma ajanslarının etkinliğini arttırmaya, ulusal ve uluslararası iş birliği, rekabete dayalı kalkınma ve katılımcılık öngörülmüştür. Bahsedilen özelliklerinden dolayı Onuncu Plan küresel eğilimlere en yakın plandır denilebilir.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ilk kalkınma planıdır. Plan döneminde ekonominin yapısı uzun vadede istikrarı ve sürdürülebilirliği sağlayacak şekilde dönüşüme tabi tutularak, eğitim hamlesiyle beşeri sermayenin, milli teknoloji hamlesiyle teknoloji ve yenilik kabiliyetinin artırılması hedeflenmektedir. Kalkınma Planı, uluslararası işbirliklerinin çeşitlenerek daha karmaşık bir hale geldiği, belirsizliklerin arttığı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik ve siyasi güç dengelerinin hızlı bir biçimde değiştiği, küresel düzeyde yeniden dengelenme sürecinin devam ettiği, siyasi ve ekonomik düzlemde yeni güç ve çekim merkezlerinin olduğu bir ortamda hazırlanmıştır. Planda, hukukun üstünlüğü, güçlü demokrasi ile korunan ve geliştirilen temel hak ve hürriyetler, kalkınma çabasının taşıyıcı sütunları olarak benimsenmekte; ekonomide istikrar ve sürdürülebilirlik, beşeri, sosyal ve mekânsal gelişme alanlarında refahın artışı ve adil paylaşımı ile süreklilik arz eden bir gelişmişlik yönelimi öncelikli bir amaç olarak ortaya konulmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'deki bölgesel politikalarının oluşturulması ve bu doğrultuda harekete geçiren Beş Yıllık Kalkınma Planları açıklanmaya çalışıldığı gibi bir özet oluşturmaktadır.

Tablo 7: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Bütünleşik Değerlendirmesi

Kalkınma Planı	İlkeler	Yaklaşım ve politikalar	Hedefler	Araçlar
1. Plan (1962-1967)	-bölgelere ekonomik kalkınmanın nüfuz etmesi -Bölgesel Ekonomik büyüme	-Bölgesel Planlama -Büyüme kutupları(örneğin; Doğu Marmara, Çukurova, Antalya, Zonguldak)	-Dengeli kentleşme -Bölgeler arasında denge (kamu hizmetleri ve gelir dağılımı) -Yatırım etkinliği	-Finansal teşvikler -Az gelişmiş bölgelere yönelik yatırım temelli önlem alternatifleri
2. Plan (1967-1972)	-Hızlı Kentleşmeden kaynaklanan nüfus sorunlarına odaklanma	-Bölge ve il planlaması -Dolaylı bölgesel planlama	-Dengeli bölgeler arası gelişme -Sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengeli dağılım -Yatırım etkinliği	-Vergi indirimleri -Özel sektör yatırımlarına yönelik finansal teşvikler -Pilot projeler -Keban
3. Plan (1972-1977)	-Bölgesel farklılıkların giderilmesi -Belirli az gelişmiş bölgelerin kalkınması	-Sektör ve il planlaması	-İkinci Planın aynısı	-Finansal teşvikler -Az gelişmiş bölgeler için sanayileşme programları -Envanter çalışmaları -İl planlaması -Sektörel planlama -Paket projeler -Kalkınmada öncelikli iller
4. Plan (1977-1982)	-Bölgesel sorunlara yönelik kaynakların mobilizasyonu	-Sektörel ve bölgeler arasındaki bağların güçlendirilmesi	-Az gelişmiş illerin kalkınması -Sektörel ve bölgesel karşılıklı bağlılık -Mekansal Organizasyon	-Yatırımlar için faiz indirimleri -Çeşitli finansal yardımlar -Paket projeler -İl ve bölge düzeyinde yatırımlar -Çukurova Kentsel Kalkınma Projesi -GAP(DPT-JICA)
5. Plan (1985-1989)	Az gelişmiş ve sektörel olarak potansiyele sahip bölgelerde kaynak kullanımını rasyonelleştirerek kaynak kullanımının hızlandırılması	-Projelerin bölgesel etkisini de içeren doğrudan bölgesel planlama (16 fonksiyonel bölge önerisi)	--sosyal eşitliği dikkate alan dengeli bölgesel kalkınma	-Potansiyel kaynakların belirlenmesi için bölgesel gelişme programlarının hazırlanması -bu programlar doğrultusunda ilgili yatırımların seçilmesi -Öncelikli bölge ve sektörlerdeki alt yapının sanayileşme projeleri için geliştirilmesi -Kalkınmada öncelikli illerdeki yatırımlar için finansal yardımlar
6. Plan (1990-1994)	-Uygulama için sosyal, idari ve finansal boyutların bütün olarak ele alınması -Uluslar arası standartlara uygun istatistiksel sistemin uyarlanması (özellikle AB bağlamında)	-Bölge ve bölge altı düzeyde planlama	-Bölgelerde dengeli kalkınma -İlçelerin köylerden kente göçün engellenmesi için desteklenmesi	-Kalkınmada öncelikli yörelere(KÖY) yönelik finansal kaynakların artırılması -KÖY'lere yönelik teşvikler ve bu amaca yönelik özel bir fon oluşturulması -Sanayi bölgeleri

7. Plan (1996-2000)	-Sektörel ve mekânsal çalışmaların bütünleştirilmesi -İllerin sektörel uzmanlaşması -Şehir planlaması -Bölgesel farklılıkların giderilmesi -Rekabet gücünün artırılması	-Bölge ve bölge altı projeler -Bölgesel yeteneklerin mobilizasyonu -Sürdürülebilir kalkınma	-Göç ve demografik değişimin rasyonalizasyonu -Metropol bölgelerin sorunlarının ayrı bir kategoride ele alınması -Konut sorunu için politika geliştirme çalışmaları -Bölgesel farklılıklar	-KÖY politikasına devam edilmesi -Doğu ve Güneydoğu Anadolu için acil destek programı -GAP -Yasal düzenlemeler -Konut projeleri -Kalkınmada öncelikli illerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi -ZBK, Yeşilirmak Havzası, DOKAP, DAP
8. Plan (2001-2005)	-Katılımcı planlama -Sürdürülebilirlik -Kaynak kullanımının etkinleştirilmesi -AB bölgesel politikalarına uyum	-Stratejik bölgesel planlama -Kümelenme -İl gelişme planları	-Rekabet edebilirliğin genişletilmesi -Yerel girişimcilik ve yerel kaynakların mobilizasyonu -Bölgesel farklılıklar	-KOBİ destekleri -AB fonları -İlk kapsamlı bölgesel planlar -Beşeri sermaye
9. Plan (2007-2013)	-Katılımcılık -Yerellik -Kaynak kullanımının verimli ve etkin hale getirilmesi -AB bölgesel politikalarına uyum -Aşağıdan yukarıya yaklaşım	-Bölge planları -Kümelenme -Bölgesel İnovasyon -Cazibe Merkezleri -Bölgelerin içsel dinamiklerini ve farklılıklarını dikkate alan, yerel dinamikleri harekete geçirecek nitelikte bütüncül kalkınma politikası -AR-GE, teknolojik gelişme, inovasyon, işbirliği ve bölgesel dinamikleri hayata geçirmeye odaklı bölgesel politikalar -Kurumsal kapasite artırımı	-Rekabet edilebilirliğin artırılması -“yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi” -İyi yönetim modelleri -Önceliklendirilmiş sektörler	-Kobi destekleri -Kalkınma Ajansları -Kamu kurumsal kapasite artırımı ve beşeri sermaye -AB fonları -Risk sermayesi, çekirdek sermaye -Girişim sermayesi, mikro kredi uygulamaları ve farklılaştırılmış girdi maliyetlendirilmesi
10. Plan (2014-2018)	-Azalan bölgesel gelişmişlik farkları -Rekabet gücü ve yaşam kalitesi yüksek kentler -Yapısal dönüşümler -Sürdürülebilirlik	-Yerelde kamusal kapasitenin güçlendirilmesi (STK'lar ile işbirliği) - Rekabetçiliği ve sosyal uyumu geliştiren kentsel dönüşüm -Kalkınma için uluslararası iş birliği alt yapısının geliştirilmesi -KOBİ'lerde Ar-Ge gelişimi ile uluslar arasılaşma düzeylerini geliştirmek -Alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak için Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) yürürlüğe konacaktır. -Kalkınma ajanslarının ağ bağlantıları güçlendirilecek	-Nitelikli insan, güçlü toplum -Yenilikçi üretim istikrarlı yüksek büyüme -Yaşanılabilir mekânlar -Sürdürülebilir çevre -Kalkınma için uluslararası işbirliği -Kooperatifçiliğin geliştirilmesi	-KOBİ destekleri devam etmekte -Ulusal kaynaklar -AB fonları -Kalkınma Ajansları

11. Plan (2019-2023)	-istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme -rekabet gücünün artırılması -verimlilik -şeffaflık ve hesap verilebilirlik	-ihracata dayalı istikrarlı büyüme modeli -kamu maliyesinin güçlü ve sürdürülebilir yapısının devam ettirilmesi -sosyal hizmetler ve yardımlar ile yoksullukla mücadele -kalkınma için uluslararası işbirlikleri -ticaretin ve tüketicinin korunmasına yönelik hizmetler -yurt içi tasarruflarının artırılması	-istikrarlı ve güçlü ekonomi -rekabetçi üretim ve verimlilik -Nitelikli insan, güçlü toplum -yaşanabilir şehirler, sürdürülebilir çevre -hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim	-kamu ve özel sektör desteği -yatırım ve teşvik politikaları -kalkınma ajansları tarafından bölgesel potansiyeli canlandırmak -KOSGEB destekleri
-------------------------	--	---	--	---

Kaynak: Yakup Karaca, Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara ve Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2013'dan yararlanılmıştır. 10.ve 11. Plan tarafımızdan hazırlanmıştır. (<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>)

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşunda günümüze kadar geçen sürede Bölgesel Kalkınma Politikaları incelenmiştir. Bölgesel kalkınma politikalarını ülkenin içinde bulunduğunu ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullardan bağımsız olarak düşünmek olanaksızdır. Nitekim incelenen 10 adet bölgesel kalkınma planı bu durumu doğrular niteliktedir. Her dönemin koşulları planlarda değinilen konulara yenilerini ekletse de temelde var olan sorun hep aynı kalmıştır: bölgesel eşitsizlik. Özellikle kırdan kente göçler ile başlayan bu dengesizlik süreci, gelir ve hizmet dağılımı arasında ki farkın derinleşmesi, uygulanan tepeden inme politikalar ile her geçen gün artmaya devam etmiştir.

Bölgesel farklılıkların giderilmesi konusu 1990’larda uluslararası standartlara uyum çerçevesinde farklı bir boyut ve daha fazla önem kazanmıştır. Küreselleşme sürecinin de etkisi ile rekabet gücünün artırılması, sürdürülebilir kalkınma, şehir planlaması gibi konular da bölgesel kalkınma planlarında yerini almaya başlamıştır. Ülkelerin yaşam standartlarının, sosyo-ekonomik yapılarının bu denli farklı olmasına

rağmen benimsetilmeye çalışılan politikaların tek düze olması başarısızlıkların ana gündem konusu oluşturmaktadır. Yaklaşık altmış yıllık planlama sürecinde giderilmeye çalışılan sorunun aynı olması incelenen ironinin temel kanıtıdır.

1.3.2. Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve Mevzuat Yapısı

Türk kamu yönetiminde Kalkınma Ajansı kavramı olarak AB tarafından benimsetilmiş bir olgudur. Küreselleşme sürecinin devamında beliren yapısal uyum politikaları ile bu politikalara bağlı olarak geliştirilen yeni araçları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının en önemli araç olduğu belirtilmiştir.⁸⁶ Bu bağlamda gelişen yeni anlayışla Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ülke genelinde istenen yerellikleri, içsel kalkınma dinamiklerini sağlamasının yanında AB’ye uyum sürecinde yapılması gerekenlere hız verilmesi amaçlanmıştır.⁸⁷

Ülkenin 1999’da Helsinki Zirvesi’ne katılmasının ardından AB’ye adaylığının kabul edilmesi süreci hızlanmıştır. Ülkede bölgesel kalkınma problemiyle ilgili gelişen bu yeni yaklaşım bölgesel kalkınmadaki yeni aktörler olan BKA’ların faaliyetlerinin tartışılmasına yol açmıştır.⁸⁸ Nitekim AB bölgesel kalkınma politikaları geliştirilmeden önce, üye ülkelerin, az gelişmiş bölgelerinde ekonomik anlamda gelişmişlik elde etmek amacıyla birçok önlem ve destek uygulamışlardır. Üye ülkeler kalkınmalarında Bölgesel kalkınma politikalarını önemli bir uygulama olarak görmüşlerdir.⁸⁹

AB’ye üyelik için Katılım Ortaklığı Belgesi 2001’de kabul edilmiştir. Bununla birlikte AB üyelik sürecinde gerekli şartlardan bir diğeri “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”, Bakanlar Kurulunca 13 Mart 2001’de kabul edilmiştir. 24 Mart 2001’de Program, Resmi Gazetede duyurulmuştur. Bu şekilde ülkemiz 2001’de NUTS sistemi içinde bulunmayı da uygun bulmuştur. Söz

⁸⁶ Turan, s. 78.

⁸⁷ Berber ve Çelepçi, s. 151.

⁸⁸ Yavuz Tiftikçigil, s. 93.

⁸⁹ Sonay Bayramoğlu, “Türkiye’deki Bölgesel Politikaların Gelişimi”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf, 2006, s. 37.

konusu sistemin ülkemizde yürütülmesi DPT, DİE, İçişleri Bakanlığı yetkililerinin oluşturduğu bir komisyonca yerine getirilmiştir.⁹⁰

2002’de Bakanlar Kurulu Kararıyla Türkiye’nin AB istatistiki sınıflandırmasına (NUTS-İBBS) paralel gelişme şeklinde üç düzey olarak istatistiki bölgelere ayrılmasına karar verilmiştir. 2003’te Katılım Ortaklığı Belgesi’nde, ülkenin, AB’nin ekonomik destek programı çerçevesinde sağladığı bölgesel gelişme teşviklerinden faydalanabilmesi adına bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması bildirilmektedir. Bu bağlamda, AB tarafından teşvik edilen bölgesel kalkınma programlarının yerel anlamda uygulama ve koordinasyonun sağlanması adına bölgesel kalkınma ajansları görevli sayılacaktır.⁹¹

2004-2006 dönemlerinde, planlanan stratejilerin belirlenen bölgelerde hayata geçirilebilmesi adına ihtiyaç duyulan öncelik, önlem ve fon oranları tespit edilmiştir. Sonrasında bölgelere yönelik swot analizi gerçekleştirilmiştir. 2003 Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanmış 2004-2006 yıllarını içeren Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP) hazırlanmıştır.⁹² ÖÜKP döneminde geçerli olan katılım öncesi ekonomik teşviklerden etkili olarak yararlanılması ve üyelikten sonra yapısal fonların kullanımıyla ilgili altyapının hazırlanmaya başlanması amaçlanmaktadır.⁹³

İstatistiki bölge birimleri oluşturulmasından sonra “08.02.2006 tarihinde 26074 sayılı Resmi Gazetede bildirilen, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun” aracılığıyla ajanslarının oluşturulması, yasal zemine oturtulmuş; “06.07.2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazetede bildirilen 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararı” sonucunda İzmir ili kapsamında TR31 ve Adana-Mersin illeri için geçerli olan TR62 Düzey 2 bölgelerinde ajanslar oluşturulmuştur.⁹⁴

⁹⁰ Turan, s. 79.

⁹¹ Faruk Atay, “Bölgesel Kalkınma Ajans Tasarımının ‘Kalkınma’ Anlayışı Üzerine”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf, 2006, s. 15.

⁹² Menaf Turan, “Ajanslara Hazırlık: Bölgesel Kalkınma Programları”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Şubat 2006, s. 160.

⁹³Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006), Ankara, http://www.vilayetler.gov.tr/belgeler/OU-KP2004_2006.pdf (04.05.2019)

⁹⁴ Sakal, ss. 183-184.

Bunla birlikte “Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği 25.07.2006 tarihli ve 26239 sayılı Resmi Gazete”de bildirilirken, “Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği 28.09.2006 tarih ve 26303 sayılı Resmi Gazete”de duyurulmuştur.⁹⁵

DPT tarafından yapılan İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS 2) baz alınarak toplam 26 bölgede kalkınma ajansları kurulması uygun görülmüştür.. Ulusal ölçek ile il ölçeği arasına yeni bir bölge ölçeği getiren ve yarı-kamusal bir yapıda kurulan kalkınma ajansları, Türk kamu yönetiminde de yapılan önemli bir yeniliği ifade etmektedir. Bu nedenle, kalkınma ajanslarının kurulması sürecinde bir takım hukuki sorunlar yaşanmış ve çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır.⁹⁶

Kısa vadede İzmir ve Çukurova bölgeleri için hazırlanan tüm bölgesel aktörlerin Bölgesel Kalkınma faaliyetlerinin temel çerçevesini belirleyecek olan “Ön Bölgesel Kalkınma Planları” (ÖGBP), Mart 2007’de Kalkınma Bakanlığı tarafından onay verilmiştir. Fakat, kurum adına açılan davalar sonucu Anayasa Mahkemesinde yürütmeyi durdurma kararı almıştır. Anayasa Mahkemesinin yasaya olumlu karar vermesi sonucu oluşturulan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları, Mart 2008’de faaliyetlerine devam etmiş ve yeni ajanslar oluşturmanın önündeki yasal engeller ortadan kalkmıştır.⁹⁷

Sürecin devamında 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile aşağıda kapsadığı iller ve karşılarında merkezleri gösterilen Düzey 2 bölgelerinde 8 ajans daha kurulmuştur.

⁹⁵ Turan, s. 78.

⁹⁶ Cahit Aydemir ve İlhan Karakoyun, “Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği”, Ekin Yayınevi, 2011, s. 48.

⁹⁷ Şehvar N. Eraslan, “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yapısı ve İşleyişi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012, s. 47.

Tablo 8: Düzey 2 Kapsamındaki İller ve Merkezleri

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR10	İstanbul	İstanbul
TR52	Konya, Karaman	Konya
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum
TRB2	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Van
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Mardin

Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

Son olarak; 25.07.2009 tarihli Resmî Gazete’ de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 16 kalkınma ajansı daha kurulmuştur. Böylelikle 26 adet ajansın kuruluşu 3 yıl içinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 9: Düzey 2 Kapsamındaki İller ve Merkezleri

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ
TR22	Balıkesir, Çanakkale	Balıkesir
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	Denizli
TR33	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya
TR41	Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa
TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli
TR51	Ankara	Ankara
TR61	Antalya, Burdur, Isparta	Isparta
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay
TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Nevşehir
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri
TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak
TR82	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon
TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars
TRB2	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Malatya

Kaynak: www.resmigazete.gov.tr

5449 sayılı kanun 3. Maddesinde belirtildiği üzere ajanslar, Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulacak ve tüzel kişiliğe tabi olacaktır. Ajanslar özel hukuk kuralları geçerli olacaktır. Yine kanunun 4.maddesine göre de, kalkınma ajansları ile ilgili birim DPT olarak belirtilmiştir⁹⁸.

21.1.2017 tarih 6771 sayılı Kanun ile 1982 Anayasasının 70'e yakın madde metninde değişikliğe gidilmiş ve hükümet sistemi değiştirilmiştir. Bu kapsamda yayımlanan 02/07/2018 Resmi Gazetede ilan edilen 703 sayılı KHK ile Kalkınma Bakanlığı kapatılmış ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Yine 703 sayılı KHK ile 5449 sayılı Kanun'un çok sayıda hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. 10/07/2018 Resmi Gazete'de ilan edilen 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 387. maddesinde '*Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü*' bakanlık hizmet birimleri arasında yer almıştır. Yine aynı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 394. maddesinde Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğünün görevlerine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile birlikte yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre kalkınma ajansları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı hale gelmiştir.

Ayrıca 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin geçici 1. Maddesi uyarınca bahse konu düzenlemede 5449 sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılan hükümleri ile ilgili yeni düzenleme yapılana kadar söz konusu hükümlerin uygulanmaya devam edeceği görüşü hakimdir.

703 sayılı KHK'nın geçici 16. maddesinde de yürürlükten kaldırılan ya da değişiklik yapılan kanun hükümleri çerçevesinde daha önce yürürlüğe konulan tüzük ve yönetmeliklerin geçerliliğini koruduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda 5449 sayılı kanun hükümleri çerçevesinde yürürlüğe konulan yönetmelikler de halen geçerliliğini korumaktadır.

26 tane BKA'nın kurulmaları ve faaliyete geçmeleri 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı süreci içerisinde tamamlanmış olup yenileri eklenmemiştir. 10. Beş Kalkınma Planında da kalkınma ajanslarının ağ bağlantılarını güçlendirmek, uluslararası iş

⁹⁸ "Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak için 30 Eylül 1960 tarihinde kuruldu. Devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde hükümete danışmanlık yapmaktaydı. Hükümetçe belirlenen amaçları gerçekleştirmek için kalkınma planları ve yıllık planlar hazırlardı. Teşkilat 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden organize edilmiştir."

birliği alt yapısını geliştirmek, rekabet gücü ve yaşam kalitesi yüksek bölgeler oluşturmak gibi yaklaşım ve politikaları plan kapsamında ele alınmıştır.

Tablo 10: Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yapısı

Amaçları	• Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak • Kamu Kesimi, Özel kesim ve STK arasındaki işbirliğini geliştirmek • NUTS ‘a (Düzey 2) uyumluluk • Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek
Kuruluşları	• Bölge ihtiyaç ve önceliklerine göre Bakanlar Kurulu kararı ile
Statüleri	• Kalkınma Bakanlığı’nın ilgili kuruluşu • İdari ve mali özerkliğe sahip • Tüzel kişiliğe haiz • Bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi
Görev ve yetkileri	• Fiziki Bölge Planları Hazırlamak • Yönetişimle belirlenmiş bölge stratejileri belirlemek • Bölge planının uygulanmasını izlemek ve denetlemek • AB fonlarını kullanmak ve yönetmek • İl geliş planlarının hazırlanmasında yardımcı olmak • Bölgeyle ilgili diğer projeleri izlemek, değerlendirmek ve raporlamak • Sermayeye, küçük orta işletmelere teknoloji, ekonomi, hukuk vb. konularda ARGE yardımı yapmak
Organları	• Yönetim Kurulu • Danışma Kurulu • Genel Sekreterlik • Yatırım Destek Ofisleri
Personel rejimi	• İdari hizmet sözleşmeli personel
Bütçesi	• Genel bütçe vergi gelirlerinin binde beşi, • İl özel idare gelirlerinin yüzde biri, • Belediye gelirlerinin yüzde biri, • Sanayi ve ticaret odalarının gelirlerinin yüzde biri, • Avrupa Birliği fonlarından sağlanacak kaynaklar, • Bağış ve yardımlar, • Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Kaynak: Seyida Turan, ss. 104-105.

Kalkınma ajansları, Türkiye’deki idari teşkilatlanmada yer alan geleneksel örgütlenme modellerinden farklıdır. Bu yüzden de ajanslar gündeme geldiklerinden itibaren çok fazla eleştiriye ve davaya konu olmuştur. Aynı zamanda da idari teşkilatlanma içerisinde nasıl konumlandırılacağı ve hukuki statüleri halende tartışma konusudur.

Aşağıdaki bölümünde kalkınma ajanslarının yapısı açıklanacaktır.

1.3.2.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları

5449 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde ajansların amaçları açıklanmıştır. BKA'ların ana amacı; çeşitli hizmetler sunarak faaliyet gösterdikleri bölgenin ekonomisini canlandırmak maksadıyla insanları teşvik etmek, girişimcilik potansiyeli geliştirmek ve nüfusun kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamaktır.⁹⁹ Böylece tabandan tavana kalkınma anlayışı benimsenmiş olacaktır.

Diğer bir ifade ile ajansların hedefleri; bölgedeki kamu ve özel kuruluşların uyumlu bir şekilde çalışmasının sağlanması, bölgesel stratejilerin belirlenmesine ve hazırlanmasına destek verilmesi, bölgenin yatırımlar için çekim merkezine dönüştürülmesi, girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi, proje üretme ve geliştirme kapasitesinin artırılmasıdır.¹⁰⁰

BKA'ların amaçlarını özetlemek gerekirse en belirgin amaçlarının bölgeye yatırım çekmek olduğu anlaşılmaktadır. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için yerli ve yabancı sermaye ile iş birliği durumundalar, bunun yanı sıra kamu, özel ve sivil toplum ortaklıkları da vardır. Ayrıca BKA'lar bu amaçlarını yerine getirebilmek için yurtdışında büro açma, yurtdışındaki ajanslarla iletişim halinde olmak ve fuarlara katılım sağlayabilirler.

1.3.2.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Görev ve Yetkileri

5449 sayılı kanunun 5. Maddesinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir.¹⁰¹;

- a) Planlama çalışmalarında teknik destekler sağlamak,
- b) Bölgelere özel hazırlanmış olan plan ve programların uygulanabilmesi için gerekli proje ve faaliyetlere destek olmak; sonuçları Kalkınma Bakanlığına iletmek,

⁹⁹ DPT, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Raporu, s. 175.

¹⁰⁰ İZKA, ss. 14-21.

¹⁰¹ Tamer, Mevzuat, ss. 41-42.

- c) Bölgenin yerel ve kırsal kalkınmayla ilgili kapasitesinin artırılması için bölgesel plan ve programlara uygun olarak katkılar sunmak ve bu çerçevedeki projelere destek vermek,
- d) Yerel aktörler tarafından yürütülen farklı projeleri izlemek,
- e) Yerel aktörler arasındaki işbirliğini bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirme doğrultusunda geliştirmek,
- f) Ajansa tahsis edilen kaynakları, 4'üncü madde 2'nci fıkra c bendi doğrultusunda kullanımını desteklemek,
- g) Rekabet gücünü artırmaya, bölgenin imkânlarını ve kaynak durumunu belirlemeye yönelik başka kurum, kuruluş ve kişiler tarafından yapılan araştırmalara destek vermek; araştırmalar yapmak, yaptırmak,
- h) İlgili kuruluşlarla işbirliği halinde bölgenin tanıtımını yapmak ya da yaptırmak.
- i) İlgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde bölge illerinde izin ve ruhsat işlemlerinin yanı sıra diğer yönetsel işleri de koordine etmek
- j) İşgücü eğitimi, örgütlenme, finansman, teknoloji, pazarlama, üretim, tanıtım, yönetim vb. ile KOBİ'lere destek vermek.
- k) Bölgede ikili ya da çok taraflı olan ve Türkiye'nin de katıldığı uluslararası programlarla ilgili tanıtımlarda bulunmak ve bu programlar çerçevesinde projeler oluşturulmasına katkılar sunmak,
- l) Ajansın bütün faaliyet konuları ve mali durumunun paylaşılacağı bir web sitesi kurmak.

Kanun çok fazla görev saymış olsa da, “kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek” asıl amaç olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰²

Yukarıda sayılan maddeler incelendiğinde Kalkınma Ajanslarının gerçek anlamdaki misyonları konusunda düşünceler netleşmektedir. Bölgenin gelişimine katkı sağlayacak her türlü iş ve işlemleri takip ve koordinasyonla yetkili kılınmışlardır. Yerel yönetimlere sağlayacakları destekler ile merkezi yönetim arasında ki ilişkilerinde Kalkınma Ajansları aracı kurum statüsündedir. Fakat ajanslara bu denli

¹⁰² Ali Yılmaz, “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, **Türk İdare Dergisi**, , Sayı:466, Mart 2010, s. 173, <http://www.tid.gov.tr/Makaleler/466aliyilmaz.pdf> (05.05.2019).

görevler yüklenirken her bölgenin kendi koşullarındaki coğrafi, sosyal ve ekonomik yeterlilikleri ve olanakları göz ardı edilmiştir.

1.3.2.3.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Örgütsel Yapıları

BKA'ların örgütsel yapısı 5449 sayılı yasaya göre “yönetim kurulu”, “kalkınma kurulu”, “yatırım destek ofisleri” ve “genel sekreterlik”ten meydana gelmektedir.

Düzenleme yetkisine de sahip olan kamu tüzel kişileri, bu bağlamda yönerge, genelge, yönetmelik vb. düzenleyici işlemleri yapabilmektedirler. Düzenleyici işlem yapma yetkisi, 5449 sayılı Kanun uyarınca merkezi idareye verilmiştir. Buna göre BKA'ların yönetmelik çıkarma yetkileri bulunmamakla birlikte, ilgili yönetmeliklerin nasıl uygulanması gerektiğine dair yönerge çıkarabilmektedirler.¹⁰³

1.3.2.3.1.Yönetim Kurulu

Ajansa göre sayısı değişmekle birlikte yönetim kurulları; vali başkanlığında, illerdeki sanayi ve ticaret odası, il merkezindeki belediyelerin ve il genel meclisinin başkanları olmak üzere toplamda 7-9 üyeden meydana gelmektedir. Bununla birlikte İzmir, İstanbul, Ankara gibi bir tek ilin yer aldığı ajanslarda bu üyelere ek olarak sivil toplum kuruluşları ve/veya özel kesimden seçilecek üç temsilci üye daha kalkınma kurulu tarafından atanabilmektedir.

Temsil görevi kurulu başkanındadır ve tek ilden oluşan bölgelerde valiler doğrudan bu görevi yerine getirmektedir. Kurul tarafından yapılan ilk toplantıda bir de başkan vekili seçilmektedir. Başkanlık süresi 1 yıldır.

Yönetim Kurulu'nun görevleri 5449 sayılı kanunun 11. ifade edilmektedir. Buna göre yönetim kurulunun görevleri; hizmet alımı ile taşınır-taşınmaz mülk alımına karar vermek, kesinleşen bütçe sonuçlarını ve yıllık malî raporu onaylamak,

¹⁰³ Müzeyyen Eroğlu ve Melike Kum, “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının İdari Kalkınmadaki Yeri, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:35, Ocak-Temmuz 2010, s. 178.

ihtiyaçlara göre yıl içinde bütçeyi revize etmek, o yıl ki programı kabul etmek ve Kalkınma Bakanlığı onayı için sunmak, ajansa yapılacak bağışları kabul etmek, ajansın mevcut bütçesine onay vermek ve Bakanlığına sunmak. Kalkınma Bakanlığına faaliyet raporunu göndermek, görevini yapamayan personelin işine son verilmesine ve yeni personel alımına karar vermek, genel sekreteri seçimini yapmak ve Bakanlığın onayına göndermek olarak sayılabilir.¹⁰⁴

Yönetim kurulları, Kalkınma Ajanslarının temel karar organları olması nedeniyle ajans tarafından desteklenecek plan ve projelere karar vererek bakanlığa sunmakta önemli görevleri arasındadır.

1.3.2.3.2.Kalkınma Kurulu

İlgili kanunun 8. Maddesi kurulun yapısı açıklamıştır. Buna göre kurul en fazla yüz üyeden oluşur ve bu üyeler illerin dengeli bir şekilde temsilini sağlayacak yapıdadır. Kurulun toplanma sayısı yılda en az ikidir.

Kurul, görev süreleri ve sayıları kuruluş kararnamesinde ifade edilen, ilgili bölgedeki yerel aktörler tarafından gönderilecek temsilcilerden oluşur. Kurulun başkanı yine kurula ye olan sivil toplum kuruluşu, özel kesim ve kamu görevlerinden biri olabilir. Yani bir danışma ve tavsiye organıdır.

İlgili Kanun'un 9. maddesine göre görevleri şu şekildedir:

- a) Bir ilden meydana gelen bölgelerde yönetim kurulunda yer yerel aktör temsilcilerini belirlemek,
- b) İç denetim ve faaliyet raporlarını değerlendirmek ve görüş bildirmek,
- c) Yönetim Kuruluna ilin potansiyeli, öncelikleri, tanıtımı, problemleri ve çözümüne dair önerilerde bulunmak,
- d) Toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak ve toplantı sonuçlarını Kalkınma Bakanlığına raporlamak.

Kalkınma kurulu yerel unsurları bir araya getiren ve onları temsil eden bir kuruldur. Bu yönüyle önemli bir misyonu vardır. Kurula ye olan tüm kuruluşlar,

¹⁰⁴ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> (Erişim Tarihi: 03.01.2019).

içinde bulundukları bölgenin kalkınması ve daha da gelişmesi için bu kurula düşüncelerini ve görüşlerini ifade edebilmektedirler. Bu doğrultuda yapılan görüşmelerde bölgedeki sorunlar ve çözüm önerileri ile ilgili almış oldukları kararları yönetim kuruluna bildirmektedirler. Bu toplantılar herkese açık olmakla birlikte, katkıda bulunmak için üye olma şartı bulunmamaktadır.¹⁰⁵

1.3.2.3.3.Genel Sekreterlik

Birim ajansların icra organıdır ve Yatırım destek ofisleri bu birime bağlıdır.¹⁰⁶ 5449 sayılı kanunun 14. maddesinde genel sekreterlik birimi açıklanmıştır. Buna göre yetkileri sıralanacaktır:

- a) Bütçeyi hazırlayarak yönetim kuruluna sunma,
- b) Yönetim kurulu tarafından alınan kararlarını uygulama,
- c) Yönetim Kurulunca belirlenecek sınırlar dahilinde hizmet alımına ve taşıtlar haricindeki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanmasına karar verme,
- d) Bütçe ve yönetim kurulu kararları ile 4'üncü madde uyarınca belirlenecek usul ve esaslar doğrultusunda gerekli harcamaları yapma ve ajans gelirlerini toplama,
- e) Yönetim kuruluna yerel aktörlerin, faaliyet ve proje önerilerini değerlendirerek finansal destek sağlamak için öneri sunma,
- f) Bölgedeki kurum, kuruluş ve kişilerin projeler oluşturmalarını ve bunları uygulama kapasitelerini geliştirecek faaliyetlerde bulunma,
- g) Yurt içi ve dışındaki kuruluş ve ajanslarla bölgesel kalkınmaya yönelik ortak projeler geliştirme ve işbirliği yapma,
- h) Desteklenen faaliyetleri ve projeleri izleme, değerlendirme, denetleme ve raporlama,
- i) Çalışanların performanslarını değerlendirme ve bunu sağlıklı yapabilme adına performans ölçütlerini belirleme,
- j) Yönetim kuruluna gerekli durumlarda personelin işine son verilmesi ve yeni personel alınması konularında teklif sunma,
- k) Ajansın görev alanına giren diğer hizmetleri ve sekretarya işlerini yürütme,

¹⁰⁵ Sakal, ss. 185-186.

¹⁰⁶ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> (01.02.2019)

- l) Yerel yönetimlerdeki plânlama çalışmaları ile ilgili teknik destek sağlama,
- m) Yönetim kurulu tarafından devredilen yetkileri kullanma,
- n) Bölgesel gelişmelerle ilgili ajans genel sekreterliğini temsilen yurt dışı temaslarda bulunma ve ulusal ve uluslararası toplantılara katılma.

Genel sekreter sahip olduğu yetkiler çerçevesinde ajansın icra organı olabilecek bir konumdadır. Bu yetkiler ajans yönetim kurulunun genel sekreter ile uyum içerisinde çalışması gerektiğini göstermektedir. Çünkü yönetim tarafından alınacak birçok karar genel sekreterin getireceği öneriler ve yapacağı faaliyetler neticesinde gerçekleşebilecektir. Bu önemli konumuna rağmen genel sekreter yönetim kurulu toplantılarına katılmakta ancak oy kullanamamaktadır.¹⁰⁷

1.3.2.3.4.Yatırım Destek Ofisleri

İlgili kanunun 15. maddesine; yatırım destek ofisleri, yönetim kurulu kararı ile ajansın illerinde oluşturulur. Kişi sayısı bölgenin potansiyeline göre belirlenir. Personel yapısı bir koordinatör ve uzmanlardan oluşur. Görev ve yükümlülüklerinde genel sekreterliğe bağlıdır. Bu ofislerde yatırımcılara sunulan tüm hizmetlerden herhangi bir ücret alınmamaktadır.¹⁰⁸

Birimin görev ve yetkileri, ilgili Kanun'un 16. Maddesi belirtilmiştir:

- a) Valiliğe ve genel sekreterliğe yapılan tüm iş ve işlemlerle ilgili bilgi verme,
- b) 4'üncü maddeye göre çıkartılacak olan düzenlemelerde yer alan tüm işlemleri yapma,
- c) Yapılan başvurulara yönelik ön incelemelerde bulunma,
- d) Yatırımcılara yol gösterme ve ilgili mevzuatta yer alan başvuru şartları ve istenen belgeler çerçevesinde gerekli bilgileri verme,
- e) İlgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde tek elden yatırımları izleme, koordine etme ve takibini yapma

¹⁰⁷ Yunus Emre Özer, “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri”, Ekin Yayınevi, 2010, s. 179.

¹⁰⁸ Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği, 25.07.2006 tarih ve 26239 sayılı Resmi Gazete.

Yatırım Destek Ofislerine başvurular ise aynı kanunun 17. maddesinde açıklanmıştır. Bu maddeye göre; ilgili mevzuatta belirtilen belge ve bilgiler doğrultusunda yatırımcılar yatırım destek ofislerine başvururlar. Bu işlemler esnasında geçen süreler, mevzuatta belirtilen sürelerle dahil değildir. Yatırım destek ofisleri tarafından ruhsat ve izin işlemlerinin yanı sıra diğer idarî iş ve işlemlere yönelik gerekli makamlara gerçekleştirilen başvurular, yatırımcı yapmış gibi kabul edilmektedir.

1.3.2.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Personel Yapıları

Personel yapıları Ajanstan ajansa değişmekte, hatta aynı ülkede yer alan BKA'lar da bile farklılık göstermektedir. Çünkü her BKA'nın personel yapısı kuruldukları bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde belirlenmektedir.¹⁰⁹

İlgili kanunun 18. maddesine göre; ajansın tüm iş ve işlemleri, iş mevzuatında belirtilen hükümler doğrultusunda istihdam edilen destek personeli ve uzman personel tarafından yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, iç denetimi sağlama adına ajanslarda bir de iç denetçi bulundurma zorunluluğu vardır. Halkla ilişkiler, sekreterlik, personel, malî, idarî ve arşive yönelik iş ve işlemleri yapacak olan destek personelinin bulunmaktadır.

Genel sekreterle birlikte diğer personelin sosyal hakları ile ücret ve gündelikleri yönetim kurulu tarafından Yüksek Planlama Kurulunun belirlemiş olduğu alt ve üst limitleri aşmayacak şekilde belirlenmektedir. Ajans personeli ile ilgili ortaya çıkabilecek tüm ihtilaflı durumlar iş mahkemelerinde görülmektedir.

İlgili Kanun'un feshedilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne açılan davada mahkemenin konuyla ilgili verdiği hüküm şu şekildedir: *“Kalkınma ajansları Anayasa'nın 123. maddesinin son fıkrasına dayanılarak kurulan kamu tüzel kişileri olup, 5449 sayılı Yasa dışında özel hukuk hükümlerine göre çalıştığından, bunların hizmetinin Anayasa'nın 128. maddesi kapsamında genel idare esaslarına göre yürütülmesi gereken asli ve sürekli görevlerden sayılmasına ve personelinin de aynı*

¹⁰⁹ Aytül Güneşer Demirci, “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Personel Yapısı”, **Kamu Yönetim Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, Ankara, 2005, (Personel), s. 73.

madde kapsamında kamu görevlisi olarak değerlendirilmesine olanak bulunmamaktadır.”¹¹⁰

1.3.2.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman ve Bütçeleri

İlgili kanunun 19. maddesine göre şu şekildedir:

- a) Her yıl Kalkınma Ajansları için binde beş oranında her bir ajans için performans ölçütleri, gelişmişlik düzeyi ve nüfusa göre dağıtılacak olan transferlerden ödenmesiyle kalan tutar üzerinden belirlenecek paylar,
- b) Faaliyetlerden elde edilen gelirler,
- c) AB fonlardan elde edilecek kaynaklar,
- d) Bir önceki yıl bölge ticaret ve sanayi odalarının bütçe gelirlerinin %1 aktarılacak pay,
- e) Bir önceki yıl Belediyeler ve il özel idareleri bütçe gelirleri üzerinden %1 aktarılacak pay.
- f) Bir önceki yıldan devreden gelirler,
- g) Ajansa yapılan yardım ve bağışlar,

Belediyeler ve il özel idareleri* için belirlenen oranlar indirme veya %5’e kadar yükseltme yetkisi Bakanlar Kurulundadır.

Haziran ayının sonuna kadar ilgili idare ve kuruluşlar tarafından birinci fıkra (d) ve (e) bentlerinde ifade edilen paylar, ajans hesabına aktarılmaktadır. Diğer alacaklarla ilgili tahsillerde ise genel hükümler doğrultusunda işlem yapılmaktadır.

Aynı kanunun 20. maddesine göre işe ajansların giderleri şunlardır; faaliyet ve personele yönelik diğer giderlerdir. Ajanstaki tüm personelin yıllık toplam giderleri, en son yıl gerçekleşen bütçe gelirlerinin %15’ini aşmamalıdır.

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi, 30.11.2007, E: 2006/61, K:2007/91, 23.02.2008 tarih ve 26796 sayılı Resmi Gazete.

* “Tüzel kişilikleri kaldırılan il özel idarelerinin 6360 sayılı kanun uyarınca borçları, hakları ve alacakları, her çeşit taşınır ve taşınmaz malları, komisyon kararı doğrultusunda ilçe belediyesine ya da büyükşehir belediyesine ve bağlı kuruluşuna, yatırım izleme ve koordinasyon başkanlığına, valiliklere, bakanlıklara, bakanlıkların bağlı ya da ilgili kuruluşları ile bunların taşra teşkilatlarına, devredilmesine karar verilmiştir.”

Ajansların faaliyetlerini yerine getirebilmeleri için mali konular son derece önemlidir. Bu yüzden Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinin çıkartılarak da ajansların bütçeleri ayrıntısıyla ele alınmıştır.

Ajanslara yönelik malî denetimler ile finansal kaynaklara ulaşılması ve bu kaynakların kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar; aynı zamanda kaynaklara hukuka uygun, verimli, ekonomik ve etkili bir şekilde ulaşılmasından, bunların muhasebeleştirilmesinden, kullanılmasından, kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından ve raporlanmasından da sorumludurlar. Bir takvim yılı aynı zamanda bütçe yılıdır. Ajanslarda bütçede belirtilenlerin dışında herhangi bir harcama yapılamaz.

1.3.2.6.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Denetimleri

5449 sayılı kanunun 4. ve 25. maddeleri Kalkınma Ajanslarının denetimini düzenlemiştir. Bu maddeler uyarınca ajanslar iç ve dış denetim yapmak zorundadırlar.

İlgili yasanın 4. Maddesi uyarınca oluşturulması gereken “*Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği*” 3.08.2009 27308 sayılı resmi gazetede ilan edilmiştir Denetim yönetmeliği denetlemenin tüm esaslarını ortaya koymuştur. Denetleme neticesinde elde edilen verilerle bir rapor oluşturulur ve bu rapor kalkınma kuruluna ve yönetim kuruluna sunulmaktadır.¹¹¹

Kanunun 25. maddesi ise dış denetiminin esaslarını belirtmektedir. Bu madde uyarınca kalkınma, maliye ve içişleri bakanlıklarının ortak olarak belirleyecekleri usul ve esaslar doğrultusunda yönetim kurulu tarafından SPK göre kurulmuş bağımsız denetim şirketleri, ajansla ilgili tüm işlemler ve hesapları inceler. Bu kuruluşlar denetim sonucunda hazırladıkları raporları Kalkınma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına eş zamanlı olarak sunmaktadır. Denetim neticesinde performansa yönelik değerlendirmeler ve buna göre gerekli tedbirler alma konusunda Kalkınma Bakanlığı, suç oluşturan bir durum tespit edilmesi durumunda işlem yapma konusu ise İçişleri Bakanlığının yetkisindedir.¹¹²

¹¹¹ Sakal, s. 188.

¹¹² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> (05.06.2019)

İncelemelerinde gösterdiği üzere ajansların mali açıdan denetimi Sayıştay tarafından yapılmamaktadır, bu durum iç denetimin konusu haline getirilmiştir.¹¹³ Ajansların dış denetiminin de, bağımsız sermaye kuruluşlarına yaptırılacak olması, kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığının kamusal olmayan yollarla denetlendirilmekte olduğunu göstermektedir. Mevcut sistemin işleyişinden farklı olarak da, denetim sonucu suç teşkil eden durumun İçişleri Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığının sorumluluğunda oluşu, TBMM'nin, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun ve diğer kamu denetleme usul ve ilkelerinin dışında farklı bir denetleme sisteminin ajanslar için söz konusu olduğunu göstermektedir.

1.3.3.Kalkınma Ajansları Tarafından Sunulan Destekler

5449 sayılı “*Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun*” ve göz önünde bulundurularak oluşturulan 8 Kasım 2008 tarih ve 27048 sayılı “*Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği*”ne dayanılarak 2009 yılında DPT Müsteşarlığı tarafından Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu yayınlanmıştır. Belirtilen yönetmelik ve burada ifade edilen durumlar haricinde, herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiye destek veremez. Belirlenen çerçeveler içerisinde bölgelerine mali ve teknik konularda destek sağlayabilmektedirler.

1.3.3.1.Mali Destekler

Ajans, başvuru rehberi ile yıllık çalışma programında açık bir şekilde belirtmek şartıyla yerel aktörlere finansal destek sağlayabileceği faaliyetler projeler şunlardır:

- a) Bölgesel plan ve programların uygulanması noktasında destek sağlayan çeşitli faaliyet ve projeler,

¹¹³ Hülya Kendir Özdiç, “Bölgesel Politikaların Dönüşümü: Türkiye’de Kalkınma Ajansları”, **Kamu Yönetimi Forumu Kurumdan Uygulamaya(Yönetim ve Reform) Bildiriler Kitabı**, (Ed. Atilla Göktürk, Mahmut Özfidaner, Güler Ünlü), Muğla, 2007, s. 84.

- b) Bölgesel plan ve programlar doğrultusunda, bölgedeki yerel ve kırsal kalkınma konusunda mevcut kapasitenin geliştirilmesi için katkı sunabilecek çeşitli faaliyet ve projeler,
- c) Yerel aktörler arasındaki ortaklığı ve işbirliğine katkı sunan plan ve projeler,
- d) Bölgenin yenilik kapasitesini ve rekabet gücünü artırmaya, sosyal ve ekonomik gelişmesini hızlandırmaya, mevcut kaynak ve imkânlarını belirlemeye yönelik her çeşit araştırma, inceleme, plan ve strateji çalışmaları,
- e) Bölgenin geliştirilmesi ile yatırım ve iş imkânlarının tanıtımı ile ilgili faaliyet ve projeler,
- f) İşgücü eğitimi, örgütlenme, finansman, teknoloji, pazarlama, tanıtım, üretim ve yönetim konularında yeni girişimcilere ve KOBİ'lere doğrudan ya da dolaylı olarak destek verecek faaliyet ve projeler,
- g) Bölgesel kalkınmaya yönelik faaliyetlerin tanıtımı için ve bu faaliyetler çerçevesinde kaynak temini ve yeni projeler geliştirilmesine katkı sunan faaliyet ve projeler,
- h) Bölge yer alan çeşitli kurum ve kuruluşların altyapılarının ve insan kaynaklarının geliştirilmesine katkı sağlayacak faaliyet ve projeler.

- **Doğrudan Finansman Desteği;**

Ajanslar tarafından belirli proje ve faaliyetlere kılavuzda belirtilen bazı usul ve esaslar doğrultusunda, karşılıksız yapılan yardımlar yaptığı yardımlar “doğrudan finansman desteği”dir. Bu tür yardımlar ajansların proje teklif çağrısı yöntemi neticesinde kullandıkları destekleri ifade etmektedir. Fakat proje teklif çağrısı yapmadan da ajans tarafından az da olsa yapılan doğrudan yardımlar da vardır. Bu istisnalar proje hazırlık sürecini doğrudan yönetmek ya da proje hazırlığı konusundaki sorumluluklarından bazılarını hafifletmek için güdümlü proje desteği ve doğrudan faaliyet desteği şeklinde olabilmektedir.

- **Faiz Desteği ve Doğrudan Faizsiz Kredi Desteği;**

Faiz desteği, karşılıksız bir yardımdır. İlgili aracı kurumlardan alınacak krediler karşılığında ödenecek faiz yükümlülüğünün, ajans tarafından ödenmesi öngörülmektedir. Bu destek, belirtilen şartları taşıyan projelere uygulanır.

Teknik değerlendirme konusunda yetkili olan KOSGEB ve İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) vb. ihtisas kuruluşları “aracı kamu kuruluşları”dır. Bunlar dışında yalnızca finansal değerlendirme konusunda yetkili olan kuruluşlar ise “aracı finans kuruluşları”dır.

1.3.3.2.Teknik Destekler

Bölgede bulunan yerli unsurların bölgenin kalkınması için son derece önemli olan fakat kurumsal kapasitedeki eksiklikler sebebiyle hazırlık ve uygulama süreçlerinde sorunlar yaşadıkları faaliyetlerine destek olmak Ajans tarafından sağlanacak teknik desteğin öncelikli amacıdır. Ajansın sağlayacağı bu teknik desteğin, yerel kalkınmaya katkı sunabilecekleri çalışmalarını ve yerel yönetimlerin özellikle planlama çalışmalarını ve yerel kalkınma kapasitesini artırıcı ya da bölge plan ve programlarını uygulayıcı faaliyetlerini kapsama zorunluluğu vardır.

Ajans tarafından aynı faaliyetlere ve projelere teknik destek ya da mali destekten yalnızca biri sağlanabilmektedir. Fakat yenilikçilik ve girişimcilik altyapısını geliştirmek için yapılan güdümlü projelerde bu hüküm uygulanamaz.¹¹⁴

1.3.4. Kalkınma Ajansları Üzerine Genel Değerlendirme

Gerek bölgesel kalkınma politikalarının tarihsel süreçteki gelişim ve değişimi gerekse kalkınma ajanslarının yapılarındaki farklılıklar konuya ilişkin bazı çıkarsamalarda bulunmamızı sağlamıştır. Zira ulusal ve uluslararası etkiler ülkelerin var olan kalkınma sistem ve stratejilerine ya eskilerini tamamen kaldırarak ya da yenilerini ekleyerek devam etmelerine neden olmuştur. Böyle bir dönüşümü sermaye birikim modellerindeki değişimlerden bağımsız düşünmemek gerekir. Neo-liberal politikaların etkisi ile küreselleşme anlayışı dünya geneline kademeli de olsa yayılmıştır. Bu yayılmadan bölgesel politikalar da etkilenmiştir ve ülkeler bölgesel kalkınma politikalarını değişen dünya düzenine uyum sağlamak adına

¹¹⁴ http://www.arastirma.boun.edu.tr/_files/apk/kalkinma_ajanslari_destek_yonetim_kilavuzu.pdf

biçimlendirmişlerdir. Klasik yerel yönetimler anlayışında olduğu gibi yukarıdan aşağıya olan uygulamalar küreselleşmenin etkisi ile benimsenen yönetim modelince aşağıdan yukarıya doğru biçimlenmiştir. Bu durumun getirileri de bölgesel politika ve araçlarında farklılaşmalar olmuştur. Değişen süreçle birlikte uygulamaların yanında söylemlerde de değişiklikler olmuştur. Subsidiarite (hizmette yerlin önceliği), sürdürülebilir kalkınma, bölgesel eşitsizlik, bölgeler arası rekabet edebilirlik bunlardan bazılarıdır. Hizmette yerelin öncelikli olması merkezi uygulamalardan kısmen de olsa kopuşları beraberinde getirmiştir. Yerel kurumları öncelikli duruma sokmuştur. Avrupa ülkelerinde tek tip bir yerel kuruluştan bahsetmek zaten olanaksızken, değişen konjonktürle birlikte yerel yönetim birimlerindeki çeşitlilik kabul görür hale gelmiştir.

Söz konusu yeni yerel yönetim kuruluşlarından olan Bölgesel Kalkınma Ajansları da çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Avrupa’da gerek genel incelemeler gerekse bahsettiğimiz dört ülkeye baktığımızda kalkınma ajanslarının görece Türkiye’den çok öncelerde kurulduğunu söyleyebiliriz. Aşırı merkeziyetçi olarak tabir edebileceğimiz ülkeler bile kalkınma ajanslarını bölgesel gelişmelerini sağlamak, AB’den fon kapmak maksadıyla istenilen kriterlerde oluşturmuşlardır. Ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye ajans yapılarının değiştiği çalışmanın önceki bölümlerinde birçok kez yinelendi. Ancak ajans yapılarındaki farklılıkların yanında bir çok ortak nokta da bulunmaktadır. İdari yapıları genelde tüm ajanslarda personel sayıları bölge ihtiyaçlarına göre değişse de idari birimleri benzer özellik taşımaktadır. Faaliyetleri ve amaçları yine benzeşen konulardan birisidir. Ajansların kurulukları ilk dönemlerde birincil amaçları bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizliği gidermek iken zamanla amaçları ekonomik eşitsizliği gidermekten ziyade bölgeler arasındaki rekabeti sağlamak, bölgenin var olan özelliği ile farklılık yaratmak olmuştur. Böyle benzerliklerin yanı sıra farklılıklar da vardır. Bu farklılıkların başında kuruluş biçimleri gelmektedir. Kamu kurumu, özel şirket, kar amacı gütmeyen kuruluş, vakıflar gibi niteliklerde olabilirler. Fakat “Özerk” olarak nitelendirilen ajansların incelendiğinde aslında merkezden çokta kopuk bir yapıda oldukları söylenemez. Federal yapısı olan Almanya’da ajanslar şirket statüsünde olmasına rağmen bağlı oldukları bir bakanlık vardır ve finansman konusunda da özel sektörün yanı sıra kamu gücünden yararlanmaktadır. İşte böyle bir bağıllık ajansları istenilen ölçüde özerk

yapmamaktadır. Türkiye de dâhil diğer üç ülkede daha çok merkezin varlığı her alanda hissedilmektedir.

2006 yılında 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun yürürlüğe girmiş ve gerekli yasal alt yapı oluşturulmuştur. Ülkemizde ise kalkınma ajanslarının kuruluş aşamasında çeşitli hukuki ve siyasi tartışmalar gündeme gelmiştir. Dile getirilen eleştiriler kapsamında Danıştay ve Anayasa Mahkemesinde davalar açılmıştır.

Kalkınma Ajanslarına yönelik tereddüt oluşturan başlıca hususlar; ismindeki bölge kavramı nedeniyle eyalet sistemine geçilmeye çalışıldığı izlenimi uyandırması, birkaç ili kapsayacak şekilde kurulması, yönetimde valilerin yer alması, ajansların ranta yönelik teşvikler sunan bir organizasyon şeklinde yansıtılması ve yapısal olarak kamusal, özerk veya özel olup olmadığının belirgin olmamasıdır.¹¹⁵ Açılan davaların karara bağlaması süreci boyunca yürütmenin durdurulmasına karar verilmiştir. Yüksek Mahkeme, dava neticesinde Yasanın iki maddesini Anayasa'ya aykırı bulmuş ve iptal etmiştir. Ayrıca ajanslarının Anayasa'ya aykırılık oluşturan bir yapı olmadıklarına da karara bağlamıştır.¹¹⁶ 11.04.2008 tarihinde yeniden faaliyete geçen TR31 İzmir Kalkınma Ajansı ve TR62 Çukurova Kalkınma Ajanslarının davalara ve tereddütlere yol açan isimlerindeki “Bölgesel” ibaresi kaldırılmıştır.

Söz konusu kanun kapsamında kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı ve karar alma mekanizmalarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Kalkınma ajansları kuruldukları dönemde Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı olarak teşkilatlandırılmışlardır. Ardından Devlet Planlama Teşkilatı kapatılarak yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuş ve kalkınma ajansları da Kalkınma Bakanlığına bağlı kuruluşlar olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.

21.1.2017 tarih 6771 sayılı Kanun ile 1982 Anayasasının 70'e yakın madde metninde değişikliğe gidilmiş ve hükümet sistemi değiştirilmiştir. Kamuoyunda “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” olarak adlandırılan yeni hükümet sisteminde yürütme erkine ilişkin yetkiler Cumhurbaşkanlığı makamında toplanmıştır. Söz

¹¹⁵ Sibel Ecemiş Kılınç ve Mesut Burgaç Burak, “Kalkınma Ajanslarının Bölge Planlama Sürecindeki Yeri İzmir Kalkınma Ajansı Örneği”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS)** Ankara, 2010, s. 212.

¹¹⁶ Eroğlu ve Kum, s. 176.

konusu Anayasa değişikliği ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine uyum amacıyla çeşitli Kanun Hükümünde Kararnameler (KHK) ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri yayımlanmış ve devlet teşkilat yapısında çeşitli değişikliklere gidilmiştir.

Bu kapsamda yayımlanan 02/07/2018 tarihli Resmi Gazetede ilan edilen 703 sayılı KHK ile Kalkınma Bakanlığı kapatılmış ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Yine 703 sayılı KHK ile 5449 sayılı Kanun'un çok sayıda hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. 10/07/2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 385 ve devam eden maddelerinde ise Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının teşkilat yapısına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Söz konusu kararnamenin 387. maddesinde '*Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü*' bakanlık hizmet birimleri arasında yer almıştır. Yine aynı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 394. maddesinde Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğünün görevlerine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile birlikte yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre kalkınma ajansları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı hale gelmiştir.

Her ne kadar teşkilat yapısı itibariyle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı olsalar da görev, yetki ve sorumluluk alanları sebebiyle kalkınma ajansları ile yerel yönetim kuruluşları da yakın ilişki içindedirler. Zira kalkınma ajansının karar organı olan yönetim kurulu, belediye başkanı ve il genel meclisi başkanı gibi yerel yönetim kurumlarının üst düzey yöneticilerinin de yer aldığı bir organ konumundadır. Yerel yönetim kuruluşlarının bütçesinden pay alması sebebiyle yerel yönetim kuruluşlarının gelirleri açısından olumsuz etkisi olsa da faaliyet gösterdiği bölgenin ekonomik gelişmesine ve kalkınmasına sağladığı katkı sebebiyle kalkınma ajansları yerel yönetim kuruluşlarının faaliyetlerini de kolaylaştıran bir aktör konumundadır.

Kalkınma ajansları kamu kurumu niteliğinde olsa da personelleri kamu görevlisi sıfatına haiz değildir istihdam koşulları açısından iş kanunu hükümlerine tabi tutulmaktadırlar. Bu kapsamda olası ihtilaflar da iş mahkemeleri nezdinde çözümlenmektedir.

Sonuç olarak 26 bölgeyi kapsayan kalkınma ajansları incelendiğinde merkez ile yerel arasında bir kurum olup, kamu yönetimi açısından da "*kendine özgü*" bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bölgeler için stratejik öneme sahip olan kararların

alınmasında yerelin daha fazla söz sahibi olması, sorunlara ilk elden çözüm bulunması arzulanan bir durumdur, fakat kanunda ajansların kuruluş amaç ve görevlerinde belirtilen maddeleri her bölge kendi koşullarında sunabilir hale geldiğinde, ajansların gelişimini tamamladığının ve misyonuna uygun hareket ettiğinin göstergesi olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA AJANSLARI KAPSAMINDA İZMİR VE KARAMAN

2.1. İZMİR VE MEVLANA KALKINMA AJANSLARI

Çalışmanın bu bölümünde İzmir ve Karaman olmak üzere iki şehrin Kalkınma Ajansları bağlamında tanıtımı ve karşılaştırılması yapılacaktır. İki farklı bölgede iki farklı ölçekteki bu illeri seçilmesinin sebebi; Şehirler arasında bölgesel, kültürel, sosyal ve ekonomik olmak üzere pek çok farklılık bulunmasına rağmen aynı kanun kapsamında bölgesel ekonomik eşitsizliklerini girebilmeleri ya da bölgesel olarak rekabet edebilirliklerini aynı kurallar kapsamında nasıl yerine getirmeye çalıştıklarını görmektir. 5449 sayılı “*Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun*” dâhilinde incelediğimiz ajanslar farklı tarihlerde kurulmuştur. Bu kanunda belirtilen kalkınma ajanslarının amaçları, örgütsel yapıları, faaliyetleri, ajanslar tarafından sunulan yardım ve destekler, personel yapıları gibi konular iki il içinde ayrı ayrı olarak incelenecektir.

Gerek İzmir gerekse Karaman ilinin bağlı bulunduğu Mevlana Kalkınma Ajansının örgütsel yapısı 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 3’üncü bölüm 7’nci maddesinde belirtilmektedir. Buna göre ajansın “Yönetim Kurulu”, “Kalkınma Kurulu”, “Yatırım Destek Ofisleri” ve “Genel Sekreterlik”ten oluşmaktadır.

2.2. İZMİR KALKINMA AJANSI

İzmir, 8500 yıllık bilinen tarihi ile insanlığı birçok sürecine tanıklık etmiş önemli bir şehirdir. Ülkemizin üçüncü büyük kenti olan İzmir’in limanı ise ülkenin en önemli ikinci limanı konumundadır. Ege Denizi’nin kıyısında ve Anadolu Yarımadası’nın batısında bulunan kentin nüfusu yaklaşık 4 milyon, yüzölçümü ise 12.012 km²’dir.

İzmir Türkiye'nin en batısında yer alan coğrafi konumu ve ticari noktada dışa açık yapısı, tarih boyunca kullanılan limanı ile batılı tarzda gelişmiş bir kültürel birikime sahiptir. Bu birikimi Anadolu'nun kadim gelenek ve görenekleriyle birleştirmiş, kozmopolit bir yapıdadır. Farklı inanışlara ev sahipliği yapmasıyla inanç turizmini, antik uygarlıkları ve köklü tarihiyle kültür turizmini, güneş, kum, deniz, doğa gibi güzellikleriyle eko turizmini, jeotermal kaynakları ve tesisleriyle termal turizmini bütünleştirmiş ve güçlendirmiştir. Şehir, kongre turizmi açısından da yıl içinde düzenlenen festival ve fuarları ve standardı yüksek tesisleriyle son derece uygun bir metropoldür.¹¹⁷

Yukarıda bahsi geçen özelliklerin İzmir'in ekonomisi ve gelişimine yıllardır etkileri yadsınamaz bir gerçektir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarına da bu özellikleri yansıtmıştır. İzmir yıllar içerisinde eski popülerliğini kısmen de olsa yitirmiştir. Çok fazla göç almış olması, çarpık kentleşmesi, iş ve ticaret becerilerini dönem dönem yanlış politikalar ile yönetmekten birçok şirket merkezini İstanbul'a taşımıştır. Bu saptamalarda göz önünde bulundurularak şehrin kalkınma ajansı incelenecektir.

2.2.1. İZKA'nın Kuruluşu

5449 nolu “*Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun*” ve Ajansları Kurulmasını öngören kararname yayımlanmıştır. Bu kararname doğrultusunda kurulan “İzmir Kalkınma Ajansı”, faaliyet alanı olarak TR31 Düzey 2 bölgesini kapsamaktadır.¹¹⁸ Ajans Ankara ve İstanbul'daki kalkınma ajansları gibi tek ilden oluşacak şekilde kurulmuştur.

Kalkınma ajanslarının kuruluşuna ilişkin 5449 no.lu Kanunun Resmi Gazetede yayınlanmasından sonra çeşitli kurum ve kuruluşun tepkisini çekmiş, bu sebepler de Danıştay ve Anayasa Mahkemesinde çeşitli davalar açılmıştır. Yüksek Mahkeme, dava neticesinde Yasa'nın iki maddesini Anayasa'ya uygun bulmamış ve iptal etmiştir. Ayrıca ajanslarının Anayasa'ya aykırı olmadıklarına da hükmetmiştir.¹¹⁹ Bu ajans

¹¹⁷ <http://www.izka.org.tr/izmir/> (25.05.2019).

¹¹⁸ <http://www.izka.org.tr/kurumsal/> (06.05.2019).

¹¹⁹ Eroğlu ve Kum, s. 176.

11.04.2008 tarihinde tekrar faaliyete geçmiş ancak TR31 İzmir Kalkınma Ajansı ve TR62 Çukurova Kalkınma Ajanslarının davalara ve tereddütlere yol açan isimlerindeki “Bölgesel” ibaresi kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren de pilot bölge olarak kurulan İZKA faaliyetlerine başlamıştır.

Söz konusu davalar sonuçlanan kadar 13 aylık bir zaman dili geçmiştir. Bu sürede ajans 28.04.2007 tarihinde yapmış olduğu olağanüstü Yönetim Kurulu toplantısı ile amaca yönelik faaliyetlerini durdurma kararı almıştır. Toplantıda Maliye Bakanlığından alınan görüşler doğrultusunda cari harcamalara yalnızca yaşamsal faaliyetler noktasında gerekli görülen durumlarda devam edilebileceği ifade edilmiştir.

İzmir Bölgesel Kalkınma Ajansı, alınan karar çerçevesinde bürolarını ve göreve başlayan personelini korumuştur. Faaliyetlerin yapılamadığı mahkeme sürecinde ajans, bir taraftan kurumsal alt yapısını oluştururken; diğer taraftan yurt dışı ajanslarda staj gibi zorunlu gelişim programları, seminerler ve hizmet içi eğitimler ile personellerinin bilgi, beceri ve tecrübelerini artırmalarına yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.¹²⁰

Aşağıdaki bölümlerde 5449 sayılı yasada belirtilen maddeler doğrultusunda ajansın kuruluş amacından, örgütsel yapısından, bütçesinden, faaliyetlerinden bahsedilecek ve yıllar içerisinde bölgesel gelişmişlik anlamında değişimlerin yaşanıp yaşanmadığı incelenecektir.

2.2.2. İZKA’nın Misyon, Vizyon ve Amacı

Ajansın temel sloganı “*Üreten, gelişen, koruyan İzmir için*”dir. Amaçlarını bu doğrultuda belirlemişlerdir. Üretim, gelişim ve koruma temel ilkeleri halindedir. Vizyonu, uluslararası tanınırlığa sahip, sürdürülebilir yerel kalkınmada etkin ve öncü olmaktır. Misyonu ise sürdürülebilir kalkınma için yerel potansiyeli tamamlayıcı bir yaklaşım ile aktif hale getirecek katılımcı araçlar geliştirmek ve uygulamaktır.

Ajansın temel amaçları ise bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak ve kentin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sunmak; rekabet gücünü artırmak ve kültürel, sosyal

¹²⁰ Ecemiş Kılınç ve Burak, s. 217.

ve ekonomik alanlarda İzmir'in gelişimini hızlandırmak; ildeki kurumların kapasitelerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve kentin sosyal ve ekonomik kalkınması çerçevesinde ildeki yerel aktörler ile ortak iş yapma kültürünü ve eşgüdümü geliştirmektedir.¹²¹

2.2.3. İZKA'nın Örgütsel Yapısı

Ajansın 5449 sayılı kanunda belirtildiği üzere oluşturulmuş bir örgütsel yapısı bulunmaktadır. Daha önceki bölümde ayrıntılı olarak belirtildiği için bu bölümde sadece değinmekle yetinilmiştir.

Kalkınma Kurulu, Ajansı'nın danışma organı olarak faaliyet göstermektedir. Bölgede yaşanan sorunlar, karşılaşılan fırsatlar ve bunları değerlendirme noktasında tavsiye niteliğinde kararlar almaktadır. Kurul, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve kamu kurumlarını temsil eden kişilerden oluşmaktadır. Kalkınma Kurulu'ndaki görev dağılımı incelendiğinde kamu kesimi temsilcilerinin is %30; sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcilerinin ise %70'lik bir paya sahip oldukları görülmektedir.¹²²

İzmir Kalkınma Ajansı'nın "Yönetim Kurulu" aynı zamanda karar organıdır¹²³ ve İzmir Valisi dahil olmak üzere olmak üzere 7 kişiden oluşmaktadır.

Ajansın icra organı ise "genel sekreterlik"tir. Bağlı birimleri; Program Yönetim Birimi, Planlama-Programlama ve Koordinasyon Birimi, Yatırım Destek Ofisi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Kurumsal Yönetim Birimi ve Tanıtım ve Dış İlişkiler Birimidir.¹²⁴

2.2.4. İZKA'nın Personel Yapısı

Kalkınma ajanslarının faaliyetlerini gerçekleştirebilmelerini sağlamak üzere genel sekreterliğe bağlı birimler oluşturulmuştur ve bu birimlerde istihdam edilmek üzere çeşitli statülerde personel alımları gerçekleştirilmiştir. Ajans hizmetleri iş

¹²¹ <http://izka.org.tr/files/2015/faaliyetraporu.pdf> (25.05.2019)

¹²² Ergüder, s. 97.

¹²³ <http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/yonetim-kurulu/> (25.05.2019).

¹²⁴ <http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/genel-sekreterlik/> (25.05.2019).

mevzuatı hükümleri doğrultusunda istihdamı yapılan destek personeli ve uzman personel tarafından yürütülmektedir. Bununla birlikte ajanslarda iç denetim yapılabilmesi için bir de iç denetçi istihdamı yapılır.

Personel alımında yarışma sınavı esas alınmaktadır ve aranılan özellikler kanunun ilgili maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Ajansın internet sitesi üzerinden personel alım ilanında bulunulmakta ve istenilen özellikler açıklanmaktadır. Bu şekilde başvurular dikkate alınıp adaylar sınava çağırılmaktadır. Ajanslar kuruldukları ilk dönemlerde ajanslarda istihdam olunmak özenilesi bir durum iken son zamanlarda gerek maaş sistemleri olsun gerekse özlük hakları bakımından bir özellikleri kalmamıştır. Ayrıca her personelin ajans için ayrı bir gider olarak algılanması personel sayısında ihtiyaçları giderebilecek minimum düzeyde kişiler ile çalışılmasına yol açmıştır.

Kalkınma ajanslarının eleştirilen konularından bir tanesi de personel sistemidir. Eleştirilmesinin sebebi ajans personelinin sözleşmeli olarak istihdam edilmesidir. Personel belirsiz süreli hizmet akdine göre istihdam edilmektedir. Gerekli görüldüğünde bu akdi fesh edilebilir bu durumda personelin çalışma güvencesinin olmadığını kanıtlamaktadır. Ajans personeline ilişkin tüm yargısal durumlar iş mahkemelerinde çözüme kavuşturulur.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere ajansın personel sayısı yıllar itibariyle azalmıştır. Özellikle 2014 yılından sonra azalmaya başladığı görülmektedir bu durumun sebepleri arasında personel giderlerinin azaltılması olduğu düşünülmektedir.

Tablo 11: İZKA Tarafından İstihdam Edilen Personelin Yıllara Göre Sayısal Dağılımı

Yılla r	Uzman Person el	Destek Persone li	İç Denet çi	Hukuk Müşavi ri	Genel Sekrete r	YDO Koordinatö rü	Birim Başkanla rı	Topla m
2008	26	7	-	-	-	-	-	33
2009	28	7	-	-	-	-	-	35
2010	32	9	1	1	-	-	-	43
2011	21	8	1	1	1	1	5	38
2012	28	6	1	1	1	1	5	43
2013	25	6	-	1	1	1	5	39
2014	20	5	-	1	1	1	5	33
2015	21	6	-	1	1	1	5	35
2016	17	5	-	-	-	-	4	26
2017	19	6	-	-	-	-	4	29

Kaynak: İZKA Faaliyet Raporlarından yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

2.2.5. İZKA'nın Finansman ve Bütçeleri

Kalkınma ajanslarının kuruluş misyonlarını yerine getirebilmek için de faaliyet ve projeler üretilmesi gerekmektedir. Hizmetlerin sunulabilmesi için belirli kaynaklara her alanda olduğu gibi, ajanslarında ihtiyaçları vardır. Kalkınma ajansları proje karşılığı olarak; kişi, kurum ve kuruluşlara belli standartlar altında karşılıksız (geri ödemesiz) mali ve teknik destek hizmetleri vermektedirler. İzmir Kalkınma Ajansında bu doğrultuda yıllık çalışma programı hazırlanıp ajansın internet sitesinde yayınlamaktadır. Bütçe dışında harcama yapılamamaktadır.

Aşağıdaki tabloda İzmir Kalkınma ajansının yıllara göre Ocak- Aralık ayları toplamda gerçekleşmiş bütçe gelirleri verilmiştir. Ajansın bütçe gelirleri; merkez bütçesinden ayrılan paylar, il öze idaresi, belediye ve ticaret odaları gelirlerinden ayrılan paylar, ajansın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerden elde edilen gelirler, faiz ve repo gelirleri, uluslararası kurum ve kuruluşları(genel olarak AB Fonları kastedilmektedir) tarafından yapılan bağışlar, belediyelerin geçmiş yıl gelirlerinden alınacak paylar ve çeşitli iadelerden oluşmaktadır.

Tablo 12: İZKA Yıllara Göre Bütçe Gelirleri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	TOPLAM
1.Merkezi bütçeden aktarılan paylar	18.148.268	19.425.563	22.339.053	4.480.000	0,00	1.000.000	0,00	12.752.412	14.662.734	15.839.894	86.308.871
2.İl Özel idaresi, belediye, sanayi ve ticaret odalarından	1.424.431,38	15.590.126,20	16.423.408,36	22.773.130,78	11.020.871,95	13.456.651,18	13.365.245,11	14.390.669,53	-	-	108.444.534,49
2.1.İl Özel İdaresi	636.312	829.725	985.516	918.034	1.101.858	1.308.261	363.496,25	00,0	-	-	6.143.202,25
2.2.Belediye	530.803,76	14.439.945,98	15.051.826,04	21.488.131,98	9.516.349,68	11.675.600,99	12.488.822,67	13.826.874,08	4.562.378,82	16.612.183,38	120.192.917,38
2.3.Sanayi ve Ticaret Odaları	257.315,62	320.455,22	386.066,32	366.964,80	402.664,27	472.789,19	512.926,19	563.795,45	605.190,85	669.420,58	4.557.588,49
3.Faaliyet Gelirleri	2.008.496,32	3.131.254,58	3.198.934,21	4.095.300,20	5.424.164,76	3.750.130,50	4.232.695,71	2.809.025,82	88.408,59	90.784,89	28.829.195,58
3.1.Faiz ve Repo gelirleri	2.008.496,32	3.131.254,58	3.198.934,21	4.095.300,20	5.132.530,61	3.588.944,49	3.881.290	00,0	-	-	25.036.750,41
3.2.Diğer Faaliyet Gelirleri	-	-	-	-	291.634,15	161.186,01	351.405,71	00,0	2.836.022,83	3.110.125,97	6.750.374,67
4.Bağış ve yardımlar	-	-	-	-	29.629,53	00,0	7.087,28	61.939,63	-	-	98.656,44
4.1.Uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan	-	-	-	-	29.629,53	00,0	7.087,28	00,0	341.441,14	32.191,30	410.349,25

5.Geçmiş yıl gelirlerinden alacaklar	-	-	-	-	4.197.316,14	2.282.127,19	907.418,26	3.102.742,42	2.167.643,69	8.514.547,78	21.171.795,48
5.1.Belediyeler	-	-	-	-	4.197.316,14	2.282.127,19	907.418,26	00,0	-	-	7.386.861,59
6.Çeşitli İadeler	468,41	26.553,84	0,00	0,00	0,00	00,0	00,0	00,0	-	-	27.022,25
7.Nakit Finansman	-	-	49.037.986,24	62.076.849	49.068.668	62.877.281	00,0	00,0	-	-	223.060.784,24
TOPLAM	21.581.664,11	38.173.497,62	68.668.328,81	93.428.279,98	69.740.650,38	83.366.189,87	18.512.446,36	33.116.789,40	16.918.786	24.445.227	467.951.859

Kaynak: İZKA Bütçe ve Faaliyet Raporlarından yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tablonun da incelendiğinde görüleceği üzere İZKA'nın kaynaklara dağılmış gelir toplamalarına bakıldığında limitlerin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İl Özel İdarelerinin kapatılması ile birlikte 2015 yılından sonra İl Özel İdaresinden pay aktarılamamıştır.

Kalkınma ajanslarının bütçe giderleri ise; “proje ve faaliyet destekleme giderleri, plân, program ve proje giderleri, tanıtım ve eğitim giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri, yönetim ve personel giderleri, taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri, görevlerle ilgili diğer giderler” şeklinde oluşturulmuştur. İZKA'da aşağıdaki tablodan da anlaşılabacağı üzere yıllara göre bütçe giderlerini faaliyet raporlarında açıkça belirtmiştir. Faaliyete başladıkları süreçten itibaren en çok harcama yapılan birim Proje ve Faaliyet Hizmetleri için yapılan harcamalar olmuştur. Çünkü ajansın kuruluş sebeplerinden birisi bölgenin gelişimi için gerekli olan proje ve faaliyetlerin desteklenmesi için mali ve teknik desteklerin sunulmasıydı. Personel gideri, bütçe giderlerinin %15 ini geçemez. Ajans gider bütçesi oluşturulurken böyle bir sınırlama dikkate alınmıştır.

Tablo 13: İZKA Yıllara Göre Bütçe Giderleri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	TOPLAM
1.Genel Yönetim Giderleri	2.013.171,49	6.794.703,37	4.131.204,45	9.076.006,15	6.583.899,79	5.461.960,38	5.490.704,66	7.164.254,26	5.747.322,14	6.032.559,02	58.495.785,71
1.1.Personel Giderleri	1.596.588,04	2.483.819,41	2.958.837,35	3.515.170,40	3.779.222,93	3.889.704,83	3.635.401,12	-	-	-	21.858.744,08
1.2.Mal ve Hizmet Alma Giderleri	416.583,45	4.310.883,96	1.172.367,10	5.560.835,75	2.804.676,86	1.572.255,55	1.855.303,54	-	-	-	17.692.906,21
2.İzleme, Değerlendirme ve Koordinasyon Hizmetleri	0,00	35.770,35	30.363,13	46.454,56	10.704,40	257.353,20	28.901,89	29.294,19	8.668,35	55.560,85	503.070,92
3.Plan, Program ve Proje Hizmetleri	28.965,88	213.293,93	238.662,29	282.499,23	137.166,86	199.530,26	256.237,39	236.125,52	188.057,47	184.947,33	1.965.486,16
4.Araştırma Geliştirme Hizmetleri	25.795,68	81.597,20	144.141,20	151.344,49	833.274,77	1.052.938,74	379.713,29	456.565,72	346.725,35	965.513,17	4.437.609,61
5.Tanıtım ve Eğitim Hizmetleri	345.501,13	572.895,49	1.106.120,34	1.885.891,14	2.635.809,66	1.376.627,45	1.645.255,22	2.207.430,78	1.693.698,17	1.178.191,35	14.647.420,73
6.Proje ve Faaliyet Destekleme Hizmetleri	-	1.311.326,58	21.990.262,83	24.521.348,72	11.197.547,08	10.886.338,24	22.320.571,38	20.030.365	16.457.088,42	37.912.484,67	166.627.332,92
TOPLAM	2.413.434,24	9.009.586,92	27.640.754,24	35.963.541,29	21.398.402	19.234.748	30.121.383,83	30.124.035,47	24.441.559,90	46.329.256,39	246.676.703,11

Kaynak: İZKA Bütçe ve Faaliyet Raporlarından Yararlanılarak Tarafımızdan Oluşturulmuştur.

Yukarıdaki gider tablosu incelendiğinde ajansın yıllara göre giderlerin arttığı ve bu giderleri içerisinde en çok bütçenin ayrıldığı kalem ise proje giderleri oluşturmaktadır. Bu sonucun yadırganmaması gerekir. Ajansların öncelikle kuruluş amacı yıllar itibarı ile değişmiş olsa da bölgelerin gelişmişlik farklarını en aza indirmek hatta yok etmektir. Dolayısıyla bunu da proje teşvikleri ile sağlamaktadırlar. Ancak yine de hem gelir hem de gider tablosu incelendiğinde gelir ve gider kalemlerinin birbirini tutmadığı görülmektedir. Gelir bütçeleri giderlerinden daha yüksektir. Faaliyet raporlarında belirtilen bütçe rakamlarında bu şekilde olan fazla bakiyeler '*Geçmiş Yıl Gelirlerinde Alacaklar*' kaleminde takip edilmektedir.

Toplam 10 yıllık döneme ilişkin giderler analiz edildiğinde proje ve faaliyet destekleme giderlerinin toplam giderler içerisinde yaklaşık %68'lik paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar bütçe içindeki an fazla pay proje ve faaliyet destekleme giderlerine ait olsa da kalkınma ajanslarının temel amacının bu olduğu göz önünde bulundurulduğunda %68'lik payın düşük olduğu değerlendirilebilir ve eleştiriye açık bir husustur.

Diğer taraftan yine 10 yıllık dönemdeki toplam giderler içinde genel yönetim giderlerinin yaklaşık %24'lük paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma geliştirme, tanıtım ve eğitim hizmetlerine ise yaklaşık toplam %8'lik bir pay ayrılmıştır. Genel yönetim giderlerinin toplam giderler içinde yüksek bir paya sahip olması da eleştiriye açık bir diğer noktadır. Zira bütçe hazırlanırken amaçlar ile araçlar arasındaki dengenin sağlıklı biçimde kurulması gerekmekte olup araç niteliğindeki personel giderlerinin daha düşük bir paya sahip olması gerektiği değerlendirilmektedir.

2.2.6. İZKA'nın Proje ve Faaliyetleri

Ajansın temel faaliyet konuları 5449 sayılı kanunun faaliyetleri ile uyumlu olarak oluşturulmuştur. Aşağıda İZKA'nın ana faaliyetleri sıralanmıştır.¹²⁵

¹²⁵ http://www.izka.org.tr/files/planlama/7_faaliyet_raporlari/2009/faaliyetraporu2009.pdf

1. İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak İzmir'in tanıtmak ve/veya tanıtırmak,
2. Paydaşların katılımı ile İzmir ili Bölgesel Gelişme Planı'nı Ulusal Kalkınma Planı'na uyumlu bir şekilde hazırlamak,
3. İzmir ilinde yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, özel kesim ve kamu kesiminde verimli işbirliklerinin oluşmasına, ortak iş yapma kültürü ve kurumsal kapasitesine yönelik çalışmalarda bulunmak,
4. İzmir'in rekabet gücünü artırmaya, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesini hızlandırmaya ve kaynak ve imkanlarını belirlemeye yönelik araştırmalar yapmak ve yaptırmak,
5. Bölgesel Gelişme Planı'nda ifade edilen önceliklere ve temel amaçlara yönelik teknik ve mali destek sağlamak,

Ajansların Proje ve Faaliyet Destekleri öncelikle tabi oldukları kanunun ilgili maddelerine genel çerçevesi belirlenir. Fakat daha ayrıntılı olarak ise “*Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği*¹²⁶” kapsamında yürütmektedir.

Bu bölüm oluşturulurken İZKA'nın yıllara göre faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Raporlarda “Faaliyetlere İlişkin Bilgi ve Değerlendirmeler” ana başlığı altında “Performans Bilgileri” alt başlığında yer verilmiştir. Proje ve faaliyetleri açıklanırken her ana hizmet biriminin ne tür bir proje ve faaliyet yürüttü her birime göre ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Gerçekleştirilen faaliyet ve çalışmalar birimlerin sorumlulukları kapsamına uygun olarak yürütülmektedir. Bu çalışma kapsamında da ajansın genel olarak hangi alanlarda faaliyet gösterdikleri ve projelerini nasıl yürüttükleri açıklanacaktır.

2.2.6.1. İzka'nın Faaliyetleri

İZKA 2008 yılından beri aralıksız olarak aktif çalışan bir ajanstır. Çalışmalarını her çalışma yılını takip eden yılda “*Faaliyet Raporları*” ile ayrıntılı bir biçimde yayınlanmaktadır. Her birim kendi sorumlulukları kapsamında çalışmalar yürütmektedir. Ajans tanıtım, ziyaret ve toplantılarından, personel eğitimine,

¹²⁶ “Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Yönetmeliği”, 8 Ocak 2008 tarih ve 27048 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm> (12.01. 2019).

yatırımcılarla yapılan görüşmelerden yurt dışı ziyaretlerine kadar birçok aktivite gerçekleştirilmektedir ve her yıl bu aktiviteler artarak devam etmiştir.

- 5449 sayılı kanunun ajanslara verdiği görevlerden birisi Bölge Planlarının hazırlanmasıydı. Bu kapsamda İZKA'da faaliyette bulunduğu süreden itibaren 2010-2013 ve 2014-2023 İzmir Bölge Planlarını hazırlamıştır. 2008 yılında bölge planı çalışmalarına başlanmıştır ve 2010 yılında ilk bölge planı tamamlanmıştır. 2013 yılında ikinci bölge planı çalışmalarına başlanmıştır ve 2014 yılında tamamlanmıştır. Planlar hazırlık aşamasında bölgenin durum analizi yapmak, sorunlarını ve avantajlarını görebilmek amacıyla yerel kurum, kuruluş ve STK'lar ile işbirliği içerisinde yürütülmüştür. İlçelerinde dâhil edildiği katılımcı anketleri düzenlenmiştir. Bölge planlarının tanıtımı ve benimsenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.
- Ajansın tanıtımının yapılması, bölgeye yerli ve yabancı yatırımcıların çekilebilmesi maksadıyla ajans kurulduğu süreden beri birçok etkinlik gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklere örnek olarak; ajans personeli tarafından gerçekleştirilen yurt dışı ziyaretleri, yurt dışından gelen ülke ya da şirket temsilcilerinin ağırlanması, yerli yatırımcılar ile ilgili görüşmeler, yatırım yapılabilecek alanların ve karşılaşılabilecek sorunların tespitinin yapılması, halkı bilgilendirecek toplantıların gerçekleştirilmesi gibi örnekler verilebilir.
- Mali destek tasarımlarının yapılması, bütçe ve faaliyet raporlarının hazırlanması, yenilik stratejilerinin oluşturulması gibi faaliyetleri de bulunmaktadır.

2.2.6.2. İzka'nın Projeleri

Kalkınma Ajansı tarafından projelerin desteklenebilmesi ve hayata geçirilebilmesi için öncelikle İzmir Bölge Planına uygun olarak o yıl ve sonraki yılları kapsayacak şekilde mali destek programlarından ne konularda nasıl projelerin üretilmesi gerektiği ve bütçeleri konusunda alternatifler üretilmektedir.

Programın Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Yönetim Kurulu tarafından onaylanması sonrasında Mali destek programlarıyla ilgili başvuru rehberleri tasarımları yapılarak ilgili başvuru sahiplerine dağıtımının yapılması için hazır hale getirilmektedir. Mali Destek Programlarının oldukça geniş bir kitleye duyurulabilmesi

için proje teklif çağrılarını kapsamında tanıtım ve eğitimler gerçekleştirilerek potansiyel başvuru sahipleri bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu aşamayı proje tekliflerinin alınması, değerlendirilmesi ve seçilmesi süreçleri takip etmektedir. Proje tekliflerinin teslimi, değerlendirilme süreci ve seçimine yönelik tüm iş ve işlemler, başvuru rehberleri, “*Destek Yönetimi Kılavuzu ve Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliğine*” göre yapılmaktadır.

Bu kapsamda ön inceleme aşamasını geçen proje teklifleri değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Proje tekliflerinin değerlendirilmesi süreci bağımsız değerlendiriciler tarafından yürütülmekte ve bağımsız değerlendiricilerin oluşturduğu değerlendirme komitesi tarafından hazırlanan raporlar önce genel sekreterlik makamına ardından da genel sekreterlik tarafından Yönetim Kuruluna sunulmaktadır. Kurulun onaylamış olduğu projeler Ajans’a internet sitesinde ilan edilmektedir. Yapılan değerlendirmelerde başarısız olanlara ise reddedilme sebepleri yazılı olarak yapılmaktadır. Başarılı olanlar ise sözleşmelerini imzalamaları için ajansın merkezine davet edilmektedirler.¹²⁷ Başarılı projelerin başvuru sahipleri ile İZKA arasında finansal destekle ilgili sözleşmenin imzalanması aşamasında projenin öngörülen bitim tarihi de kararlaştırılmaktadır.

Sözleşmeleri imzalanıp uygulama aşamasına geçilen projeler için süreç İzleme ve Değerlendirme Birimi kontrolünde proje sonrası denetim faaliyetleri kapsamında ilerlemektedir. Ön izlemeler gerçekleştirip projelerin mali destek programlarına uygunluğu değerlendirilmektedir. Ayrıca projelerin gerçekleştirilme sürecinde kaynakların kullanımında usulsüzlüklerin yapıp yapılmadığını tespit etmek ya da öngörülemeyen sebeplerden dolayı projelerde değişiklik ihtiyaçlarının olup olmadığı incelenip raporlarla kayıt edilmektedir. Proje sahipleri ajansın ilgili birimlerine yürütmekte oldukları projeleri ile ilgili ara raporlar ya da nihai raporlar sunarlar bu sayede gerekli ödeneklerini alırlar. Sonuçlanan projeler için ise etki değerlendirmesi çalışmaları kapsamında sonuç raporları hazırlanmakta ve böylece projelerin ne amaçla başlatıldığı, nasıl devam edildiği, sağladığı faydalar gibi konulara açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

¹²⁷İzmir Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Çalışma Programı,s.20,
http://www.izka.org.tr/files/2013/12/izka_calisma_program_2014_web.pdf (25.05.2019).

Tablo 14: Mali Destek Programlamaya İlişkin Bilgiler

Yıl	Mali Destek Programının Adı	Teklif Çağrısı Bütçesi	Sözleşmeye Bağlanan Destek	Uygulanan Proje Sayısı
2008	KOBİ	17.664.000 TL	23.286.726 TL	89
	Sosyal Kalkınma	11.776.000 TL	5.894.951 TL	62
2009	Tarım ve Kırsal Kalkınma	18.966.293 TL	18.718.470 TL	63
	Turizm ve Çevre	12.644.196 TL	12.605.308 TL	33
2010	Turizmde Rekabet Edilebilirlik ve Yenilik	12.000.000 TL	3.810.010 TL	13
	Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik	6.000.000 TL	7.049.090 TL	41
2011	Teknolojik Üretim ve Yenilik	14.000.000 TL	13.249.204 TL	28
2012	Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri	25.000.000 TL	27.072.689 TL	35
2013	Okul Öncesi ve Mesleki Eğitim	20.000.000 TL	19.997.380 TL	42
2014	Bilgi Toplumuna Dönüşüm ve Bilgi İletişim Teknolojileri	15.000.000 TL	14.913.647 TL	31
2015	Sanayi Bölgelerini Geliştirme Küçük Ölçekli Altyapı	12.000.000 TL	15.277.277 TL	10
	Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma	10.000.000 TL	5.775.963 TL	17
	İlçeler arası Gelişmişlik Farkının Azaltılması	10.000.000 TL	8.865.658 TL	21
	Mesleki Eğitim	10.000.000 TL	10.000.000 TL	13
	Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri	15.000.000 TL	7.315.319,98 TL	13
	Küçük Ölçekli Sanayi Bölgeleri Geliştirme	5.000.000 TL	2.936.069,55 TL	5
2017	Kültür Varlıklarının Korunması ve Yaşatılması	15.000.000 TL	13.788.644,15 TL	15
	Sosyal Uyumun Geliştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı	10.000.000 TL	10.000.000 TL	19
2018	Fizibilite Destek Programı	2.000.000 TL	1.964.354,70 TL	12

Kaynak: İZKA Faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

İZKA tarafından 2008 yılından 2018 yılına kadarki dönemde 21 farklı mali destek programı uygulanmış ve bu destek programları kapsamında 562 projeye toplam 222.520.761 TL mali destek sağlanmıştır. Söz konusu mali desteklerden ağırlıklı olarak kamu kurum ve kuruluşları, KOBİ'ler, yerel yönetim kuruluşları, dernekler, vakıflar vb. faydalanmıştır. Aşağıda her yıl uygulanan mali destek programlarına ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmiştir ancak söz konusu programların uygulandıkları yıl bilgisi açısından proje çağrısının yapıldığı yıl esas alınmıştır. Ancak projelere ilişkin sözleşmelerin imzalanması ve uygulanması çoğu dönemde devam eden yıllara sarmaktadır.

Söz konusu destek programlarını ayrı ayrı ele almak gerekirse İZKA tarafından ilk olarak 2008 yılında “*KOBİ ve Sosyal Kalkınma destek programları*” uygulanmıştır.

KOBİ destek programı çerçevesinde KOBİ'lerin piyasadaki rekabet güçlerinin ve istihdam kapasitelerinin artırılması amacı doğrultusunda kalite yönetim sistemlerinin kurulması, üretim kapasitelerinin artırılması, üretim ve bilgi işlem teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması, pazarlama kapasitesinin artırılması ve üretim süreçlerinin çevreye duyarlılığının artırılması programın öncelikli hedefleri olarak belirlenmiştir. Program kapsamındaki desteklerden faydalanabilmenin ön koşulu KOBİ niteliğine sahip olabilmek şeklinde belirlenmiştir. Söz konusu hedefler çerçevesinde proje bütçesinin %50'sini aşmamak kaydı ile 20.000 – 400.000 TL aralığında mali destek sağlanacağı ifade edilerek proje teklif çağrısı yapılmış ve yapılan başvurular sonucunda toplam 89 projeye mali destek sağlanmıştır.¹²⁸

Söz konusu programın uygulama sonuçlarının değerlendirildiği Etki Değerlendirme Raporunda bütçenin %80 oranında gerçekleştirildiği, tamamlanan 89 projenin %80'inin imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketler tarafından yürütüldüğü ifade edilmektedir. Aynı raporda programın temel amaçlarından olan işletmelerin rekabet gücünün artırılması hedefine önemli oranda ulaştığı, bu kapsamda kalite standartlarının yükseltilmesi amacıyla desteklenen 23 firmadan 18 tanesinin toplamda 42 adet kalite belgesi aldığı ifade edilmektedir.

Raporda yer alan bilgilere göre ekonomik ve sektörel diğer faktörlerin de etkisi ile birlikte 2009-2012 yılları arasında bilgi alınan 45 firmanın ihracat gelirleri %49 artmıştır. Aynı dönemde ihracat gelirleri İzmir genelinde %32 Türkiye genelinde ise %42 artış göstermiştir. Dolayısıyla program kapsamında desteklenen firmaların ihracat gelirleri şehir ve ülke ortalamasının üzerinde artış göstermiştir. Yine yapılan araştırma kapsamında bilgisine başvuru alan 44 firmanın yıllık ortalama kârı %64 oranında artmıştır.

Hazırlanan raporda desteklenen işletmelerdeki ar-ge harcama miktarları ve ar-ge personeli istihdamının arttığı, firmaların benzer programlar kapsamında proje hazırlama kapasitelerinin geliştiği, destek alan firmalardan görüşüne başvuru alan 46 tanesinin 39'unun proje hedeflerine %75 oranında ulaştığı hususları da vurgulanan diğer konulardır. Uygulanan programın istihdam açısından ortaya koyduğu sonuçlar

¹²⁸ <http://www.izka.org.tr/tr/30406/2008-KOBİ-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

ise yeterince tatmin edici değildir. Zira desteklenen işletmelerde 2010 yılında istihdam %12 seviyesinde artış gösterirken aynı dönemde Türkiye genelinde istihdam %13,8 oranında artmıştır.

Raporda ilgili program ile ilgili aşağıdaki öneriler dile getirilmiştir;

- Programların daha dar kapsamlı ve belirli alanlara odaklanmış biçimde tasarlanarak uygulanması,
- İZKA'nın diğer kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmeyen ve yüksek getirisi olan alanlara yoğunlaşması,
- Program kapsamında alınan makine sayısı ve kapasite arttırımı gibi göstergelerin birim maliyette meydana gelen azalma ya da çalışan sayısındaki artış gibi göstergeler ile kıyaslandığında programın hedeflerine ulaşma noktasında yetersiz kaldığı ve bu hususun da göz önünde bulundurulması,
- Programların belirlenecek strateji kapsamında orta ve uzun vadeli olarak tasarlanması ve destek alan firmaların devam eden dönemde tekrar destek almasını engelleyecek kuralların uygulanması.

Aynı yıl uygulanan '*Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı*'nin amacı ise sosyal sermaye ve insan kaynaklarının geliştirilerek gerek sosyal gerekse ekonomik kalkınmanın desteklenmesi olarak belirlenmiş ve bu amaç doğrultusunda eğitim ve istihdam imkanlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, odalar ve üniversitelerin başvurabildiği programın kapsamında proje bütçesinin %75'ini aşmamak kaydı ile 20.000 – 150.000 TL aralığında mali destek sağlanmıştır. Söz konusu program kapsamında 62 projeye mali destek sağlanmıştır.¹²⁹

Programın uygulama sonuçlarının değerlendirildiği Etki değerlendirme raporunda program bütçesinin %77 oranında gerçekleştirildiği, desteklenen kurum ve kuruluşların %63'lük kısmının dernek ve vakıflar ile kamu kurum ve kuruluşları olduğu ifade edilmiştir. Program kapsamında desteklenen projelerden %70'inden fazlası proje kapsamında belirlenen faaliyetleri gerçekleştirmiş ve hedeflerine %90 oranında ulaşmıştır. Program kapsamında toplam 35.952 bireye çeşitli alanlarda eğitim

¹²⁹ <http://www.izka.org.tr/tr/30407/2008-Sosyal-Kalkinma-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

sağlanmış ve 1023 bireyin istihdam edilmesi ya da gelir getirici faaliyette bulunmasına katkı sağlanmıştır.

Belirtilen raporda STK'ların proje faaliyetleri kapsamında etkinlik ve katılımcı sayılarındaki artışı koruyamadıkları ve proje faaliyetlerinin sona erdikten sonra benzer faaliyetlerin sürdürülemediği ifade edilmektedir. Raporda söz konusu program ile ilgili özel aşağıdaki öneriler dile getirilmiştir;

- Programların daha özel alanlara yönelik olarak tasarlanması,
- Projelerin etkinliği konusunda değerlendirme yapılabilmesi için ölçülebilir hedeflerin belirlenmesi,
- Mikro hibe destek programları yoluyla dernek ve vakıfların daha fazla desteklenmesi,
- Proje bütçelerinin kullanımına ilişkin kuralların esnetilerek proje değişiklik talep sayısının azaltılması,
- Alternatif destek araçları oluşturarak projelerin orta ve uzun vadede de sürdürülebilirliğinin sağlanması.

2008 yılında uygulamaya konulan her iki mali destek programı ile ilgili olarak TÜİK ile İZKA arasında imzalanan protokol kapsamında yapılan “*İZKA Yararlanıcı Memnuniyet Araştırması*” sonucunda projelerin %75'inin başvurusunun kendi bünyesinde istihdam ettiği kişilerce hazırlandığı tespit edilmiştir. Bilgisine başvuru başvuru sahipleri özellikle başvuru formunun doldurulması, yönetmelik ve başvuru rehberlerinin karmaşık yapısı ve başvuru süresinin kısa olması hususlarında eleştirilerini dile getirmişlerdir. Bu eleştirilere yönelik çözüm önerisi olarak da formların ve rehberlerin basitleştirilerek teknik yardım masalarının geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

2009 yılında ise ‘*Tarım ve Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı*’ ve ‘*Turizm ve Çevre Mali Destek Programı*’ olmak üzere iki program uygulanmıştır. Tarım ve kırsal kalkınma programının temel hedefi tarım sektöründen elde edilen katma değer artırılması ve rekabet gücünün artırılması amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda ar-ge altyapısının gelişimi, gıda güvenliğinin artırılması ve mevcut üretim altyapısının modernize edilerek teknolojinin imkânlarından daha fazla faydalanılması öncelik olarak belirlenmiştir. Kamu kurumları, kooperatifler, STK'lar, odalar vb. kurumların

başvurabildiği program kapsamında proje maliyetinin %10'undan az %75'inden fazla olmamak üzere 30.000 – 450.000 TL aralığında 63 projeye mali destek sağlanmıştır.¹³⁰

Turizm ve çevre destek programı ise turizm imkânlarının geliştirilmesi ve bölgenin turizm sektöründeki rekabet gücünün artırılması amaçlanmış, bu amaç doğrultusunda da turistik değere sahip bölgelerin görsel ve alt yapı açısından iyileştirilmesi, atık su ve katı atıkların geri dönüşümü için gerekli sistemlerin oluşturulması öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, dernekler, vakıflar, odalar ve üniversitelerin başvurabildiği program kapsamında proje maliyetinin %10'undan az %75'inden fazla olmamak üzere 50.000 – 600.000 TL aralığında 33 projeye mali destek sağlanmıştır.¹³¹

Programın uygulama sonuçlarının değerlendirildiği raporda desteklenen projelerin yeni istihdam olanakları yaratma noktasında yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. Aynı raporda program kapsamında yapılan çevre düzenlemeleri ve çevre kirliliğinin önlenmesi sonucu atıl durumda bulunan alanlarda yurtdışı merkezli iki firma ve küçük ölçekli iki firmanın faaliyete başladığı ifade edilmektedir. Program kapsamında uygulanan 6 projede ise yenilenebilir enerji temin edilmesi hedeflenmiş ve bu kapsamda tasarrufu artırıcı sonuçlar elde edilmiştir.

Hazırlanan raporda programın çevresel, sosyal ve kültürel sonuçlarına ilişkin açıklamalara da yer verilmiştir. Program kapsamında desteklenen projelerden 20 tanesi doğrudan olumlu çevresel etki yaratma amacı taşıdığı ve diğer projelerin de dolaylı olarak bu amaca hizmet ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca program kapsamında geliştirilen 5 projede İzmir'in kültürel varlıklarının tanıtılması, korunması ve çağdaş müzecilik anlayışının geliştirilmesine olanak sağlanmıştır.

Raporda genel olarak projelerin vazgeçilmez nitelikteki faaliyetlerinde etkililik oranının yüksek olduğu, eğitim, istihdam ve tanıtım konularında ise etkililik değerlerinde sağmalar olduğu ifade edilmiştir.

İZKA tarafından 2010 yılında *'Turizmde Rekabet Edilebilirlik ve Yenilik Mali Destek Programı'* ve *'Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik Mali Destek Programı'* olmak

¹³⁰ <http://www.izka.org.tr/tr/30405/2009-Yili-Tarim-ve-Kirsal-Kalkinma-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

¹³¹ <http://www.izka.org.tr/tr/30404/2009-Yili-Turizm-ve-Cevre-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

üzere iki mali destek programı uygulanmıştır. İzmir’de sağlık, kültür ve eko-turizm gibi turizm alternatiflerindeki yeniliklerin arttırılmasını amaçlayan ‘*Turizmde Rekabet Edilebilirlik ve Yenilik Mali Destek Programı*’nda bu amaç doğrultusunda butik otelciliği geliştirmeyi, orta ve üst gelir seviyesine sahip turistlere yönelik turizm alternatiflerinin geliştirilmesi, sağlık, kültür ve eko-turizm imkanlarının genişletilmesini öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Turizm sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’lerin başvurabildiği söz konusu mali destek programı kapsamında proje maliyetinin %10’undan az %50’inden fazla olmamak üzere 50.000 – 500.000 TL aralığında 13 projeye mali destek sağlanmıştır.¹³²

Söz konusu programın uygulama sonuçlarının değerlendirildiği uygulama sonrası değerlendirme raporunda destekten faydalanan işletmelerin ürün ve hizmet kalitelerini arttırdıkları, rekabet güçlerinin ve müşteri sayılarının dolayısıyla da karşılıklarının arttığı ifade edilmektedir. Ancak projeler kapsamında bazı işletmeler istihdam olanaklarının da arttığını ifade ederken diğer bazı işletmeler ise istihdam artışı olmadığını vurgulamışlardır. Aynı raporda projelerin işletme dışında sektör ve bölge için de ekonomik gelişim konusunda katkı sağladıkları ifade edilmiştir.

Aynı yıl uygulanan diğer mali destek programı olan ‘*Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik*’ programında ise kırsal alandaki tarım dışı istihdam olanaklarının geliştirilmesi ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi amaçlanmış, bu amaç doğrultusunda da kırsal alandaki tarım dışı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, dernekler, vakıflar ve odaların başvurabildiği program kapsamında proje maliyetinin %10’undan az %90’ından fazla olmamak üzere 20.000 – 150.000 TL aralığında 41 projeye mali destek sağlanmıştır.¹³³

2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında ise her yıl sadece bir mali destek programı uygulanmıştır. Bu kapsamda 2011 yılında İzmir’de belirlenen sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki işletmelerin patent, faydalı model ya da endüstriyel tasarım niteliğindeki ürünlerin ticarete konu edilmesi ve üretim süreçlerinin ileri

¹³² <http://www.izka.org.tr/tr/30403/2010-Yili-Turizmde-Rekabet-Edebilirlik-ve-Yenilik-Mali-Destek-Programi> (18.05.2019).

¹³³ <http://www.izka.org.tr/tr/30402/2010-Yili-Kırsalda-Ekonomik-Cesitlilik-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

teknoloji imkânları ile geliştirilmesi amaçlanmış ve 28 projeye mali destek sağlanmıştır. 2012 yılında ise *'Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri'* destek programı kapsamında yenilenebilir enerji sistemleri ile çevre teknolojileri konusunda ar-ge çalışmalarını desteklemek, yatırım yapma amaçları doğrultusunda toplam 35 projeye mali destek sağlanmıştır. 2013 yılında uygulanan *'Okul Öncesi ve Mesleki Eğitim'* destek programında ise ilgili alanda yenilikçi yöntemlerin geliştirilmesi ve bu alanda kullanılan alan ve ekipmanların modernize edilmesi amacıyla 42 projeye mali destek sağlanmıştır. Tek programın uygulandığı dönemin sonunda 2014 yılında *'Bilgi Toplumuna Dönüşüm ve Bilgi İletişim Teknolojileri'* destek programı dâhilinde İzmir'deki eğitim, sağlık, ulaşım, kültür vb. bilgi servislerine elektronik erişimin sağlanması, akıllı kent uygulamalarının daha yaygın hale getirilmesi, enerji verimliliğinin artırılması için teknolojik uygulamaların yaygınlaştırılması gibi öncelikli hedefler belirlenmiş ve bu hedefler doğrultusunda 31 projeye mali destek sağlanmıştır.¹³⁴

2015 yılı İZKA'nın hem proje sayısı hem de destek miktarının en fazla olduğu dönemdir. 2015 yılında 6 farklı destek programı uygulanmıştır. Sadece İzmir'de bulunan Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), Serbest Bölgeler ile Küçük Sanayi Sitelerinin (KSS) başvurabildiği *'Sanayi Bölgelerini Geliştirme Küçük Ölçekli Altyapı'* destek programı ile atık depolama ve arıtma tesislerinin geliştirilmesi, enerji altyapılarının iyileştirilmesi, geri dönüşüm sistemlerinin geliştirilmesi vb. hedefler doğrultusunda 10 projeye mali destek sağlanmıştır. Bir diğer destek programı olan *'Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma'* programı dâhilinde ise Çeşme, Güzelbahçe, Karaburun, Seferihisar ve Urla ilçelerinin sahip olduğu ekonomik ve sosyal potansiyeli harekete geçirerek İzmir'in kalkınmasına destek sağlanması amaçlanmış ve 17 projeye mali destek sağlanmıştır. Aynı yıl *'İlçeler arası Gelişmişlik Farkının Azaltılması'* mali destek programı kapsamında İzmir'in diğer ilçelerine göre ekonomik açıdan az gelişmiş olan Beydağ, Dikili, Karaburun, Kınık ve Kiraz ilçelerinde sosyoekonomik gelişmeyi destekleyerek İzmir'in kalkınmasının desteklenmesi amaçlanmış ve 21 projeye mali destek sağlanmıştır. *"Okul Öncesi ve Mesleki Eğitim"* destek programı

¹³⁴ <http://www.izka.org.tr/tr/30341/Onceki-Donem-Destek-Programlari> (25.05.2019).

ise mesleki eğitim kalitesinin artırılması, yaygınlaştırılması, ihtiyaca uygun biçimde tasarlanması ve bu amaç doğrultusunda kullanılan tüm ekipmanların iyileştirilmesi amacıyla 43 projeye mali destek sağlanmıştır. Bir diğer mali destek programı olan *'Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri'* programında yenilenebilir enerji üretiminin genişletilmesi amaçlanarak bu amaç doğrultusunda 13 projeye mali destek sağlanmıştır. Son olarak *'Küçük Ölçekli Sanayi Bölgeleri Geliştirme'* destek programı kapsamında ise İzmir'de mevcut küçük ölçekli sanayi sitelerinin rekabet gücünün artırılması ve altyapılarının iyileştirilmesi amaçlanarak 5 projeye mali destek sağlanmıştır.¹³⁵ 2016 yılında ise yeni bir mali program uygulanmamış ve 2015 yılında çağrısı yapılan mali destek programlarının uygulama sürecine devam edilmiştir.

2017 yılında uygulanan *'Kültür Varlıklarının Korunması ve Yaşatılması Mali Destek Programı'* dâhilinde taşınmaz kültürel varlıkların korunarak turizme kazandırılması ve bölgenin turizm açısından cazibe merkezi haline getirilmesi amaçlanmış, bu amaç doğrultusunda da 15 projeye mali destek sağlanmıştır. Aynı yıl uygulanan *'Sosyal Uyumun Geliştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'* kapsamında ise İzmir ilinde sosyal uyumun geliştirilmesi amacıyla yaşlı bakım hizmetlerinin kalitesinin artırılması, madde bağımlılarının rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesi, engellilere yönelik eğitim ve istihdam imkanlarının geliştirilmesi hedefleri doğrultusunda 19 projeye mali destek sağlanmıştır.

Son olarak 2018 yılında Fizibilite Destek Programı kapsamında İzmir'in teknolojik, yenilikçi ve girişimcilik kapasitelerinin artırılarak turizm, üretim ve hizmet kalitesinin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması amacıyla 12 projeye mali destek sağlanmıştır.

Yukarıda belirli ölçüde detaylarına yer verilen programlar mevcut veriler çerçevesinde genel olarak değerlendirildiğinde özellikle sosyal çevrelere yönelik eğitimlerin artırılması, KOBİ'lerin rekabet gücünün desteklenmesi amacıyla doğrudan ya da sanayi siteleri yoluyla dolaylı olarak desteklenmeleri, turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve enerji başta olmak üzere ekonominin genelindeki teknolojinin rolünün artırılması amacıyla geliştirilen programların önemli bir paya

¹³⁵ <http://www.izka.org.tr/tr/30341/Onceki-Donem-Destek-Programlari>(25.05.2019).

sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu projelerin hedeflerine ulaşma noktasındaki başarısının objektif anlamda değerlendirilebilmesi mevcut imkanlar dahilinde pek mümkün görünmemektedir. Zira bu anlamda bir performans değerlendirmesi yapılmamakta ve kalkınma ajansları nezdinde yapılan bağımsız denetimler mali denetim ile kısıtlı tutulmaktadır.

Uygulanan programlar ile ilgili bir diğer soru işareti ise desteklenen projelerin seçimine ilişkin sürecin şeffaflığı ve denetlenebilirliği hususudur. Mevcut düzenlemeler de bu konuda yeterli olmadığı için kalkınma ajanslarının söz konusu faaliyetleri de eleştiriye açık bir husustur. İZKA'nın faaliyete başladığı dönemden itibaren uygulanan mali destek programları açısından dikkati çeken bir diğer husus ise ülkemizin ikinci liman kenti konumundaki İzmir açısından ihracatı destekleyici mahiyette özel bir mali destek programının uygulanmamış olmasıdır. Gerçekten de Türkiye gibi ithalata bağımlı bir ekonomik yapıya sahip ülkeler açısından ihracat son derece önemli bir gösterge niteliğindedir ve desteklenmesi gerekmektedir.

2.2.7. İZKA'nın Dış İlişkileri ve Bağlantıları

Ajans proje ve faaliyetlerinde deneyimlerinden yararlanabilmek açısından ulusal ve uluslararası kurumlar ile bağlantılıdır. Bu kurumlardan uluslararası bağlantılı olanlar “Akdeniz Yatırım Tanıtım Ajansları Birliği” (ANIMA), “Rekabetçilik Enstitüsü” (TCI Network), “Dünya Yatırım Tanıtım Ajansları Birliği” (WAIPA) ve “Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği” (EURADA)’dır.

Ulusal olanlar ise Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM), Hazine Müsteşarlığı, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.(EXIMBANK), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, Verimlilik Genel Müdürlüğü, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Kredi Garanti Fonu, Kalkınma Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Koordinasyon Merkezi, İzmir Valiliği, İhracat Bilgi Platformu-İhracat Günlüğü, İhracat Bilgi Platformu, Türkiye Kalkınma Bankası, Türkiye Sinai Kalkınma Bankası, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Türkiye İş Kurumu, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye

İstatistik Kurumu, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK)'dur.

Ajansın Dış İlişkiler vizyonu; *“Sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü ve etkin, uluslararası tanınırlığa sahip bir Ajans olmak”*tır. Bu vizyon çerçevesinde uluslararası kuruluşlarla ve yabancı muadilleriyle deneyim paylaşımına, işbirliğine ve çeşitli ilişkilere büyük önem verilmektedir. Buna göre ajans bilgi alışverişi, işbirliği, dayanışma ve ikili iletişimin, en etkili düzeyde getirilmesi için aşağıdaki kurumlarla protokoller imzalamıştır.

Tablo 15: İZKA'nın Dış İlişkileri ve Bağlantıları

Kurum adı ve Web Adresi	Ülke	Şehir	İşbirliği Protokolü İmza Tarihi
Moskova Yatırım ve İhracat Tanıtım Ajansı (Moscow Investment & Export Promotion Agency – MIEPA) www.miepa.org	Rusya	Moskova	28 Ekim 2009
Saraybosna Ekonomik Bölgesi Kalkınma Ajansı (Sarajevo Economic Region Development Agency – SERDA) www.serda.ba	Bosna-Hersek	Saraybosna	19 Temmuz 2010
Bremen Ekonomi Teşviki Ltd. Şti. Bremeninvest İzmir Temsilciliği (WFB – Bremen Economic Development) www.wfb-bremen.de	Almanya	Bremen	10 Mart 2011
Dünya Ticaret Merkezi, Bombay (World Trade Center, Mumbai-WTC Mumbai) http://www.wtcmumbai.org/	Hindistan	Mumbai	22 Aralık 2011
Tüm Hindistan Sanayiler Birliği (All India Association of Industries-AIAD) http://www.aiaindia.com/	Hindistan	Mumbai	22 Aralık 2011
Essen Ekonomik Kalkınma Ajansı (ESEN economic Development Agency-EWG) http://www.ewg.de	Almanya	Essen	10 Şubat 2012
Gauteng Büyüme ve Kalkınma Ajansı, (GAUTENG Growth and Development Agency-GGDA) www.ggda.co.za	G.Afrika	Johannesburg	9 Şubat 2013

Kaynak: <http://www.izka.org.tr/kurumsal/dis-iliskiler/ikili-isbirligi-protokolleri/> (25.05.2019).

İZKA'nın üyesi olduğu ve bağlantı içerisinde bulunduğu uluslararası birlik ve kuruluşlar sayesinde İzmir'in ekonomi ve turizm anlamındaki tanınırlığı artmakta ve gerek doğrudan yabancı yatırım gerekse turizm gelirlerinin artırılması suretiyle İzmir'in kalkınmasına önemli bir destek sağlanmaktadır. Ayrıca yine söz konusu uluslararası kuruluşların kongre, toplantı vb. organizasyonları kapsamında kalkınma ajanslarının uluslararası iyi uygulama örneklerini gözlemleme ve ülkemizde uygulama imkanı da ortaya çıkmaktadır.

2.2.8. İZKA Tarafından Sunulan Destekler

İZKA, İzmir ilinde yerel aktörler ile (kamu-özel-sivil) ortak iş yapma kültürü geliştirmek, bu kesimlerin kurumsal kapasitelerini artırmak için katılımcılık esasına dayalı ulusal kalkınma planıyla uyumlu, 2010-2013 İzmir Bölge Planı'nı hazırlamış

bu doğrultuda bölgesel plan ile programların uygulanabilirliğini sağlama adına ilgili faaliyetlere ve projelere mali ve teknik destek sağlamaya çalışmıştır.

Ajans tarafından halen faaliyet gösterdiği yıllar içerisinde de kapsayacak şekilde İkinci İzmir Bölge Planı (2014-2023) oluşturulmuştur. Söz konusu planın öncelikli hedeflerini ana başlıklar halinde aşağıdaki şekilde sıralayabilmek mümkündür;

- İleri teknolojinin kullanımı ile yenilik ve tasarım kapasitesinin artırılması,
- Girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi,
- Potansiyeli olan sektörlerde kümeler oluşturularak söz konusu kümelerin üretim, ar-ge ve yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Ekonomik aktörlerin kapasitelerinin artırılması ve sürdürülebilir nitelikteki teknolojik üretim ve hizmet sunumunun yaygınlaştırılması,
- Kültür ve turizm olanaklarının geliştirilmesi,
- Sağlık hizmetlerinin sunumuna ilişkin gerek insan kaynağı gerekse fiziki ve teknolojik altyapının geliştirilmesi,
- İçme ve kullanma suyunun yönetiminin geliştirilmesi, atıksu ve katı atıkların geri kazanım, depolama ve bertaraf edilme kapasitelerinin artırılması,
- İzmir'in sosyal imkanlarının geliştirilmesi,
- Şehir içi ulaşım imkanlarının geliştirilmesi,
- Eğitim kalite ve olanaklarının geliştirilmesi,
- İstihdam, iş sağlığı ve güvenliği konularında gelişme,
- Sosyal yardımlaşmanın yaygınlaştırılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması,

Ajanslar her türlü proje ve faaliyet desteklerini daha öncede belirttiğimiz gibi bu bölge planlarına göre yürütmektedirler. Kalkınma Ajansları “*Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği*”nde belirtildiği üzere herhangi bir kuruma direkt destek sağlayamazlar.

Ajans tarafından sunulan mali destekler ayrıntılı olarak önceki bölümde açıklandığı için bu bölümde sadece güdümlü proje desteği ve teknik desteklere yer verilmiştir.

Ajansın sağladığı diğer destek türlü olan güdümlü proje desteği, yine ajans tarafından belirlenen bir alanda uygulama yapacak olan kuruluşun belirlenmesi ve başvuru için yönlendirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Güdümlü proje desteği ile amaçlanan; Ajansın koordinasyonu üstlenmesiyle ihracat ve üretim kapasitesinin

geliştirilmesi, öncülük etmesi, organizasyon modellerinin geliştirilmesi ve yeni sanayi altyapısı, kümelenmelerin desteklenmesi, sanayi üniversite işbirliğinin desteklenmesi, sektörel ihtisaslaşmanın ve çeşitlenmenin desteklenmesidir.¹³⁶

İZKA'nın destek olduğu güdümlü projelerden bazıları aşağıda belirtilmiştir. Bu projeler;

- İZTEKGEB (İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi) İnnovasyon Merkezi,
- Teknik Tekstil Mükemmeliyet Merkezi
- İzmir Kent Koleji Güdümlü Projesi
- Biyokütle Enerji Sistemleri ve Teknoloji Merkezi (BESTMER) Projesi
- Ege Soğutma Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (ESSİAD) Akredite Test ve Analiz Laboratuvarı
- Ege Bölgesi (İzmir İli) Virüs Etkinlik Laboratuvarı Alt Yapısının Oluşturulmuş
- İzmir Bilimsel Araştırma, Uygulama, Test ve Sistem Geliştirme Laboratuvarları (İzmir Teknotest)
- Dış Mekan Süs Bitkileri Genç Fide Üretim Tesisi

Söz konusu projelerden örnek olarak İzmir Kent Koleji Güdümlü Projesini detaylı olarak ele almak gerekirse; söz konusu proje İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülmüştür. Projenin temel amacı İzmir'in ekonomik anlamda rekabet gücünü arttıracak öneme sahip sektörlerdeki nitelikli insan gücü ihtiyacını gidermektir. Bu amaç doğrultusunda söz konusu projeye İzmir'deki üniversite ve odalardan da destek verilmiştir. Projenin toplam maliyeti 3.100.000 TL olup söz konusu maliyetin %75'lik bölümü kalkınma ajansı tarafından karşılanmıştır. Proje kapsamında nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanabilmesi için gerek teorik gerekse uygulamalı eğitim vermek üzere İBB Kent Koleji kurulmuştur. Aynı zamanda tarihi bir geçmişe sahip fabrika binasında hizmet verecek olan fabrikasyon laboratuvarı da kurulmuştur.¹³⁷

Ege Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği tarafından koordine edilen “*Teknik Tekstiller Araştırma ve Uygulama Merkezi*” projesi kapsamında ise 9 Eylül

¹³⁶ <http://www.izka.org.tr/destekler/gudumlu-proje-destegi-2/> (25.05.2019).

¹³⁷ <http://www.izka.org.tr/tr/30349/2014-Izmir-Kent-Koleji-Gudumlu-Projesi> (25.05.2019).

Üniversitesi Tınaztepe Kampüs alanında teknik tekstil sektörüne yönelik ar-ge çalışmaları için bir merkez kurulmuş ve söz konusu proje bütçesinin %75’lik kısmına karşılık gelen 3.300.000 TL İZKA tarafından finanse edilmiştir.

2014 yılında Ege Üniversitesi Güneş Enstitüsü tarafından yürütülen BESTMER projesi ise “*Biyokütle Enerji Sistemleri ve Teknolojileri Merkezi*” kurulması ve ar-ge çalışmaları kapsamında yerli üretimin teşvik edilmesini amaçlamış ve bu kapsamda 14.300.000 TL’lik bütçesinin 6.800.000 TL’lik bölümü İZKA tarafından finanse edilen ve biyokütle yatırımları için bir test merkezi halini alacak olan araştırma merkezi inşa edilmiştir.

Ödemiş Kaymakamlığı tarafından 2016 yılında sözleşmesi imzalanan “*Dış Mekan Süs Bitkileri Genç Fide Üretim Tesisi*” projesinde standart ve kaliteli dış mekan süs bitkisi fide ihtiyacını karşılayabilmek ve bu doğrultuda yıllık yaklaşık 12 milyon fide üretebilmek için 110 dönümlük arazi üzerine köklendirme serası, yetiştirme ve adaptasyon seraları, anaç üretim parselini içeren bir tesis kurulması amaçlanmıştır. Söz konusu projenin uygulama süreci halen devam etmektedir.¹³⁸

2018 yılında sözleşmesi imzalanarak uygulamaya geçen İzmir TEKNOTEST projesi ise ekonomik, makine, medikal, otomotiv yedek parça ve bilişim sektörleri için gelişmiş Ar-Ge laboratuvarlarının kurulmasını amaçlayan ve İzmir Ekonomi Üniversitesi tarafından yürütülen bir projedir. Söz konusu projenin toplam bütçesi 9.900.000 TL olarak belirlenmiş ve bütçenin %75’lik bölümünün İZKA tarafından finanse edilmesi kararlaştırılmıştır.

İZKA da henüz teknik destek, faiz desteği ve faizsiz kredi desteği uygulanmamaktadır. Fakat Projelerin geliştirilmesi ve yardım sağlanabilmesi adına “*Proje İzmir Teknik Yardım Masası, Etki Analizi ve Değerlendirme Çalışmaları, Mali Destek Programları Uygulama Belgeleri ve Online Eğitim*” hizmetleri sunulmaktadır.

¹³⁸<http://www.izka.org.tr/tr/30348/2015-Dis-Mekan-Sus-Bitkileri-Genc-Fide-Uretim-Tesisi-Gudumlu-Projesi> (25.05.2019).

2.2.9. İZKA Denetimi

Ajans iç ve dış denetim olmak üzere iki farklı yöntemle denetime tabi tutulmaktadır. Söz konusu yönetmelikte iç ve dış denetimin kapsamı, kim tarafından yerine getirileceği ve denetçilerin yetki ve sorumluluklarına ilişkin detaylı düzenlemelere yer verilmiş olup bu konular çalışmanın ilk bölümünde ele alındığı için burada tekrar edilmemiştir.

İZKA'nın iç denetimi üst yöneticiye bağlı olarak çalışan iç denetçi tarafından yerine getirilmektedir. İç denetçinin en temel görevi ajansın; mali işlemlerle ilgili karar ve tasarruflarının, harcamalarının ve diğer işlemlerinin, planlara ve programlar ile amaç ve politikalara uygun olup olmadığını takip etmek, değerlendirmek ve denetlemektir. Görevinde bağımsızdır ve yönetim kurulu ile genel sekreterliğe önerilerde bulunabilir. İç denetim sonucu hazırlanan raporlar doğrudan üst yöneticiye sunulduğu için kamuoyu ya da diğer üçüncü kişiler ile paylaşılmamaktadır.

İZKA'nın dış denetimi ise aşağıdaki hususlar kapsamında ve yine aynı yönetmelikte yer alan hükümler ve Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde yapılmaktadır;

- İZKA'nın denetim dönemi olan mali yıl finansal tabloları hakkında denetleme yaparak, gerçeği yansıtıp yansıtmadığı hakkında güvence vermek,
- İZKA'nın mevzuat koşullarına uygun olup olmadığının denetiminin yapılması,
- İZKA'nın denetim döneminde iç kontrol sisteminin kalkınma ajanslarının tabi olduğu mevzuata uygun olarak oluşturulup oluşturulmadığının denetlenmesi,
- İZKA'nın ajans kaynaklarını verimli kullanıp kullanmadığının denetlenmesi.

İZKA'nın bağımsız denetimi ilk olarak 2006, 2007 ve 2008 yıllarını kapsayan üç yıllık dönem için uluslararası alanda tanınmış Deloitte bağımsız denetim şirketi üyesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Devam eden yıllarda ise İZKA'nın bağımsız denetimi KPMG, Global, Moore Stephens ve DFK bağımsız denetim kuruluşlarına üye şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir.

İZKA'nın bağımsız denetimi kapsamında hazırlanan ve son beş yıllık döneme ait olan bağımsız denetim raporları incelendiğinde aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir;

2013 mali yılı için hazırlanan Bağımsız Denetim Raporunda mevzuata uygunluk denetimi, iç kontrol sistemi denetimi, mali tablo denetimi ve bütçe

gerçekleşmelerinin bilgi sistemleri, muhasebe ve kayıt sistemi, risk yönetimi ve süreç ve yöntemleri açısından olumlu görüş bildirilmiştir. Aynı raporda performans denetimi kapsamında harcamalar içinde önemli yer tutan giderler ile ilgili öngörülen çıktıları desteklemeyen, gereksiz ya da fazladan yapılan herhangi bir bulguya rastlanmadığı ifade edilmiştir. Ancak aynı raporda iç kontrol sisteminin organizasyonel yapılanma ve insan kaynakları yönünden iç denetçinin görevinden ayrılmış olması ve yaklaşık 9 aylık süreçte herhangi bir iç denetçinin bulunmaması sebebiyle şartlı görüş verilmiştir. Bağımsız denetim raporunda ayrıca performans denetimi kapsamında verimlilik ve etkinlik açısından ölçülebilir bir performans bilgisinin bulunmaması sebebiyle herhangi bir denetim gerçekleştirilemediği de ifade edilmiştir.¹³⁹

2014 mali yılı için hazırlanan bağımsız denetim raporunda ise bu kez sadece iç kontrol sisteminin organizasyonel yapılanma ve insan kaynakları yönü için değil risk yönetimi için de şartlı görüş verilmiştir. Risk yönetimi ile Organizasyonel yapılanma ve insan kaynakları açısından şartlı görüş gerekçesi 2013 yılında olduğu gibi kalkınma ajansı bünyesinde henüz iç denetçi istihdam edilmemiş olmasıdır. Diğer denetim konuları için olumlu görüş verilmiştir. Bağımsız denetim raporunda performans denetimi açısından ekonomiklik yönü itibarıyla harcamalar içinde önemli yer tutan giderler ile ilgili öngörülen çıktıları desteklemeyen, gereksiz ya da fazladan yapılan herhangi bir bulguya rastlanmadığı ifade edilmiştir. Ancak aynı bağımsız denetim raporunda verimlilik ve etkinlik açısından ölçülebilir bir performans bilgisinin bulunmaması sebebiyle herhangi bir denetim gerçekleştirilemediği de ifade edilmiştir.¹⁴⁰

2015 yılı bağımsız denetim raporunda da yine iç denetçi istihdam edilmemiş olması sebebiyle yine şartlı görüş verilmiştir. Diğer denetim konuları için olumlu görüş bildirilmiştir. Bağımsız denetim raporunda performans denetimi açısından ekonomiklik yönü itibarıyla herhangi bir olumsuz bulguya rastlanmadığı ifade edilmiştir. Ancak aynı bağımsız denetim raporunda verimlilik ve etkinlik açısından

¹³⁹ İzmir Kalkınma Ajansı 01.01.2013 – 31.12.2013 Dönemi Bağımsız Denetim Raporu, ss. 3-9.

¹⁴⁰ İzmir Kalkınma Ajansı 01.01.2014 – 31.12.2014 Dönemi Bağımsız Denetim Raporu, ss. 3-9.

ölçülebilir bir performans bilgisinin bulunmaması sebebiyle herhangi bir denetim gerçekleştirilemediği de ifade edilmiştir.¹⁴¹

2016 ve 2017 yılları için hazırlanan bağımsız denetim raporlarında da aynı şekilde iç denetçi istihdam edilmemiş olması sebebiyle şartlı görüş verilmiş, diğer değerlendirme yönleri açısından olumlu görüş bildirilmiştir. Bağımsız denetim raporlarında performans denetimi açısından ekonomiklik yönü itibarıyla herhangi bir olumsuz bulguya rastlanmadığı ifade edilmiştir. Ancak aynı bağımsız denetim raporlarında verimlilik ve etkinlik açısından ölçülebilir bir performans bilgisinin bulunmaması sebebiyle herhangi bir denetim gerçekleştirilemediği de ifade edilmiştir.¹⁴²

Tez konusuna ilişkin çalışmaların tamamlandığı aşamada henüz 2018 yılı bağımsız denetim raporu yayınlanmadığı için çalışma da söz konusu rapora ilişkin bilgi ve bulgulara yer verilememiştir.

İZKA'nın son beş yıllık dönem için hazırlanan tüm bağımsız denetim raporlarında ajans bünyesinde iç denetçi istihdam edilmemiş olması önemli bir eleştiri konusu yapılarak ajansın iç kontrol sistemi açısından olumlu görüş verilmemesine gerekçe gösterilmiş olmasına rağmen henüz iç denetçi istihdam edilmemiş olması eleştirilebilecek bir husustur. Zira iç kontrol sistemindeki diğer eksikliklerin tespiti ve üst yönetime bildirilerek çözüm üretilebilmesi açısından iç denetçi önemli bir fonksiyon icra etmektedir.

Diğer taraftan verimlilik ve etkinlik açısından da uzun yıllardır ölçülebilir bir performans bilgisinin mevcut olmaması da dikkati çeken bir diğer husustur. Söz konusu hususlara ilişkin kriterlerin tespiti ve ölçülmesi ajansının kuruluş amacının gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetlenebilmesi açısından son derece kritik bir önem arz etmektedir.

¹⁴¹ İzmir Kalkınma Ajansı 01.01.2015 – 31.12.2015 Dönemi Bağımsız Denetim Raporu, ss. 3-9.

¹⁴² İzmir Kalkınma Ajansı 01.01.2016 – 31.12.2016 Dönemi Bağımsız Denetim Raporu, ss. 3-9; İzmir -Kalkınma Ajansı 01.01.2017 – 31.12.2017 Dönemi Bağımsız Denetim Raporu, ss. 3-9.

2.3. MEVLANA KALKINMA AJANSI

İç Anadolu bölgesinin kadim şehirlerinden biri olan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapan Karaman'ın hangi zamanda kurulduğuyla ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bununla birlikte bölgede yapılan kazı çalışmalarında M.Ö. 8000 yıllarında burada bir yaşam sürüldüğüne dair bulgulara rastlanmıştır.

Karaman 1. Dünya Savaşında işgale uğramamıştır. Kent Cumhuriyet'in ilanından sonra Konya iline bağlanmış ve Larende olan ismi Karaman olarak değiştirilmiştir. Uzun süre Konya'nın ilçesi, olarak kalan Karaman 15 Haziran 1989'ta TBMM tarafından alınan karar sonrasında ülkemizin 70. ili olmuştur.¹⁴³

2012 yılı verilerine göre Karaman ili toplam nüfusu 235.464 olup, bu nüfusun 69.860' ı Karaman'ın kasaba veya köylerinde yaşamaktadır. Karaman merkez nüfusu ise 141.630 kişidir. Karaman nüfusunun %60,6'sı 35 yaş altı genç nüfustur. İl çocuk nüfusu olarak %30 oranı olan Türkiye ortalaması üzerinde olup Karaman ili değeri % 31,4'tür.¹⁴⁴

Turizm açısından da çok eski dönemden kalma bir yerleşim yeri olmasından kaynaklanan pek çok kalıntılar vardır. Bu tip kalıntıların dışında coğrafi olarak da turistik güzelliğe sahip, turistik değer taşıyan dağ ve platolar, akarsular ve mağaralar gibi birçok mekâna sahiptir. Bunun dışında turizm açısından kentin doğal güzellikleri, yaylalar ve yaylaların turizm potansiyeli önemli bir kaynak konumundadır. Ancak keşfedilme oranı düşüktür.

Verimli topraklara sahip olan şehirde sanayi daha çok tarıma dayalı olarak gelişmiştir. Bisküvi ve bulgur fabrikaları en önemli sanayi kaynaklarıdır. Elektrik, güneş ve rüzgâr enerjisi ile enerji üretimin kapasitesini arttırmak için çabalamaktadır. Karamanda ham maden kaynakları oldukça fazladır. Özellikle Ermenek bölgesinde birçok maden yatağı bulunmaktadır. Bu faktörler ile Karaman rekabet edebilirlik kapasitesini arttırmaya çalışmaktadır.

Çalışma çerçevesinden Karaman'da bulun Kalkınma Ajansının incelemesinin yapılması gerekmektedir. Fakat Karaman, Konya ili merkez alınarak kurulan Mevlana

¹⁴³ <http://www.karamandayatirim.gov.tr/karaman.asp?SayfaID=1> (21.06.2019).

¹⁴⁴ <http://www.karamandayatirim.gov.tr/karaman.asp?SayfaID=3>(25.05.2019).

Kalkınma Ajansı'na bağlıdır. Karaman'da MEVKA dâhilinde sadece Yatırım Destek Ofisi bulunmaktadır. YDO'ni incelemenden önce MEVKA'dan bahsedilecektir.

2.3.1. MEVKA'nın Kuruluşu

Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA), 22 Kasım 2008 tarih ve 27062 sayılı Resmi Gazetede ilan edilen 2008/14306 sayılı karar ile kurulmuştur. Ajans çalışmalarını 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" kapsamında gerçekleştirmektedir.¹⁴⁵

Ajans Konya ve Karaman illerini kapsayacak şekilde Konya ili ajansın merkezi olmak üzere TR52 Düzey 2 İstatistiki Bölgeleri dâhilinde kurulmuştur.

2.3.2. MEVKA'nın Misyon, Vizyon ve Amacı

Mevka'nın misyonu; plan ve programlar çerçevesinde, stratejik, şeffaf ve katılımcı bir yaklaşımla etkililik ve verimlilik ilkelerini göz önünde bulundurarak tüm görev ve yetkileri yerine getirmek; özel sektör, STK, üniversite ve kamu kurumları arasındaki işbirliğini güçlendirerek, kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmayı hızlandırarak bölge içi kalkınmışlık farklarını azaltmaktır. Vizyonu ise ekonomik, kültürel ve sosyal değerlerin bütünleştiği bölgede hoşgörü, barış ve sevgi ile kalkınmayı yönlendiren, dinamik ve öncü bir kurum olmaktır.¹⁴⁶

MEVKA'nın amaç ve hedefleri şunlardır;¹⁴⁷

- Bölgedeki yerel unsurların uygulanabilir, doğru ve kalkınmayı hızlandıracak ortak hedeflere yönelmelerini sağlamak,

¹⁴⁵ MEVKA 2009 Faaliyet Raporu, <http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/DsyEQLPMs227201853304PM.pdf> (29.05.2019).

¹⁴⁶ MEVKA 2009 Faaliyet Raporu, s. 7,

¹⁴⁷ MEVKA 2013 Faaliyet Raporu, s.38, <http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/DsyZtV8BU330201833720PM.pdf> (29.05.2019).

- Bölgede yer alan üniversiteler, STK'lar, özel sektör ve kamu kurumları arasında ortak iş yapma kültürünü geliştirmek ve işbirliği ve yönetim sistemlerini geliştirerek, bölgesel unsurların ortak hedeflere yönelmelerini sağlamak,
- Bölgedeki yatırım ve iş olanaklarının yurt içi ve yurt dışı tanıtımını yapmak,
- Bölgedeki yatırım ortamını belirlemek ve iyileştirilmesine yönelik faaliyetleri yürütmek ve özel sektör tarafından yapılan yatırımlara yönelik oluşan sürecin takibini yapmak,
- Yeni Teşvik Sistemi ile ilgili faaliyetler yürütmek, bölgede yatırım yapmak isteyen yatırımcılara destek hizmeti vermek ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğine ilişkin Yatırım Destek Ofisleri tarafından çalışmalar yürütmek,
- Ajans personelinin nitelik ve motivasyonunun artırılmasını sağlamak, Ajansın hizmet kalitesini artırmak,
- Program yönetim sürecinde etkinlik ve etkililiği, program ve projelerin uygulama etkinliğini artırmak,

2.3.3. MEVKA'nın Örgütsel Yapısı

Ajansın 5449 sayılı kanunda belirtildiği üzere oluşturulmuş bir örgütsel yapısı bulunmaktadır. Daha önceki bölümde ayrıntılı olarak belirtildiği için bu bölümde sadece değinmekle yetinilmiştir.

Kalkınma Kurulu, Ajansı'nın danışma organı olarak faaliyet göstermektedir. Bölgede yaşanan sorunlar, karşılaşılan fırsatlar ve bunları değerlendirme noktasında tavsiye niteliğinde kararlar almaktadır. Kurul, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve kamu kurumlarını temsil eden kişilerden oluşmaktadır. Kalkınma Kurulu'ndaki görev dağılımı incelendiğinde kamu kesimi temsilcilerinin is %30; sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcilerinin ise %70'lik bir paya sahip oldukları görülmektedir.

Ajansın icra organı ise “genel sekreterlik”tir. Bağlı birimleri; Program Yönetim Birimi, Planlama-Programlama ve Koordinasyon Birimi, Yatırım Destek Ofisi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Kurumsal Yönetim Birimi ve Tanıtım ve Dış İlişkiler Birimidir.

2.3.4. MEVKA'nın Personel Yapısı

Kalkınma ajanslarının kurulma gerekçelerinin başlıca sebeplerinden birisi bölgenin gelişimini arttırmaktır. Bu amaca hizmet etmek adına kamu, sivil ve özel sektör ile yerel aktörlerinde başrolde yer almasını sağlayacak plan, program ve faaliyetlerde bulunulması gerekmektedir. Kalkınma ajanslarında varlık sebeplerinden biriside bu aktiviteleri koordine etmek, mali ve teknik desteklerde bulunmaktır. Ajanslar bu aktiviteleri personelleri vasıtasıyla yerine getirirler. Personel alımlarındaki genel kriterler 5449 sayılı kanunun ilgili maddelerinde belirlenmiştir ve bu doğrultuda yürütülmektedir. Fakat Ajanslar özenel işleyişleri gereğince kendi bölgelerine yararlı olabilmek adına kendi belirledikleri sayıda (sayı konusunda da sınırlamalar vardır), kendi belirledikleri kriterde yeterliliğe sahip ve ihtiyaçlarına yönelik olarak personel istihdam ederler. Personel alımlarını yarışma sınavlarına göre yaparlar. Ajansın internet sitesinde yayınlanan ilana göre başvuran adaylar değerlendirilir.

Ajansta Uzman Personeller, Destek Personeller, İç Denetçi, Hukuk Müşaviri ve Genel Sekreter olarak personel istihdam edilmektedir. Statüleri Sözleşmeli Memur statüsündedirler. Aşağıdaki tabloda da yıllara göre sayı olarak dağılımları ve değişimleri gösterilmektedir. Yıllar içerisinde personel sayısında azalma olmuştur.

Tablo 16: MEVKA Yıllara Göre Personel Sayısı

Yıllar	Uzman Personel	Destek Personeli	İç Denetçi	Hukuk Müşaviri	Genel Sekreter	Toplam
2009	29	5	1	-	1	36
2010	30	5	1	-	1	37
2011	33	7	1	-	1	42
2012	36	7	1	-	1	45
2013	33	7	1	1	1	43
2014	29	7	1	1	1	39
2015	28	6	-	1	1	36
2016	21	5	-	1	1	28
2017	18	7	-	-	1	25

Kaynak: MEVKA Faaliyet Raporlarından yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

2.3.5. MEVKA'nın Finansman ve Bütçeleri

Aktif halde faaliyet sergileyen her kurum ve kuruluşun ihtiyacı olduğu gibi Kalkınma Ajanslarının da proje ve faaliyetlerini aktif olarak yürütebilmeleri gelir ve giderlerini yani bütçelerini belirlemeleri açısından finansal kaynaklara ihtiyaçları vardır. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın bütçe planı uygulaması da incelediğimiz İzmir Kalkınma Ajansı gibidir. 5449 sayılı kanunda belirtildiği gibi bütçe gelir ve giderleri temel dayanakları olup, ayrıca Kalkınma Ajansları Muhasebe Yönetmeliğine göre oluşturmuşlardır.

MEVKA iki ilden oluşan bir ajans olduğu için gelir ve gider dağılımları ikiye bölünmek durumunda kalmaktadır. İki il içinde farklı miktarlarda gelirler olmakta tek havuzda birleşmektedir. Konya'daki belediyelerin gelirleri Karaman'dakilere oranla daha fazla olduğu için Konya'daki belediyelerden daha fazla gelir aktarılmaktadır. Diğer bir farklılaşma örneği ise gider bütçesinden verilebilir. Konya ve Karaman için farklı projeler ve faaliyetler geliştirilmekte, yatırım yapılması adına da iki il için farklı miktarlarda harcamalar olmaktadır. Fakat İZKA için böyle bir durum söz konusu değildir, yatırımlar, proje ve faaliyetler tek ile yapılmaktadır.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde Merkezi Yönetim Bütçesinden aktarılan paylar yıllar içerisinde azalmaktadır. Faaliyet gelirleri ise 2009 yılı için ajansın bir faaliyeti olmamıştır, kurulum aşamasını tamamlamıştır. Sonraki yıllardan itibaren faaliyet gelirleri de gelir bütçesine katkı sağlar olmuştur.

Ajansın faaliyet raporları incelendiğinden “Avrupa Birliği ve Diğer Uluslararası Fonlardan Sağlanan Kaynaklar” adı altında bir gelir kalemi bulunmaktadır. Halbuki kalkınma ajanslarının görünürde çok dile getirilmese de kurulma gerekçelerinin altındaki temel noktalarından birisi AB Fonlarından faydalanmaktır. Ancak MEVKA sadece 2016 ve 2017 yıllarında AB fonlarından faydalanabilmiştir.

Tablo 17: MEVKA'nın Yıllara Göre Bütçe Gelirleri

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	TOPLAM
1.Merkezi yönetim bütçesinden aktarılabacak paylar	14.555.973	18.801.753	3.835.000	3.815.459,04	3.989.000	15.934.951	12.809.424	15.363.725	19.431.263	108.536.548,04
1.1.İl özel idarelerinden aktarılabacak paylar	613.176,86	636.557,56	741.583,90	843.593,80	1.098.230,46	487.716,52	336.307,61	329.376,25	435.312,24	5.521.855,20
1.2.Belediyelerden aktarılabacak paylar	536.583,50	2.722.239,21	4.126.964,83	2.806.355,39	3.596.805,45	3.455.758,05	3.942.433,75	6.223.659,53	7.766.770,32	34.640.986,53
1.3.Sanayi ve ticaret odalarından aktarılabacak paylar	119.477,09	133.207,29	136.438,51	165.509,85	199.345,47	218.364,05	243.704,34	235.034,26	259.686,54	1.710.767,40
2.Faaliyet Gelirleri	-	1.221.606,25	2.378.884,96	1.746.180,91	1.755.180,97	1.066.326,28	1.062.472,01	851.274,23	-	10.081.925,61
2.1.Faiz Gelirleri	88.183,19	-	-	-	-	-	-	-	-	88.183,19 TL

Kaynak: MEVKA Faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

3.Bir önceki yıldan devreden gelirler	-	14.736.248,76	37.201.498,8	33.467.445,22	28.966.623,96	-	26.500.787,96	556.812,37	-	141.429.417,07
4.Bir Önceki yıldan devreden alacaklar	-	3.157.181,10	1.622.573,39	-	-	27.030.558,45	-	-	-	31.810.312,94
5.Avrupa Birliği ve Diğer Uluslararası Fonlardan Sağlanan Kaynaklar	-	-	-	-	-	-	-	19.487.577,45	58.127,08	19.545.704,53
TOPLAM	14.644.156,19	37.916.789,11	45.037.957,15	39.029.085,17	34.710.804,93	44.031.835,73	40.372.683,97	36.259.389,05	19.489.390,08	311.492.091,38

MEVKA’da kuruluş dayanaklarını oluşturan kanun kapsamındaki gibi gider bütçesini kategorilere ayırmıştır. Aşağıdaki tabloda ajansın kurulduğu yıldan itibaren faaliyet raporlarına yansıyan giderleri ifade edilmiştir. Tablo incelendiğinde en çok giderin İzleme, Değerlendirme ve Koordinasyon hizmetleri ile Proje ve Faaliyet Destekleme hizmetleri için yapıldığı görülmektedir. Kalkınma ajansları AR-GE hizmetlerine de çok önem vermelerine rağmen MEVKA’da bu hizmet için 2013 yılında harcamalar yapılmaya başlandığı görülmektedir.

Tablo 18: MEVKA Yıllara Göre Bütçe Giderleri

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	TOPLAM
1.Genel Yönetim Giderleri	1.390.060	3.536.381,03	4.107.198,08	5.927.817,81	4.932.523,16	5.404.591	6.605.323,61	8.504.107,02	7.651.030,90	48.059.032,61
1.1.Personel Giderleri	711.290	2.611.937,39	2.975.805,24	3.693.474,53	3.750.605,05	3.876.461	4.712.257,7	6.811.828,3	5.104.130,15	33.537.210,65
1.2.Mal ve Hizmet Alma Giderleri	678.770	924.443,64	1.131.392,84	2.234.343,28	1.181.918,11	2.130.912,00	1.893.065,91	1.692.278,72	2.546.900,75	14.414.025,25
2.İzleme, Değerlendirme ve Koordinasyon Hizmetleri	-	19.121,38	21.450,20	-	49.147,29	9.465	13.661.987,74	14.141.709,33	-	27.902.880,94
3.Plan, Program ve Proje Hizmetleri	-	408.919,56	658.236,93	-	257.007,64	232.374,00	692.799,40	157.620,86	647.922,68	3.054.881,07
4.Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	-	-	-	-	119.098,81	26.204	4.198.133,46	7.072.252,21	2.231.295,21	13.646.983,69
5.Tanıtım ve Eğitim Hizmetleri	-	29.957,47	185.663,67	-	843.449,20	334.740	350.499,44	249.800,00	-	1.994.109,78

6.Proje ve Faaliyet Destekleme Hizmetleri	-	-	12.449.350,51	19.810.599,06	7.172.582,70	16.244.556,00	18.903.420,04	6.533.686,69	4.480.684,24	85.594.879,24
TOPLAM	1.390.060	3.994.379,44	17.421.899,39	25.738.416,87	13.373.808,80	22.251.930,00	44.412.163,69	36.659.176,11	15.010.933,03	180.252.767,33

Kaynak: MEVKA Faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımdan oluşturulmuştur.

MEVKA'nın bütçe giderlerinin kendi içindeki dağılımı değerlendirildiğinde dikkati çeken en önemli husus ajansının kuruluş amacı olan proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamındaki harcamaların toplam bütçe giderleri içindeki düşük payıdır. Zira proje ve faaliyet destekleme hizmet giderlerinin toplam bütçe giderleri içindeki payı 2011 yılında % 71, 2012 yılında % 77, 2013 yılında %54, 2014 yılında %73, 2015 yılında %43, 2016 yılında %18, 2017 yılında %30 ve ortalamada ise %47 seviyesindedir. MEVKA'nın kurulma amacı göz önünde bulundurulduğunda söz konusu oranlar oldukça düşük seviyededir ve eleştiriye açık bir durumdur.

2.3.6. MEVKA'nın Proje ve Faaliyetleri

22 Kasım 2008 tarihinde kurulan kurum, 2009 ve 2010 yılları için hazırlanacak temel belgeler için kurumsallaşma faaliyetlerini, tanıtım ve bilinçlendirme faaliyetlerini ve uygun destek hizmetlerini en kısa sürede başlatmak amacıyla mali destek programları hedefleyerek çalışmalar yaptı.¹⁴⁸

Ajans 5449 sayılı yasanın 5.maddesinde yerine getirmeleri gereken görev sıralanmıştır. İlgili kanun maddesi gereğince MEVKA da faaliyet ve projelerini faaliyet göstermeye başladığı yıldan itibaren uygulamaya çalışmıştır ve devamda etmektedir.

2.3.6.1. MEVKA'nın Faaliyetleri

MEVKA'da İZKA da olduğu gibi her birim kendi görev ve sorumluluklarını ilgilendiren konularda faaliyet yürütmektedir.

- Bölgesel olan 2010-2013 TR52 Düzey 2 planı katılımcı bir yaklaşım kullanılarak hazırlandı ve plan bölgeyi en iyi yansıtacak şekilde tasarlandı. Hazırlanan Bölgesel Plan çerçevesinde belirlenen bazı eksen ve önceliklerin uygulanması için 2010 yılına ait finansal destek programlarının başlıkları, Ekonomik Kalkınma için

¹⁴⁸ MEVKA, 2009 Faaliyet Raporu, s. 26.

“Finansal Destek Programı ve Sosyal Kalkınma için Finansal Destek Programı” olarak tanımlanmıştır.

İlgili programlara göre, bölgesel paydaşları bilgilendirmek ve proje döngüsünü eğitmek için il ve ilçe merkezlerinde toplantılar düzenlenmiştir.¹⁴⁹ 2014-2023 yıllarını kapsayacak olan Bölge Planı içinde 2012 yılından itibaren çalışmalara başlamıştır.

- Planlama ve programlama faaliyetleri kapsamında her yıl bir sonraki yıl için çalışma programı ve bütçesi hazırlanarak Yönetim Kuruluna Sunulur. Kararlaştırılan bütçe sonucuna göre destek verilecek projeler belirlenmiş, ajans için genel harcamalar belirlenmektedir.
- Mali destek programları için bir teklif çağrısına katılım başvuru çağrısı hazırlamak, destek için başvuruda bulunmak için rehber hazırlamak, teklif çağrısı için hazırlık yapmak, bilgi toplantısı ve eğitim için hazırlık yapmak ve bağımsız değerlendirme havuzu oluşturmak ve güncellemek için bir destek programı hazırlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁰ Her faaliyet yılı içinde aynı süreç izlenmektedir. Bu aşamaları geçen projeler için sözleşmeler imzalanıp uygulamaya konulmaktadır.
- Projelerin uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunları belirlemek ve yararlanıcılara sürekli destek sağlamak için bilgilendirme ve eğitim toplantıları, seminerler ve ziyaretler düzenlenmektedir.
- Bölgede ve çeşitli bölgelerde yatırımları destekleme ve destekleme faaliyetleri çerçevesinde düzenlenen fuar ve sempozyum kongre ve toplantılarına katılım sağlanmıştır. Yatırım veya finansal destek hakkında bilgi edinmek için, özel sektörü ve devlet kurumlarını ziyaret eden çeşitli sivil toplum kuruluşlarının paydaşları, MEVKA'nın kurumsal yapısının destek mekanizmasına yönelik teşvikler ve mevcut finansal destek programları gibi çeşitli konular hakkında bilgilendirilmiştir.

¹⁴⁹ MEVKA, 2010 Faaliyet Raporu, s. 25,
<http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/Dsy4Vpa7B71201760733PM.pdf> (01.04.2019).

¹⁵⁰ MEVKA, 2010 Faaliyet Raporu, s. 38.

2.3.6.2. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Projeleri

Ajans 2009'da faaliyetlerine başladığından beri aşağıda belirtilen projelere mali destek sağlamıştır. Proje başlıkları, sağlanan destek ve proje sayıları yine aynı tabloda belirtilmiştir. 2015-2016-2017 yıllarında önceki dönemlerden devam eden projeler yürütülmüş olup, yeni mali destek projeleri oluşturulmamıştır. Ancak 2018 yılında yeni bir destek programı oluşturulmuştur.

Tablo 19: Mali Destek Programlamaya İlişkin Bilgiler

Yıl	Mali Destek Programı	Teklif Çağrısı Bütçesi	Sözleşmeye Bağlanan Destek	Uygulanan Proje Sayısı
2009	Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı	132.174.471,42 TL	5.798.815,00 TL	45
	Küçük Ölçekli Alt Yapı Mali Destek Programı		2.646.895,34 TL	12
2010	Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı	173.506.658,07 TL	3.684.981,79 TL	73
	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı		12.352.153,12 TL	67
2011	İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı	72.782.570,45 TL	8.346.025,61 TL	46
	Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı		2.481.033,06 TL	34
2012	Bölgenin Rekabet Gücünün Arttırılması Mali Destek Programı	34.000.000 TL	12.494.736,87 TL	64
	Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı		8.531.051,92 TL	22
2013	Bilgi ve Teknoloji Odaklı Üretim Mali Destek Programı (BİLTEK)	15.000.000 TL	11.976.697,09 TL	45
	Kentsel Altyapının Geliştirilmesi Mali Destek Programı(KENTSEL)		2.999.999,78 TL	9
2014	Yenilenebilir Mali Enerji Mali Destek Programı (Kar amacı güden)	23.000.000 TL	5.965.415,07 TL	16
	Yenilenebilir Mali Enerji Mali Destek Programı(Kar amacı gütmeyen)		9.460.433,57 TL	24
	Bölge İçi Gelişmişlik Farklarının Azaltılması Mali Destek Programı		4.553.799,43 TL	16
2018	Odak Sektörler Mali Destek Programı	15.000.000 TL	-	37
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı		-	20

Kaynak: MEVKA Faaliyet Raporlarından yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

MEVKA tarafından 2009 yılında uygulanan “*Küçük Ölçekli Alt Yapı Mali Destek Programı*”nın amacı bölgede yaşayan halkın hayat kalitesini arttırmak ve yaşanılabilir çevrenin sürdürülebilir hale getirmektir. Yerel aktörlerin sunduğu alt yapı hizmetlerinin kalitesinin artırılması hedeflenmiştir. Program kapsamında proje bütçesinin %25’inden az %75’inden fazla olmamak üzere her bir proje için 25.000 – 500.000 TL aralığında destek öngörülmüştür. Aynı yıl uygulanan “*Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı*” ise kırsal kalkınmayı desteklemek ve bölge halkının gelir seviyesi, yaşam kalitesi ve refah düzeyini arttırmayı amaçlamış, bu amaç doğrultusunda da insan kaynağı kapasitesinin geliştirilmesi ve kırsal altyapının geliştirilmesi projelerinin desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda eğitim projeleri için proje bütçesinin %50’sinden az %90’ından fazla olmamak üzere her bir proje için 25.000 – 150.000 TL aralığında, kırsal altyapı projeleri için ise proje bütçesinin %25’inden az %75’inden fazla olmamak üzere her bir proje için 50.000 – 800.000 TL aralığında destek öngörülmüştür.

MEVKA tarafından 2010 yılında uygulanan “*Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı*” ve “*İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı*” kapsamında bölgenin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasına destek olacak projeler desteklenmiş ve toplam 140 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Devam eden dönemde de MEVKA tarafından toplam 276 projeye 66.809.192,40 TL destek sağlanmıştır.

2010 da uygulanan “*İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı*”nın sonuçlarının değerlendirildiği Etki Değerlendirme Raporunda bölgedeki toplam 37 ilçeden 16 tanesinden programa başvuru yapıldığı, Karaman’daki potansiyel başvuru sahiplerinin %2’sinin Konya’da ise %1’inin desteklendiği ve ağırlıklı olarak imalat sektörüne mali destek sağlandığı ifade edilmektedir. Söz konusu raporda yer alan verilere göre program kapsamında gerçekleştirilen harcamaların %97’si makine ve ekipman alımına ilişkindir. Ancak söz konusu veriye rağmen program kapsamında 836 yeni istihdam gerçekleştirilmiştir.

Düzenlenen raporda firmaların birden fazla öncelik seçebilmesine imkân tanınmış olması performans değerlendirmesini olanaksız hale getirdiği için eleştirilmiştir. Program kapsamında cirosunu en fazla arttıran firmaların ar-ge kapasitesini geliştirerek yeni ürün ortaya koyan firmalar olduğu tespit edilmiştir. Proje

uygulayan işletmelerin üretim kapasiteleri %25 oranında artmış ve söz konusu artış ciroların da yıllık ortalama %23 seviyesinde artmasına katkı sağlamıştır.

Raporda yer alan verilere göre program kapsamında desteklenen firmaların ihracat kapasiteleri arttırılmış ve toplam destek tutarının 8,7 katı oranında ihracat yapılmış, firmaların %41'inin ölçekleri büyümüştür.

2018 yılında ise “*Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı*” kapsamında bölgenin gelişimi için altyapı ve girişimcilik çalışmalarının desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda proje bütçesinin %25'inden az %75'inden fazla olmamak üzere her bir proje için 50.000 – 750.000 TL aralığında destek öngörülmüştür. Aynı yıl uygulamaya konulan “*Odak Sektörler Mali Destek Programı*” ise gelişme potansiyeline sahip sektör ve KOBİ'lerin rekabet güçlerini arttırmak amacıyla altyapılarının geliştirilmesini hedeflemektedir.

2.3.7. MEVKA'nın Dış ilişkileri ve Bağlantıları

Mevlana Kalkınma Ajansı olarak üye olduğu organizasyonlar aşağıdakilerdir;

- WAIPA (Dünya Yatırım Tanıtım Ajansları Birliği-World Association of Investment Promotion Agencies)
- EURADA (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği - European Association of Development Agencies)

Bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde ve AR-GE çalışmalarının yapılabilmesi adına, ajansın TR52 Bölgesindeki Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mevlana Üniversitesi, KTO Karatay Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi arasında üniversite-kent, üniversite-sanayi ve işbirliklerinin desteklenmesi için çeşitli işbirlikleri sağlanmıştır. Bu anlaşmalar neticesinde bölge ile ilgili analiz ve araştırma çalışmalarının ve bölgedeki proje geliştirme yetkinliğinin arttırılması hedeflenmektedir.¹⁵¹ Bu kapsamda 2015, 2016 ve 2017 yıllarında kamu, özel sektör ve üniversiteler arasında yaklaşık 100 toplantı gerçekleştirilmiştir.

¹⁵¹ <http://www.konyadayatirim.gov.tr/mevka.asp?SayfaID=3> (25.05.2019).

Ayrıca ajans ile Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) arasında kurumsal işbirliğinin tesis edilmesi ile ilgili işbirliği anlaşması yapılmıştır. DEİK bu anlaşma doğrultusunda; bölge işletmelerine yönelik destek mekanizmalarında ve programlarda kullanılmak üzere fon kaynağı oluşturmak için; bankalar, kredi kuruluşları ve ulusal, uluslararası veya yerel fonlarla gerçekleştirilecek işbirliği ve çalışmalara katkı sağlayacak, bu süreçte ajansa danışmanlık hizmeti verecek, ajanstan gelen DEİK'in yurt dışı kuruluşlarına ve işbirliği ağına dair işbirliği ve ortaklık tekliflerini koordine edecek, ajansın DEİK'in mevcut iletişim ve bilgi ağına katılımını temin edecek, ajans sisteminin bilinirliğini yurtdışı ve yurtiçi paydaş gruplarında artırmaya yönelik çalışmalar yapacak, ajans tarafından tanıtım ve yatırım promosyonu ile ilgili analiz çalışmalarına ve strateji dokümanlarına, hazırlanacak görsel ve yazılı tanıtım malzemelerinin üretimine katkı sunacak, ajansın programlara katılımını sağlayarak yatırım ve tanıtım promosyonları ile ilgili sunum yapmasına imkân oluşturacak, ajansı yıllık yurtiçi ve yurtdışı etkinlik programları ile ilgili bilgilendirecek, ajans ile bölgenin yatırım ve ticaret kanalları aracılığıyla küresel piyasalara entegre olması için sahip olduğu tüm hizmet, imkân, deneyim ve birikimleri paylaşacak ve bu doğrultuda; ortak yatırım heyetleri düzenlenmesi için organizasyon ve koordinasyon çalışmaları gerçekleştirecektir.

Ajansın diğer bir bağlantısı da Avrupa İşletmeler Ağıdır. Avrupa İşletmeler Ağı ile Konya Sanayi Odası arasında hizmet birliği anlaşması yapılmıştır. Avrupa İşletmeler Ağı, 2008 yılından beri Türkiye'deki KOBİ'lere yönelik; ağırlıklı dış ticarete yönelik olmak kaydıyla seminerler-konferanslar, destekleyici eğitimler ve ülke günleri düzenlemekte; fuar, kurum ve firma ziyaretleri ve ikili görüşmeler yapmakta; Türk ve Avrupalı firmalar arasında özellikle ticari işbirliklerinin geliştirilmesi amacıyla iletişim sağlamakta ve AB mevzuatı, ihaleleri, kredileri, hibeleri, politikaları konusunda bilgilendirmeler yapmaktadır.

Avrupa İşletmeler Ağı'nın şirketlerin ve KOBİ'lerin tüm bilgi gereksinimlerini gideren bir “tek durak” (One-Stop-Shop) olma özelliği vardır. bu özellik “yanlış kapı yok” politikası ile birlikte yürütülmektedir. Buna göre herhangi bir yerden ve bir bağlantı noktasından ağa dahil olan bir KOBİ gereken desteği almaktadır. Destek alamaması durumunda ilgili hizmeti alabileceği organizasyona ve kendisine yardımcı olabilecek kuruma yönlendirilir.

İş sahibi olanlar pazar pozisyonlarının gelişimi, müşteri odaklı büyüme, yeni pazarlara açılma, inovasyon vb. alanlarda en iyi uygulamaları tanımlama, yayma ve paylaşma adına teşvik edilmektedirler. Netice itibarıyla KOBİ'lere Avrupa İşletmeler Ağı, kendi potansiyellerini fark etme, bölgesel iş oluşturma ve gelişim noktasında destek sağlamaktadır.

2.3.8. MEVKA Tarafından Sunulan Destekler

MEVKA tarafından sunulan destekler; Mali Destek, Teknik destek, Doğrudan Faaliyet Desteği ve GÜDÜMLÜ Proje Desteği Programları olarak dört koldan ilerlemektedir. GÜDÜMLÜ proje destekleri 2012 yılından itibaren başlamıştır.

Ajans tarafından sunulan mali destekler ayrıntılı olarak önceki bölümde açıklandığı için bu bölümde sadece GÜDÜMLÜ proje desteği ve teknik desteklere yer verilmiştir.

Ajans tarafından sunulan teknik destek programı ile bölgesel kalkınma açısından bölgede bulunan yerel unsurların önemli görülen faaliyetleri için yeterli ve gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulması için gereken desteğin sağlanması amaçlanmaktadır. Buna ek olarak, bölgedeki yerleşim yerlerine çeşitli müdahale biçimlerini içeren, koruma ve kullanım dengesi içerisinde sürdürülebilir yeşil büyüme sağlayan, ulusal ve uluslararası alanda daha rekabetçi firmaların yaratıldığı, dengeli ve çok merkezli bir mekânsal örgütlenme oluşturulması, bölge kırsalında yaşamın canlandırılması ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması, ulusal ve küresel alanda erişilebilirliğini bölgenin lojistik alt yapısını güçlendirerek daha ileriye taşımak, sağlıklı, birlikte hareket edebilen, bilgi ve becerilerini sürekli yenileyen bireylerin oluşumunun desteklenmesi önceliklerini de içermektedir.

2017 Teknik Destek Programı kapsamında bütçesi 2017 çalışma bütçesi içerisinde yer alan Ajans'a toplamda 133 adet 1.330.398,90 TL tutarında başvuru yapılmıştır. Bunların 116 tanesi başarılı bulunmuş ve desteklenme hakkı elde etmiştir. Bu başvuruların tutarı 999.656,00 TL'dir. GÜDÜMLÜ destek projeleri özel nitelikli model projelerdir. Proje teklif çağrısı yapılmaz. Bu projelerin koşulları ve konusu ajans yönlendirmesinde ve öncülüğünde belirlenmektedir.

Güdümlü projelerde ajans, toplamdaki proje maliyetinin maximum %75'i kadar finansal destek sağlayabilmektedir. Bu projelere ait fizibilite raporu ve bu raporuna esasını oluşturan diğer belgeler, yönetim kurulunun onaylaması sonrasında ilgili bakanlığın onayına gönderilmektedir. Bakanlık tarafından uygun görülmesi durumunda söz konusu proje önerisi, fizibilite raporu ve raporun esasını oluşturan diğer belgeler ajans tarafından desteklenebilmektedir.

2017 yılı güdümlü proje desteğinin hazırlık toplantısında olgunlaştırılan ve öne çıkan projeler aşağıda belirtilmiştir:

1. Bakanlığın “Dijital Sanayi Ar-Ge Merkezi” ve “Savunma Sanayi Geliştirme Merkezi” ve adlı projeleri,
2. Karaman Valiliği’nin “Karaman Merkez Taşkale Köyü İncesu Mağarası Restorasyonu ve Çevresine Rekreasyon Alanları Planlama ve Uygulama Projesi”,
3. Karaman İl Özel İdaresi’nin “Karadağ’ın Eteklerinde Kırsal Turizm Modeline Yönelik Turizm Merkezlerinin Oluşturulması” projesi,
4. InnoPark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi’nin “Konya TGB Tasarım Analiz ve Simülasyon Merkezi”
5. Konya Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü’nün “Dijital Sanayi Ar-Ge Merkezi”
6. Konya Sanayi Odası’nın “Savunma Sanayi Geliştirme Merkezi”
7. Konya BB’nin “Uluslararası Antrenman ve Kongre Turizmi Merkezi”

2.3.9. MEVKA’nın Denetimi

Ajansta Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği kapsamında denetimlere tabiidir. Ajans bünyesinde iç denetçisi bulunur ve bu sayede iç denetimini yaptırmaktadır. Dış denetimi için ise yönetmelikte de belirtildiği üzere bağımsız denetim kuruluşlarına dış denetimini yaptırmaktadır.

Dış denetim, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda gerekli görülmesi durumunda her zaman ama daha çok yıl içerisinde en geç mart ayında SPK mevzuatı doğrultusunda kurulmuş olan bağımsız denetim kuruluşlarına ajansın her türlü hesap ve işlemleri inceletilebilmektedir. Bu kuruluşlar tarafından denetim neticesinde hazırlanan raporlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve İçişleri

Bakanlığına eş zamanlı olarak sunulmuştur. SPK mevzuatına göre kurulmuş olan bir bağımsız denetim kurumu ile 2009 yılı dış denetimini yapmak için anlaşma yapılmıştır. İlgili mevzuat gereği denetim 2010 yılı Mart ayı içerisinde yaptırılmıştır.¹⁵² Devam eden yıllar içinde dış denetimleri bağımsız denetim şirketlerince yaptırılmıştır. Ancak ajansın resmi sitesinde henüz bu raporlar yayınlanmamıştır.

2.4. İZKA VE MEVKA KARŞILAŞTIRMALI DURUM ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde İzmir ve Karaman'daki Kalkınma Ajanslarını kuruluş aşamalarından itibaren ele alarak, hangi yasal dayanağa göre ve hangi amaçlarla kurulduklarını, görev ve yetkilerinin neler olduğunu, örgütlenme ve personel yapılarını nasıl oluşturduklarını, plan, program ve faaliyetlerinin neler olduğunu, finansal kaynakları, gelir ve gider bütçelerini, bölgeye sundukları hizmetler kapsamında desteklerinin neler olduğunu ve en nihayetinde denetimlerinin kim ya da kimler tarafından yapıldığı sırasıyla incelenmiştir. Kolaylık sağlaması ve yıllar içerisinde ki değişimleri göstermesi açısından gerekli bölümlerde şekil ve tabloları da çalışma desteklenmiştir. Ajansların kuruluş yıllarından günümüze kadarki ilerleyişlerini böyle kapsamlı bir şekilde incelememizin nedeni, çalışmanın amacından kaynaklanmaktadır.

Bölüm itibari ile birçok çıkarımda bulunulabilir. Öncelikle genel olarak değerlendirmek gerekirse Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının birçok kez yinelenmesine rağmen 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanunu'na dayanarak kurulduklarını söylenebilir. Her iki ajans da -İzmir Kalkınma Ajansı ve Mevlana Kalkınma Ajansı- misyon ve vizyonlarını, önceliklerini, örgütsel ve personel yapılarını, proje ve faaliyetlerini, destek yöntemlerini, denetimlerini kuruluşlarının dayanağı olan bu kanuna uygun olarak oluşturmuşlar ve işleyişlerini sürdürmüşlerdir. Küreselleşme sürecinin bir çıktısı olan “*kalkınma ajansları*” modeli kuruldukları süreçten itibaren vizyon ve

¹⁵² MEVKA, 2009 Faaliyet Raporu, ss. 27-28.

misyonlarını revize etmişlerdir. Birbirinden çok farklı bölgede farklı olanak ve koşullarda faaliyet yürütmelerine rağmen önceleri hedefleri bölgesel gelişmişliklerini arttırmak ve gelişmişlik farklarını azaltmak iken son dönemlerde bölgeler arası rekabet edebilirliğe, sürdürülebilir kalkınmaya, ulusal ve uluslararası yatırımcı çekmeye daha fazla önem verir hale gelmişlerdir. Ajanslarda yaşanan bu amaç sapması ile bölgeler var olan olanaklarını en güzel süsleme ile yerli ve yabancı yatırımcıları çekmek için kullanmaktadırlar.

İncelenen iki şehri ajans bazlı kıyaslama yapabilmek için ortak noktaları olan “Yatırım Destek Ofisleri”nin bir mukayesesini yapmak gerekir. Çünkü Karaman, Mevlana Kalkınma Ajansına bağlıdır ve ajansın merkezi Konya’dır, Karamanda sadece Yatırım Destek Ofisi bulunmaktadır. İzmir’de ise ajans tek merkezden ve tek ilden oluşur. Yatırım Destek Ofisleri’nin kuruluş amacı bölgenin yatırım ortamını yerli ve yabancı yatırımcılara tanıtmak ve onları bölgeye teşvik etmektir. Yatırımcılar tarafından başvuruları inceler ve onlara yol gösterir. Sunduğu hizmetler istisnalar dışında ücretsizdir. YDO’ların bu özellikleri genel kapsamlıdır. Fakat iki şehrin olanakları ve koşulları birbirinden hem coğrafi olarak hem de maddi olarak çok farklıdır. Bu farklılık ajansların sunabilecekleri imkânlarla da yansımaktadır. İzmir iline yatırımcı çekmek ya da ilin tanıtımını yapmak Karaman ilinden şüphesiz ki daha kolaydır. Örneğin turizm faaliyetlerinin bile şehrin tanıtımının yapılması, şehre dikkat çekilmesi bakımından çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında ülke genelinde var olan ajanların ve ajanslara bağlı birimlerin içerikleri ve hedefleri aynı olsa da uğraş veriş şekilleri farklılık göstermekte ve ajansların rekabet edebilmeleri açısından kıyaslamak imkânları doğrultusunda olanaksızlaşmaktadır.

Her iki ajans tarafından desteklenen projeler ve sektörler genel olarak karşılaştırıldığında İZKA’nın ağırlıklı olarak KOBİ niteliğindeki işletmelere, turizm, kırsal kalkınma ve enerji sektörlerindeki yatırımlara destek veren programlar uyguladığı, diğer taraftan MEVKA’nın ise İZKA ile kıyaslandığında desteklediği sektör çeşitliliğinin daha fazla olduğu görülmektedir. Zira MEVKA kırsal kalkınma, sosyal kalkınma, iktisadi kalkınma, turizm sektörünün geliştirilmesi, bölge altyapısının geliştirilmesi ve yenilenebilir enerji sektörlerine yönelik çeşitli destek programları uygulamıştır. İZKA açısından Türkiye’nin ikinci liman kenti olması sebebiyle ihracata yönelik bir destek programı uygulamamış olması, MEVKA

açısından ise kırsal kalkınma destek programlarına daha fazla ağırlık vermesi gerektiği hususları eleştiri konusu yapılabilir.

Diğer taraftan İZKA'nın bağımsız denetim raporlarında da ifade edildiği üzere etkinlik ve verimlilik açısından herhangi bir performans değerlendirmesi yapılmadığı için İZKA tarafından desteklenen projelerin bölge ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri açısından herhangi bir değerlendirme yapma olanağı bulunmamaktadır. Sadece dört tane etki değerlendirme raporu yayınlamışlardır, ancak çok sayıda proje desteklenmiştir. MEVKA ise sadece 2010 yılında uygulanan iktisadi kalkınma mali destek programı için etki değerlendirme raporu hazırlamış, öncesi ve sonrasında uygulanan destek programları açısından bu kapsamda bir değerlendirme raporu hazırlanmamıştır. Söz konusu ajanslar tarafından desteklenen projelerin bölgenin ihtiyaçlarını karşılama, kalkınmasını sağlama vb. yönlerden sonuçlarının değerlendirilebilmesi için ajansların bu konulara ilişkin raporlar hazırlaması ve objektif kriterler üzerinden hazırlanan raporları kamuoyu ile paylaşması gerekmektedir.

SONUÇ

Gelir dağılımındaki adaletsiz yapı ve gelişmişlik düzeyindeki farklılıkları tarih boyunca hep var olmuştur. Söz konusu durumun ortaya çıkış sebebi çeşitlilik göstermekle birlikte sanayi devriminin ortaya çıkardığı üretim ve tüketim alışkanlıkları temel sebep olarak kabul edilmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan alışkanlık ve beklentilerin uluslararası boyut kazanması ile birlikte sanayi ve üretim gücünü elinde bulunduran bölgeler ile diğer bölgeler arasında ciddi gelişim farklılıkları ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu yeni durum bölgeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğini de beraberinde getirmiştir.

Ortaya çıkan gelişmişlik ve gelir dağılımı farklılıklarının ortadan kaldırılabilmesi amacıyla gerek ulusal gerekse uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından farklı dönemlerde çeşitli çözüm önerileri gündeme getirilmiş ancak söz konusu çözüm önerilerinin hiçbirisi henüz sorunları tam anlamıyla çözüme kavuşturamamıştır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ve bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farklılığı ile ilgili getirilen çözüm önerilerinden birisi de bölgesel kalkınmanın ön planda tutulmasıdır.

AB'nin amacı da birliğe üye ve aday gösterilen ülkeler arasında gelişmişlik bakımından uçurumların olmamasıdır. Kuruldukları süreden itibaren misyon ve vizyonlarını bu temeller üzerine kurmuştur. Amacını yerine getirebilmek maksadıyla yeni yerel idare modelleri oluşturmuş, bünyesindeki ülkelere bu sistemleri kurdurtmuş ve aday devletler içinde ön şart olarak belirtmiştir. Arzu ettiği uygulama modeli için AB, ülkelere belirli koşullarda fon aktarımı yapmış ve yapmaya da devam etmektedir.

AB'nin etkisi, küreselleşme süreci, teknolojik gelişmeler, iletişim ve haberleşme sistemlerinin artması gibi etkenlerle birlikte ülkelerde birçok alanlarda olduğu gibi yönetsel alanlarında da tek tip modeller oluşmaya başlamıştır. Sistem çarkına ayak uydurabilmek adına, özellikle ekonomik bağımsızlıklarına ulaşamamış ülkeler, dışarıdan empoze edilmeye çalışılan tepeden inme uygulamalara dâhil olmak zorunda kalmıştır. Kalkınma ajanslarının kurulma süreçleri dikkate alındığında tek düze sistemin kurulmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir.

Sınırları belirlenen ortak sistemin başarıya ulaşabilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Teoride istenilenin topyekun bir kalkınma olmasına karşın uygulamaya bakıldığında öyle olmadığı görülmektedir. Ekonomik yönden gelişimlerini tamamlayan ülkelere bakıldığında, bölgeleri arasında ciddi derecede gelişim farklılıkları bulunduğu görülmektedir. Bu durumun oluşmasının birçok sebep bulunmaktadır. Ülkelerin geçmişten alışlagelmiş ekonomik düzenleri, toplumsal yapıları, yaşanan savaşlar, göçler gibi sayılabilecek birçok sebep gelişmişlik farklarını etkilemektedir.

Avrupa da ekonomik olarak lider sayılabilecek ülkelerde dâhil yerel idari modellerini değiştirme yoluna gitmişlerdir. İlk başlangıçlarda amaçlanan farklılıkları gidermek iken zamanla bu farklılıkları daha belirgin hale getirerek rekabet edebilirlik düzeylerini arttırmayı hedef edinmişlerdir. Dış ilişkilerini güçlü tutarak bölgenin tanıtımını yapmak, dış yatırımcıyı bölgelerine çekerek istihdam ve gelişmişlik düzeylerini arttırmak istemişlerdir. Ancak her ülke de bu sistemin işleyiş ve uygulama biçiminden memnun olmamıştır ve buna İngiltere örnek olarak verilebilir. Kalkınma ajanlarının ülke ekonomisine katkı sağlamadığını aksine ihtiyaç dışı harcamalardan kaynaklı bütçe giderlerini arttırdığı, gelişmiş bölgelerin daha fazla geliştiği ancak daha geri kalmış bölgelerin ise bu süreçte oldukça zorlandığı gibi gerekçelerle ajansları kapatmışlardır.

Türkiye özelinde konu değerlendirildiğinde ise, bulunduğu coğrafya ne kadar eski olursa olsun ülke kuruluş ve yönetim biçimi açısından yeni sayılabilecek geçmişe sahiptir. Uzun yıllar süren savaşların ardından kurulan Cumhuriyet sistemi ile her anlamda kalkınma süreci en başından başlamıştır. Yönetimsel anlamdaki yenilikler, içinde bulunulan sosyal ve ekonomik olanaksızlıklar sürecin daha uzun ve zorlu ilerlemesine sebep olmuştur. Yıllar içerisindeki gelişmişlik farklarının giderilebilmesi için bir dizi önlemler alınmış, planlı dönem uygulamalarına geçilmiş, uluslararası sisteme entegrasyon nedeniyle benzer modeller denenmeye çalışılmıştır. Fakat bu süreç içerisinde uygulanan kalkınma politikaları sorunların çözümü olamamış ve halen günümüzde aynı sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmaktadır.

Bölgesel eşitsizlik sorunlarının temeline inilemediği için yüzeysel uygulamalarla geçici çözümler sağlanmıştır. Özellikle kırdan kente göç süreci durdurulamadığı için kentlerdeki çarpık yerleşim modeli, istihdam, yaşam koşullarının

kötüleşmesi gibi sorunlarda ortaya çıkartmıştır. Her bölge koşulları birbirinden farklıdır. Örneğin, coğrafi konum olarak ulaşım elverişli, kültür ve deniz turizmi açısından tercih edilen, liman kenti gibi özellikleri bulunan bir şehir ile bu olanaklara sahip olmayan bir şehrin gelişmişlik açısından aynı koşullarda değerlendirilmesi imkânsız denebilecektir.

Türkiye’de uygulanmakta olan bölgesel kalkınma politikaları temel olarak bazı kamusal hizmetlerin merkezden değil de yerel idareler tarafından sunulmasını ve bu yolla yerel kaynakların kullanımının arttırılmasını hedeflemektedir. İlk olarak beşer yıllık dönemler itibariyle hazırlanan kalkınma planları ile birlikte ortaya çıkan bu uygulama AB’ye üyelik süreci ile birlikte bölgeler arasındaki rekabeti arttırmak ve bölge içindeki gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırma politikalarını da gündeme getirmiştir.

Kalkınma ajansları da söz konusu gelişmişlik düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırmak, rekabeti arttırmak ve bölgesel kalkınmayı destekleme amaçları doğrultusunda oluşturulmuş kurumsal yapılanmalardır. Türkiye’de kalkınma ajansları kurulmadan önceki dönemde de ağırlıklı olarak AB ve diğer uluslararası fon kaynaklarından finanse edilen programları uygulayan yapılanmalar bulunmaktaydı. Söz konusu uygulamaların devamında da 08.02.2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “*Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun*” ile birlikte kalkınma ajanslarına ilişkin yasal alt yapı oluşturulmuştur. Yasal altyapısı 2006 yılında oluşturulan ve kurulan BKA’lar aktif olarak faaliyetlerine 2008 yılından itibaren başlamışlardır.

Türkiye’deki kalkınma ajansları faaliyet gösterdikleri bölgelerin kalkınmasına kısmen de olsa olumlu etkide bulunduğu gözlemlenmektedir. Özellikle bölgenin potansiyel kaynakları açısından farkındalığın arttırılması, proje bazlı destek verilmesi, yatırım yapılabilecek sektörlere yönelik toplantılar düzenlenerek halkın aktif katılımının sağlanması gibi eğitici yönleri bulunmaktadır. Fakat bunun yanı sıra her bölgenin koşulları aynı olmadığı için tek tip yaklaşım sergiler nitelikte olmak istenilen sonuca ulaştırmamaktadır.

Türkiye’de kurulmuş olan kalkınma ajanları kapsamında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise belediyelerin elde ettikleri gelir kaynaklarıdır. Bazı ajanslar tek bir ilden oluşurken bazıları ise birkaç ilin

birleşiminden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında incelemesi yapılan ajanslar bu konuya örnektir. İzmir Belediyesinin elde ettiği gelirler ile Karaman belediyesinin elde ettiği gelirler aynı değildir. Ajanslarında en büyük gelir kaynaklarının yerel idarelerden aktarılan paylar oluşturmaktadır. Dolayısıyla şehrin kalkınması, gelişmesi, rekabet edebilmesi için kullanabilecekleri kaynaklar arasındaki farklılık bile uygulanılmaya çalışılan modelin başarısını sorgulatır niteliktedir.

İnceleme konumuzu oluşturan İZKA'nın uyguladığı destek programları incelendiğinde ağırlıklı olarak kâr amacı güden KOBİ niteliğindeki işletmelere mali destek sağlandığı, üniversite, STK ve yerel idareler gibi kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlara sağlanan destek miktarının payının daha az olduğu dikkat çekmektedir. Bu noktadan hareketle İZKA'nın kalkınma değil de ekonomik büyüme odaklı bir faaliyet içinde olduğu ifade edilebilir. Oysa ajansların kuruluş amacında sadece ekonomik yönden kalkınmaya destek olunması beklenmemekte, sosyal ve kültürel anlamada da kalkınmaya destek olması beklenmekteydi.

Çalışma kapsamında tespit edilen bir diğer husus ise İZKA'da performans denetimi anlamında etkinlik ve verimlilik açısından ölçülebilir bir performans bilgisinin bulunmaması ve bağımsız denetim raporlarında açıkça eleştiri konusu yapılmış olmasına rağmen iç denetçinin istihdam edilmiyor olmasıdır. Etkinlik ve verimlilik açısından ölçülebilir bir verinin bulunmaması ajans faaliyetlerinin değerlendirilmesi olanağını önemli ölçüde olanaksız hale getirmekte, iç denetçi istihdam edilmiyor olması de yönetim ve kontrol sisteminin güvenilirliğini tartışmalı hale getirmektedir.

Her iki ajansta yaklaşık on senedir faaliyetlerine aralıksız devam ediyor olmalarına rağmen destek verilen projelerin sonuçlarının paylaşıldığı raporlar yeterli değildir. Ajansların resmi internet sitesinde yayınlanan faaliyet raporlarında genel bilgilere yer verilmektedir. Hangi kurum ve kuruluşlara projeler verilmiş, ne tutarlarda destek sağlanmış, projeler beklenti ve amaçları karşılamış mı, bölgeye katkısı ne olmuş gibi soruların cevaplarını bulmak oldukça güçtür. Belirtilen eksikliklerde ajansların performanslarını ölçülebilir kılmaktan uzaklaşmaktadır.

Diğer bir odak noktası ise gerek İZKA ve MEVKA gerekse diğer kalkınma ajanslarının faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve bölgesel kalkınmaların sağlanabilmesi için öncelikle iç dinamiklerimizi de göz önünde bulunduran ulusal politikaların

geliştirilmesi, bölgeler arası rekabetten ziyade bölgeler arası iş birliğinin ön planda tutulması gerektiği kanaatindeyiz. Ajanslar tarafından destek sağlanacak projelerin seçim koşulları, proje seçimleri için oluşturulan seçim komiteleri ve görev alacak kişilerin nasıl belirlendiği açıklığa kavuşturulması gereken başlıklarındandır. Ayrıca istihdam edilen personelin belirlenmesinde liyakata dayalı tarafsızlık ilkesine uygun kriterlerin belirlenmesi ve desteklenecek olan projelerin değerlendirilmesi açısından objektif kriterlerin ortaya konularak şeffaflığın sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, Özden. “Federal Almanya’da Kamu Yönetimi”, **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, İmge Kitapevi, 2.Baskı, 2008.

Akpınar, Rasim. **Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Yerel Büyüme Koalisyonları/Bölgesel Kalkınma Ajansları Deneyimi**, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, Kasım, 2004.

Aslan, Özlem. “ Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü ve Etkinlikleri: İngiltere Örneği”, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları**, (Ed. Birol Akgül ve Nispet Uzun), Ekin Yayınevi, Bursa, 2010.

Atay, Faruk. “Bölgesel Kalkınma Ajans Tasarımının ‘Kalkınma’ Anlayışı Üzerine”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf, 2006.

Ayaner, Tekin. “BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?”, **Bölge Kalkınma Ajansları-Nedir, Ne Değildir?**, (Der: Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, 2005.

Aydemir, Cahit ve İlhan Karakoyun, **Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği**, Ekin Yayınevi, 2011.

Aydoğdu, Çağkan. **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, İzmir, 2008.

Bayramoğlu Sonay. “Türkiye’deki Bölgesel Politikaların Gelişimi”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf, 2006.

Berber Metin ve Ebru Çelepçi. “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Doğu Karadeniz**

Bölgesel Kalkınma Sempozyumu (2005): 13-14,
<http://www.metinberber.com/makaleler.asp> (03.01.2019)

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005**, İmge Yayınları, 11.Baskı, Ankara, 2007.

Çalt, Gökhan, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi Bildiri Metinleri**, 3-7 Ocak 2005, Ankara, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14 (03.01.2019)

Çamur Kübra C. ve Özge Gümüş. “İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.

Demiroğlu, Mahsut ve Elif Topal Demiroğlu, “Türkiye ve İngiltere Kalkınma Ajansları: İngiltere Deneyiminden Alınabilecek Dersler”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** Kış-2014,Cilt:13, Sayı:48,2009.

Doğruel, Fatma. “Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, **Değişen Mekan**, (Ed. Ayda Eraydın) , Dost Yayınları Ankara, 2006.

DPT, “Yeni Sanayi Odakları ve Girişimcilik Ortaklıklar Alt Komisyonu Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000.

DPT, “Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000.

DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı, 1 Temmuz 2006 tarih ve 26215 sayılı Resmi Gazete <https://www.metu.edu.tr/system/files/kalkinma.pdf> (04.05.2019)

Efe, Mercan. “Kalkınma Ajanslarının Gerekliliği Temelinde Düşünülmesi Gerekenler ve Yeni Sınır Önerisi”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS)**, Ankara, 2010.

Engin, Fevzi ve Fatih Konur, “Sanayileşmede Bölgesel Politikaların Gelişimi v Bu Gelişimde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve İşlevi”, **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, (Ed. Emine Kılavuz, Fahri Şeker, Fatih Çiftçi, Yunus Emre Akdoğan), Yozgat, 7-9 Ekim 2010.

Eraslan, Şehvar N. **Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yapısı ve İşleyişi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012.

Ergüder, Can. **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, 1.Basım, İzmir, 2011.

Eroğlu, Müzeyyen ve Melike Kum. “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının İdari Kalkınmadaki Yeri, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:35, Ocak-Temmuz 2010.

Eryılmaz, Bilal ve Aziz Tuncer. “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, 2013.

EURADA, “Creation, Development and Management of RDAs-Does It Have To Be So Difficult?”, 4. Version, February, 1999, <http://www.eurada.org/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf> (01.05.2019)

Göktürk, Atilla. “Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler** (Der. Aylan Arı), Derin Yayınları, İstanbul 2006.

Gülen, Elmas. “AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**, (Der. Aylan Arı), Derin Yayınları, İstanbul 2006.

Gündem, Fırat. **Bölgesel Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörlerin Analizi: Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2014.

Güneşer Demirci, Aytül. “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Personel Yapısı”, **Kamu Yönetim Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, Ankara, 2005.

Güneşer Demirci, Aytül . “Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.

Güvenç, Müge Hayriye. “Avrupa Birliği Bütçesi: 2014-2020 Yıllarına İlişkin Çok Yıllı Mali Çerçeve”, **Maliye Dergisi** Temmuz-Aralık 2013, Sayı: 65.

Halkier, Henrik. “Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, 7-8 Eylül 2006.

Hasanoğlu, Mürteza ve Ziya Aliyev. “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Kalkınma Ajansları”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, 2006.

Ildırrar, Mustafa. **Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Stratejileri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

İpekyolu Kalkınma Ajansı, İspanya Çalışma Ziyareti Raporu, Gaziantep, 2014, <https://www.ika.org.tr/upload/yazilar/Ispanya-Calisma-Ziyareti-Sonuc-Raporu-598866.pdf> (04.05.2019)

Kara, Murat. **Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü**, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No:2774, Ağustos 2008.

Karaca, Yakup. **Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara ve Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2013.

Karasu, Koray. “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 181-196.

Karluk, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Değişim**, 5.Baskı, Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1997, s. 206.

Kaya, Ayhan ve François Bafail (Der.), **Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice Karşılaştırmalı Analizi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Aralık 2009.

Kayasü Serap, Melih Pınarcıoğlu, Suna Senem Yaşar ve Sencer Dere. **Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İTO Yayınları, No:2003-08, İstanbul, Ocak 2003.

Kayasü Serap ve Suna S.Yaşar, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi TEPAV, Eylül 2006, Ankara.

Kendir Özdiñç, Hülya. “Bölgesel Politikaların Dönüşümü: Türkiye’de Kalkınma Ajansları”, **Kamu Yönetimi Forumu Kurumdan Uygulamaya(Yönetim ve Reform) Bildiriler Kitabı**, (Ed. Atilla Göktürk, Mahmut Özfidaner, Güler Ünlü), Muğla, 2007.

Kılınç Ecemiş, Sibel , Mesut Burgaç Burak, “Kalkınma Ajanslarının Bölge Planlama Sürecindeki Yeri İzmir Kalkınma Ajansı Örneği”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS)**, Ankara, 2010, ss. 208-221.

Koçberber, Seyit. “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:61,

Kumral, Neşe. **Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviki**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1993

Kumral, Neşe. ‘Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar’, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**. ODTÜ, 7-8 Eylül 2006.

Özen, Pelin Aslı ve Yılmaz Özmen. “Öğrenen Bölgeler Perspektifinde AB Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi, Mevcut Durumu ve Türkiye’nin Alacağı Dersler”, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları**, (Ed. Birol Akgün, Nısfet Uzay), Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, ss: 223-270.

Özer, Yunus Emre. **Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri**, Ekin Yayınevi, 2010.

Özerdem, Füsün ve Senem Demirkıran. “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Dengeli ve Sürdürülebilir Kalkınma İçindeki Rolü”, **Fırat Kalkınma Ajansı**, 1. Baskı, Malatya, Eylül 2011, ss. 453-461.

Özerdem, Füsun. “AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programları ve Bölgeye Getirdiği Değerler”, **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, (Ed. Emine Kılavuz, Fahri Şeker, Fatih Çiftçi, Yunus Emre Akdoğan), 7-9 Ekim 2010 Yozgat.

Reeves, Teresa. “Regional Development In The EU And Turkey”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi TEPAV, Ankara, Eylül 2006, ss. 40-44.

Sakal, Mustafa, Bölgesel Kalkınma Sürecinde Kalkınma Ajansları, Altın Nokta Yayınevi, İzmir,2010.

Sakal Mustafa ve Gökhan Gürer, “AB’de Bölgesel Politikalar Düzleminde Kalkınma Ajansları ve Mali Yardımların Kullanımında Ajansların Rolü”, **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, (Ed. Emine Kılavuz-Fahri Şeker-Fatih Çiftçi-Yunus Emre Akdoğan), 7-9 Ekim, Yozgat,2010

Şahin, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu**, Ezgi Kitap Evi Yayınları, Bursa, 2007.

Şimşek, Ahmet. **Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı Yayın No: 2854, Ağustos, 2013.

Tamer, Ahmet. **Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri**, DPT Uzmanlık Tezleri, Yayın No: DPT:2757, Ocak 2008

Tunca, Gülin. **Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Kapasitesinin İncelenmesi: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Karşılaştırma**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011.

Turan, Menaf. “Ajanslara Hazırlık: Bölgesel Kalkınma Programları”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Şubat 2006.

Turan, Seyida, **Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.

Türkay, Mehmet. “Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**, (Der: Ayla Arı), Derin Yayınları, İstanbul, 2006.

Uyarra, Elvira. **Knowledge, Diversity and Regional Innovation Policies: Teoritical Issues and Emprical Evidence of Regioal Innovation Strategies**, 2005.

Vurucu, Aslı Nazlı. **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013.

Yavuz Tiftikçigil, Burcu. **Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, Derin Yayınları, İstanbul,2010.

Yılmaz Ali, “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, **Türk İdare Dergisi**, , Sayı:466, Mart 2010.

<http://www.tid.gov.tr/Makaleler/466aliyilmaz.pdf> (05.05.2019).

http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=226 (10.01.2019)

www.alsaceinternational.eu (17.01.2019)

www.alsace-development.com (17.01.2019)

<https://www.ika.org.tr/upload/yazilar/Ispanya-Calisma-Ziyareti-Sonuc-Raporu-598866.pdf> (04.05.2019)

<http://www.kalkinma.gov.tr/> (04.05.2019).

<http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBD8FB4D720EB6A172> (04.05.2019)

http://www.vilayetler.gov.tr/belgeler/OUKP2004_2006.pdf (04.05.2019)

<http://www.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0950.pdf>, (03.01.2019)

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> (03.01.2019).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> (12.01.2015).

<http://www.resmigazete.gov.tr> (12.01.2019).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> (12.01.2019).

http://www.arastirma.boun.edu.tr/_files/apk/kalkinma_ajanslari_destek_yonetim_kilavuzu.pdf (15.01.2019).

<http://www.izka.org.tr/izmir/> (25.05.2019).

http://www.izka.org.tr/files/planlama/7_faaliyet_raporlari/2009/faaliyetraporu2009.pdf (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/yonetim-kurulu/> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/genel-sekreterlik/> (25.05.2019).

<http://izka.org.tr/files/2015/faaliyetraporu.pdf> (25.05.2019).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm> (12.01.2019).

http://www.izka.org.tr/files/2013/12/izka_calisma_program_2014_web.pdf
(25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30406/2008-KOBI-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30407/2008-Sosyal-Kalkinma-Mali-Destek-Programi>
(25.05.2019)

<http://www.izka.org.tr/tr/30405/2009-Yili-Tarim-ve-Kirsal-Kalkinma-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30404/2009-Yili-Turizm-ve-Cevre-Mali-Destek-Programi>
(25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30403/2010-Yili-Turizmde-Rekabet-Edebilirlik-ve-Yenilik-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30402/2010-Yili-Kirsalda-Ekonomik-Cesitlilik-Mali-Destek-Programi> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30341/Onceki-Donem-Destek-Programlari> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/kurumsal/dis-iliskiler/ikili-isbirligi-protokolleri/> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/destekler/> (Erişim Tarihi: 25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/destekler/gudumlu-proje-destegi-2/> (25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30349/2014-Izmir-Kent-Koleji-Gudumlu-Projesi>
(25.05.2019).

<http://www.izka.org.tr/tr/30348/2015-Dis-Mekan-Sus-Bitkileri-Genc-Fide-Uretim-Tesisi-Gudumlu-Projesi> (25.05.2019).

<http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/DsyEQLPMs227201853304PM.pdf>
(29.05.9).

<http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/DsyZtV8BU330201833720PM.pdf>
(29.05.2019).

<http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/Dsy4Vpa7B71201760733PM.pdf>
(29.05.2019).

<http://www.karamandayatirim.gov.tr/karaman.asp?SayfaID=1> (21.06.2019).

https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0C5%9ELER/uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/selenge_banu_aksahin_tez.pdf (26.04.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/400668> (01.03.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/17736> (11.03.2019)

EK

AJANS ÇALIŞANLARI İLE GÖRÜŞMELERDE SORULAN SORULAR

1. Ajansınızı kuruluş amacında belirtilen maddeleri, ajansın kurulduğu süreden itibaren verimli şekilde yerine getiriyor mu, getirdi mi?
2. Yapmış olduğunuz ve yapmayı planladığınız faaliyet ve projeleriniz nelerdir?
3. Personel olarak kaç kişi ile başladınız? Şuanda kaç kişisiniz?
4. Finansman ve mali destekleriniz nelerdir? Yeterli kaynak sağlandığını düşünüyor musunuz?
5. Gelişme ve ilerleme alanlarınız nelerdir?
6. Yabancı yatırımcılarınız var mı, nasıl temas sağlıyorsunuz?
7. Üniversiteler ve sanayi odaları ile bağlantılarınız nasıl?
8. Halkın katılımı ne düzeydedir?
9. Yerel yönetimler ve belediyeler ile ilişkileriniz nasıl?
10. Kalkınma ajanslarının kendi aralarındaki iletişim düzeyi nasıldır?
11. Kırsalın kalkınması için yürütülen faaliyetleriniz nelerdir?
12. Hazırlanan bölge planları bölgenin gelişimine katkı sağlamakta mıdır?
13. Teknik destekler kapsamında ne gibi faaliyetleriniz bulunmaktadır?
14. Yürütülen faaliyetler ile bölgeye yeterince yerli ve yabancı yatırımcı çekilebilmekte midir?
15. Bölgenin ulusal ve küresel ölçekte tanıtımı için ne gibi faaliyetler düzenlenmektedir?
16. Ajans ile ilgili mevzuat etkin ve verimli çalışmanızı sağlamakta mıdır?
17. Ajansın kurulmasıyla birlikte, merkezi idarenin taşra teşkilatı/ yerel yönetimlerle yetki ve görev çatışmasıyla karşılaşıldı mı?